

SCB

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

Åttapartivalet 2010

**Allmänna valen
Valundersökningen**

ALLMÄNNA VAL

Åttapartivalet 2010

Allmänna valen
Valundersökningen

 Sveriges officiella statistik
Statistiska centralbyrån
2011

The Eight Parties Election 2010

General elections, election study

Official Statistics of Sweden
Statistics Sweden
2011

Tidigare publicering Valundersökningar (ibland även benämnda "valbeteendeundersökningar") har publicerats för alla riksdagsval sedan 1956. Mellan 1970 och 2006 finns resultat från valundersökningarna i rapporten *Allmänna val, Specialundersökningar*. Dessförinnan återfinns resultat från undersökningarna i rapportserien *Riksdagsmannavalen*.

Previous publication Election studies (sometimes referred to as "election behaviour studies") have been published for every election to the Riksdag since 1956. Between 1970 and 2006 the results from the election studies have been presented in the report series *General elections, Special Studies*. Prior to that the results from the studies have been presented in the report series *Riksdagsmannavalen*.

Producent SCB, enheten för demokratistatistik
Producer Statistics Sweden, Democracy Statistics Unit
Box 24300, 104 51 Stockholm
+46 8 506 940 00
valstatistik@scb.se

Förfrågningar Jonas Olofsson +46 8 506 947 18
Enquiries jonas.olofsson@scb.se

Denna publikation är en del av Sveriges officiella statistik (SOS). Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet. Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:
Källa: SCB, *Åttapartivalet 2010. Allmänna valen, Valundersökningen*.

This publication is a part of the official statistics of Sweden (SOS). It may be used freely and quoted. When quoting, please state the source as follows:
Source: Statistics Sweden, *Eight Parties Election 2010. General elections, election study*.

Den särskilda SOS-logotypen får enligt lag inte användas vid vidarearbetningar av statistiken.

Use of the particular SOS logotype is prohibited when further processing the statistics.

Omslag/Cover: Ateljén, SCB. Illustration Bodil Hedlund

Förord

Statistiska centralbyrån (SCB) framlägger härmed en rapport med resultat från 2010 års valundersökning. Valundersökningen bygger på ett samarbete mellan SCB och statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Rapporten har författats av professorerna Henrik Oscarsson och Sören Holmberg vid Göteborgs universitet. Åsikter och uppfattningar som framförs är författarnas egna och överensstämmer inte nödvändigtvis med SCB:s.

Vid SCB har Jonas Olofsson och Anna Welin ansvarat för undersökningens genomförande och insamling. Inga-Lill Kvist står för rapportens layout.

Statistiska centralbyrån i december 2011

Stina Andersson

Maj Eriksson Gothe

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

A separate text in English is provided at the end of the publication, on page 105.

Förord	3
Sammanfattning	7
Minskad väljarrörlighet	7
Politikerförtroendets återkomst	7
Tydliga socioekonomiska skillnader i röstning	8
Vänster mot höger	8
Åttapartivalet 2010	9
Valutgången	9
När avgjordes riksdagsvalet 2010?	12
Väljarna och valrörelsen	15
TV-reklam med stort genomslag	17
Rättvis medievalrörelse?	19
Väljarnas oro och känslor	21
Socialdemokraterna väckte oro och Moderaterna hopp	22
Förtroende för politiker	27
Politikerförtroende på uppgång	27
Partianhängarskap fortsatt nedåt	31
Fribytare på frammarsch	34
Politiskt förtroende leder till valdeltagande	35
Det ökande politikerförtroendet gynnade Alliansen	37
Politikerförtroendets återkomst	39
Rörliga väljare	41
Gånge S ifrån och M till	42
Vinster och förluster under valsporten	45
Taktikröstning	49
Väljarna berättar	53
”Ett av de absolut viktigaste skälen”	53
Vilka partiprofiler uppfattar väljarna?	56
Väljarnas viktiga partivalsfrågor	59
Vad säger partibyterna själva?	64
Mer åsiktsröstning	67
Ideologisk vänster-högerröstning	67
Partiernas ideologiska positioner i väljarnas ögon	69
Väljarnas egna vänster-högerpositioner	70
Sakfrågeåsikter	71
Nio åsiktsdimensioner	76
Åsiktsförändringar mellan 2006 och 2010	80
Vänster-höger och invandring	82
Sakfrågeägarskap	83
Ekonomi avgjorde	85
Partiernas starka och svaga fästen	87
Appendix – Valundersökningen 2010	99
Referenser	103

In English	105
Summary.....	105
Reduced voter mobility	105
Return of confidence for politicians.....	105
Clear socioeconomic differences in voting	106
Left against right.....	106
List of terms.....	108

Sammanfattning

Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2011) *Åttapartivalet 2010. Redogörelse för 2010 års valundersökning i samarbete mellan Statistiska centralbyrån och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.*

Riksdagsvalet 2010 går till historien som valet utan en klar vinnare. Aldrig tidigare har två så tydliga regeringsalternativ ställts emot varandra i ett riksdagsval. Ingen av alternativen fick egen majoritet och svenska folket valde in åtta partier i Riksdagen. Statsminister Fredrik Reinfeldt och Alliansen regerade vidare i minoritetsställning tack vare höga betyg från väljarna på de politikområden som uppmärksammades mycket i samband med valet. Alliansens sakfrågeägarskap och politik när det gäller skatter, sysselsättning och ekonomi var de tyngsta faktorerna.

Minskad väljarrörlighet

Väljarrörligheten slog inte något nytt rekord 2010. Andelen partibytare mellan valen sjönk från 37 procent 2006 till 33 procent 2010. Den största nettoväljarströmmen (ca 100 000 väljare) gick från Socialdemokraterna till Moderaterna, tätt följt av väljarströmmar från gruppen icke-röstare till Moderaterna (ca 96 000 väljare). Sverigedemokraterna nettovinner lika många väljare från Alliansen (ca 34 000) som från de Rödgröna (ca 33 000).

Ekonomi, skatter och invandringsfrågan motiverade flest partibyten av det slag som förklarar utgången av valet. Regeringskompetens, liksom regeringens krishantering och det kritiserade Rödgröna samarbetet återfinns bland vanliga bytaranledningar. Detsamma gäller Mona Sahlins svaga popularitet och Fredrik Reinfeldts stora popularitet. Partibyten till Alliansen motiverades främst av ekonomi och skatter. Partibyten till SD motiverades främst av invandring- och flyktingfrågor men även av pensioner/äldreomsorg och skatter.

Andelen övertygade partianhängare fortsätter att minska (28 procent). En konsekvens av sjunkande partiidentifikation är att en stor andel väljare inte röstade på sitt bästa parti i samband med 2010 års val. Taktikröstandet slog rekord i omfattning 2010. Ett Alliansparti (KD) och Sverigedemokraterna hade hamnat farligt nära eller strax under 4-procentsspärren om de inte fått stöd röster på valdagen.

Politikerförtroendets återkomst

Valet 2010 blev ännu ett mobiliseringsval med ökande valdeltagande (84,6 procent). Valrörelsen blev en positiv erfarenhet för de svenska väljarna. Valet uppfattades som viktigare än tidigare riksdagsval. Skillnaderna mellan partierna var tydliga i väljarnas ögon och valrörelsen upplevdes som mer intressant, saklig och informativ än flera av de tidigare. Förtroendet för politik ökade drastiskt i Sverige mellan 2006 och 2010. I själva verket har svenska väljares förtroende för politik varit på uppgång i närmare tio år. Politikerförtroendet är tillbaka på samma nivå som det var på mitten på 1970-talet. Med alla de traditionella indikatorerna står valdemokratien mycket stark. Politik är inte längre någon krisbransch. I samband med 2010 års val är det tydligt att det växande politikerförtroendet gynnade Alliansen.

Valrörelsen frambringade inte några starka känslouttryck bland svenska väljare. Valundersökningen visar att Socialdemokraterna väckte starkare känslor av oro bland väljarna än vad Moderaterna gjorde under valrörelsen. Samtidigt väckte Moderaterna starkare känslor av hoppfullhet än Socialdemokraterna. Väljarna oroade sig främst för ökad brottslighet, stor arbetslöshet, sämre förhållanden mellan svenskar och invandrare, sämre sjukvård och ökade sociala klyftor.

Tydliga socioekonomiska skillnader i röstning

Kampen om regeringsmakten avgörs i de numerärt större medelinkomstgrupperna och i den växande gruppen högutbildade tjänstemän i storstäderna som har en fast förankring på arbetsmarknaden. I samband med valet 2010 fortsatte Moderaterna och Alliansen att förstärka sin ställning i dessa grupper. Bland storstadsväljare stödde 53 procent Alliansregeringen, bland förvärvsarbetande var andelen 50 procent, bland friska 52 procent, bland SACO-an slutna 56 procent, bland högre tjänstemän 69 procent, bland högutbildade 57 procent, bland medelålders 31-50 år 54 procent, bland högre tjänstemannafamiljer 77 procent. Det samlade röststödet för Allianspartierna var mycket svagare i grupper som utrikes födda (36 procent), arbetslösa (19 procent), LO-an slutna (26 procent), lågutbildade (34 procent), arbetare (34 procent) och väljare med de allra lägsta inkomsterna (40 procent) samt bland unga 18-30 år (40 procent).

Vänster mot höger

Andelen personer som ideologiskt uppfattar sig själv till höger har aldrig tidigare varit så hög i Sverige. Fyrtiosju procent av svenska väljare placerar sig till höger om mitten på en elvagrädd vänster-högerskala. Åsiktsmot-sättningarna mellan rödgröna väljare och alliansväljare har blivit starkare främst i frågor som rör den traditionella vänster-högerdimensionen. Synen på privatiseringar och välfärd är starkt strukturerande för svenska väljares politiska beteende vid valurnorna. Val i Sverige avgörs fortfarande längs vänster-högerdimensionen.

Paradoxalt nog blåser det mer vänstervind än högervind mellan 2006 och 2010 när vi undersöker hur väljarnas åsikter i specifika sakfrågor har förändrats. De rödgröna samarbetspartierna gynnades av vänstervinden men lyckades inte i tillräcklig utsträckning omsätta vänstervinden till röster. De Rödgröna hade förlorat ännu tydligare om det inte blåst en åsiktsmässig vänstervind.

Åttapartivalet 2010

Den 19 september 2010 anordnades det 27:e riksdagsvalet i Sverige sedan den allmänna rösträttens införande 1921. I samband med valet 2010 genomfördes den 25:e svenska valundersökningen sedan 1956 (folkomröstning- och Europaparlamentsvalundersökningar inräknade). I den här rapporten redovisar vi de första analyserna av Valundersökningen 2010. Huvudsyftet är att presentera en grundläggande och lättillgänglig analys av svenskt väljarbeteende i samband med 2010 års riksdagsval. Väljarforskning fokuserar på frågor om varför väljare betar sig som de gör vid valurnorna och varför val slutar som de gör. Men medborgarnas politiska beteende berättar samtidigt angelägna saker om tillstånd och utvecklingstendenser i vårt demokratiska samhälle. Därför innehåller rapporten också en uppdatering av de viktigaste tidsserierna över hur svensk valdemokrati mår och förändras.

Analyserna i rapporten är organiserade som ett slags omvänd kausal resa från förklaringsfaktorer som påverkar politiskt beteende på kort sikt (såsom valrörelseagenda och valkampanjernas karaktär), via förklaringar som verkar på medellång sikt (såsom ekonomiska konjunkturcykler, opinionsvindar) till förklaringsfaktorer som påverkar politiskt beteende på lång sikt (så som människors socioekonomiska bakgrund, grundläggande livsvillkor och ställning på arbetsmarknaden). Tågordningen i analyserna är alltså den omvända i förhållande till den klassiska orsakstratt (*funnel of causality*) som fortfarande är central i studiet av väljarbeteende (Campbell, Converse et al. 1960; Thomassen 2005; se även Oscarsson & Holmberg 2008; Hagevi 2011).

I tur och ordning kommer vi att redovisa matnyttiga analyser av hur väljarna uppfattade 2010 års valrörelse, av rörligheten under valsporten och väljarströmmarna mellan 2006 och 2010 års val, av väljarnas egna berättelser om vad valet 2010 handlade om, av de sakfrågor som hade störst betydelse för valutgången och av i vilken utsträckning partierna lyckades vinna stöd från olika väljargrupper. Men vi börjar med att rekapitulera hur valet egentligen slutade och att sätta in valutgången i ett historiskt perspektiv.

Valutgången

Två tydliga regeringsalternativ ställdes mot varandra i 2010 års riksdagsval. För första gången fick svenska väljare ta ställning mellan två förhandsannonserade regeringsalternativ. Valresultatet blev emellertid inte lika tydligt. Båda alternativen kan sägas ha förlorat valet. Trots att väljarna gav den sittande alliansregeringen ett procentuellt starkare röststöd än 2006 (+1,1 procentenheter) förlorade de fyra allianspartierna (Centerpartiet, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Moderaterna) sin riksdagsmajoritet. Efter valet kunde statsminister Fredrik Reinfeldt ändå regera vidare fast nu i minoritetsställning eftersom de rödgröna oppositionspartierna – Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet – inte lyckades vinna fler väljare och eftersom ett åttonde parti – Sverigedemokraterna – lyckades ta sig in riksdagen med 5,7 procent av rösterna.

Tre partier gjorde sina hittills bästa val i historien. Moderaterna ökade med 3,8 procentenheter till 30,1 procent och var bara några tiondelar från att bli riksdagens största parti. Miljöpartiet ökade till 7,3 procent (+2,1 procentenheter) och Sverigedemokraterna dubblerade sitt röststöd till 5,7 procent (+2,8 procentenheter) jämfört med riksdagsvalet 2006.

Fem av riksdagspartierna led förluster i 2010 års riksdagsval. Socialdemokraterna gick tillbaka med 4,3 procentenheter och nådde sitt lägsta röststöd i demokratisk tid (30,7 procent). Man får leta sig tillbaka till fördemokratisk tid, till 1910-talet, för att hitta ett sämre valresultat för Socialdemokraterna. Vänsterpartiet och de små allianspartierna Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna förlorade röststöd i förhållande till 2006 års val (-0,2, -1,3, -0,5 respektive -1,0 procentenheter).

Tabell 1

Valutgången i det svenska riksdagsvalet den 19 september 2010 (antal röster, andel röster, procentenheters förändring och antal vunna mandat)

	Antal röster	Andel röster	Förändring 2006–2010	riksdagsmandat
Vänsterpartiet	334 053	5,6	-0,2	19
Socialdemokraterna	1 827 497	30,7	-4,3	112
Miljöpartiet	437 435	7,3	+2,1	25
Centerpartiet	390 804	6,6	-1,3	23
Folkpartiet	420 524	7,1	-0,5	24
Kristdemokraterna	333 696	5,6	-1,0	19
Moderaterna	1 791 766	30,1	+3,8	107
Sverigedemokraterna	339 610	5,7	+2,8	20
Övriga partier	85 023	1,4	-1,3	
Summa procent		100,1		
Ogiltiga röster				
Blanka röster	65 938	1,1	-0,6	
Övriga	2 336	0,0	±0,0	
Summa avgivna röster	6 028 682			
Röstberättigade	7 123 651			
Valdeltagande	84,6		+2,6	

Kommentar: Uppgifterna om valresultatet är hämtade från Statistiska centralbyrån (www.scb.se). Uppgifterna och valdeltagande, partiernas röststöd och förändring mellan 2006 och 2010 är avrundade till en decimal. Avrundningsreglerna innebär att totalsumman för partiernas röststöd blir 100,1 procent. För att totalsumman i tabellen skall bli 100,0 behöver Folkpartiets procentuella röststöd avrundas nedåt till 7,0 procent (se tabell 2).

Trots flera rekord och åtta partier in i riksdagen blev de aggregerade förändringarna av partiernas röststöd mellan 2006 och 2010 års val klart mindre än vad vi vant oss vid i sentida val (se tabell 2). Den aggregerade väljarrörligheten minskade i själva verket med nästan hälften (Pedersen's index=8,8) jämfört med de klart högre nivåerna omkring 15 som varit fallet i de flesta sentida riksdagsvalen. Ser vi till antal mandat som "bytt ägare" mellan de politiska partierna mellan 2006 och 2010 var det alltså färre än under den senaste tjugooårsperioden. För att hitta en lägre aggregerad rörlighet mellan två val behöver vi gå tillbaka till riksdagsvalen 1985-1988.

Tabell 2

Valresultat i svenska andrakammarval och riksdagsval 1921–2010 (procent) samt Pedersens index för total aggregerad rörlighet (PI)

År	Val-delt.	M	C	FP	M+C+ FP	C+FP	KD	MP	NYD	SD	S	V	ÖVR	PI
1921	54,2	25,8	11,1	19,1	36,2	4,6	3,2 ³	.
1924	53,0	26,1	10,8	16,9	41,1	5,1	0,0	5,7
1928	67,4	29,4	11,2	15,9	37,0	6,4	0,1	5,1
1932	67,6	23,5	14,1	11,7	41,7	8,3	0,7	10,1
1936	74,5	17,6	14,3	12,9	45,9	7,7	1,6	6,5
1940	70,3	18,0	12,0	12,0	53,8	4,2	0,0	8,3
1944	71,9	15,9	13,6	12,9	46,7	10,3	0,7	9,3
1948	82,7	12,3	12,4	22,8	46,1	6,3	0,1	10,0
1952	79,1	14,4	10,7	24,4	46,1	4,3	0,1	3,7
1956	79,8	17,1	9,4	23,8	44,6	5,0	0,1	3,4
1958	1 juni	77,4	19,5	12,7	18,2	46,2	3,4	0,0	7,3
1960		85,9	16,5	13,6	17,5	47,8	4,5	0,1	3,7
1964		83,9	13,7	13,2	17,0	1,5	0,3	1,8	.	.	47,3	5,2	0,0	2,5
1968		89,3	12,9	15,7	14,3	1,7	0,9	1,5	.	.	50,1	3,0	0,0	6,1
1970		88,3	11,5	19,9	16,2	.	.	1,8	.	.	45,3	4,8	0,4	7,4
1973		90,8	14,3	25,1	9,4	.	.	1,8	.	.	43,6	5,3	0,6	8,6
1976		91,8	15,6	24,1	11,1	.	.	1,4	.	.	42,7	4,8	0,4	3,0
1979		90,7	20,3	18,1	10,6	.	.	1,4	.	.	43,2	5,6	0,8	6,5
1982		91,4	23,6	15,5	5,9	.	.	1,9	1,7	.	45,6	5,6	0,2	7,1
1985		89,9	21,3	12,4	14,2	.	.	2	1,5	.	44,7	5,4	0,5	8,6
1988		86,0	18,3	11,3	12,2	.	.	2,9	5,5	.	43,2	5,8	0,7	7,6
1991		86,7	21,9	8,5	9,1	.	.	7,1	3,4	6,7	37,7	4,5	1,0	11,5
1994		86,8	22,4	7,7	7,2	.	.	4,1	5,0	1,2	45,3	6,2	1,1	11,4
1998		81,4	22,9	5,1	4,7	.	.	11,7	4,5	0,4	36,4	12,0	2,2	14,8
2002		80,1	15,3	6,2	13,4	.	.	9,1	4,6	1,4	39,9	8,4	1,7	14,4
2006		82,0	26,2	7,9	7,5	.	.	6,6	5,2	2,9	35,0	5,8	2,7	15,8
2010		84,6	30,1	6,6	7,0	.	.	5,6	7,3	5,7	30,7	5,6	1,4	8,8

Källa: SCB. Pedersens index är de summerade absoluta förändringarna (i procentenheter) av partiernas röststöd mellan två på varandra följande val dividerat med två. Observera att partiernas procentuella röststöd inte alltid summerar till 100,0 på grund av avrundningar. Pedersens index är beräknat för sex kategorier 1924–1960, nio kategorier 1964, sju kategorier 1968–1985, åtta kategorier 1988–1991, nio kategorier 1994, åtta kategorier 1998 samt nio kategorier 2002–2010. Måttet för aggregerad förändring mellan två val utvecklades av Mogens Pedersen under 1970-talet (Pedersen 1979). Observera att Folkpartiets röststöd 2010 i den här tabellen har avrundats nedåt till 7,0 för att partiernas röststöd ska summera till 100,0.

1) Partiernas beteckningar: m=Moderata samlingspartiet, tidigare: Högerpartiet, dessförinnan Moderata (inräknat Liberala försvarsvänner); c=Centerpartiet, dessförinnan Bondeförbundet (inräknat Jordbrukarnas Riksförbund); fp=Folkpartiet liberalerna, tidigare: Liberala och Frisinnade; kd=Kristdemokraterna, tidigare: Kristdemokratiska samhällspartiet, Kristen Demokratisk Samling (kds); nyd=Ny Demokrati; s=Arbetarepartiet-Socialdemokraterna (inräknat vänstersocialister); v = Vänsterpartiet, tidigare: Vänsterpartiet Kommunisterna (vpk), dessförinnan Socialisterna (inräknat Socialister); sd=Sverigedemokraterna; Övr=Övriga partier; m+c+fp betecknar Medborgerlig Samling (1966 samlingsrörelser under olika namn, 1968 Samling 68); c+fp betecknar Mellanpartierna (1966 Mittensamverkan, Mellanpartierna eller samverkan mellan c och fp, 1968 och 1970 Mittenpartierna).

2) Valsamverkan mellan Centerpartiet och dåvarande Kristen Demokratisk Samling (kds) nuvarande Kristdemokraterna.

3) Vänstersocialisterna redovisas ibland tillsammans med socialdemokraterna 1921 men har här förts till kategorin övriga partier (3,2 procent).

Riksdagsvalet 2010 blev ännu ett mobiliseringsval. Valdeltagandet ökade för andra riksdagsvalet i rad till 84,6 procent (+2,6 procentenheter), en nivå som ligger nära Sveriges genomsnittliga valdeltagande under efterkrigstiden (85,4 procent). Att sex av sju röstberättigade väljer att delta i valet är imponerande starka deltagandesiffror. Det befäster de allmänna demokratiska valens ställning som det utan konkurrens största kollektiva evenemanget i det svenska samhället.

När avgjordes riksdagsvalet 2010?

I internationell väljarforskning förs sedan lång tid tillbaka en livlig diskussion kring betydelsen av valkampanjer för partiernas fram- och motgångar i valen (Lazarsfeld, Berelson et al. 1944; Holbrook 1996; Farrell & Schmitt-Beck 2002; Brady & Johnston 2006). Trots att allt fler väljare uppger att de bestämmer partivalet under valrörelsen, att väljarrörligheten ökar och att partier och kandidater intensifierar sina insatser är det fortfarande svårt att isolera effekter av händelser, utspel, debatter och partiaktiviteter som äger rum i nära anslutning till valdagen. Den konventionella visdomen att demokratiska val numera alltid avgörs i slutskedet av valkampanjerna skymmer en betydligt mer komplicerad verklighet. I själva verket kan partiernas öden vid valurnorna ha varit beseglade vid tidpunkter som ligger långt från valkampanjernas larm.

Jämfört med valrörelserna 2002 (valstugereportage och språktestförslag) och 2006 (dataintrångsskandalen) blev 2010 års valrörelse fattig på liknande överraskande händelser. Den okända *faktor X* med potential att vända valrörelseagendan över ända – och som många kampanjmakare och politiska reklamkampanjer numera har vant sig att planera valrörelserna efter – inträffade inte den här gången. Valrörelseraketer likt Vänsterpartiet och Kristdemokraterna 1998 eller Folkpartiet 1985 och 2002 var det inte heller tal om.

Riksdagsvalrörelsen bjöd den här gången inte på några dramatiska opinionsförändringar under de intensiva sista veckorna före valet. Redan i de första augustimätningarna efter sommaren hade alliansregeringen en klar ledning över de rödgröna partierna. Opinionsgapet fortsatte att växa under hela valkampanjen. När en vecka återstod till valet rapporterade Sifo att Alliansen var 9,1 procentenheter större än de rödgröna partierna. Kampen mellan de båda regeringsalternativen uppfattades då som avgjord. Samtidigt stod det klart att Sverigedemokraterna hade mycket goda möjligheter att ta sig in i riksdagen. Medievalrörelsen ändrade snabbt fokus från den spännande bataljen mellan rödgrönt och blått som de flesta förväntat sig till spekulationer om den parlamentariska situationen efter valet.

Med ledning av händelserna under valrörelsen är det svårt att se förklaringar till varför Sverigedemokraterna kom in i riksdagen eller varför alliansregeringen vann valet. Huvudorsakerna till varför 2010 års val slutade som det gjorde förefaller snarare stå att finna i händelser och skeenden som ligger längre tillbaka i tiden, i förklaringar till väljarbeteende som verkar på medellång och lång sikt och har med ekonomiska konjunkturen, ideologiska vindar och partistrategier att göra.

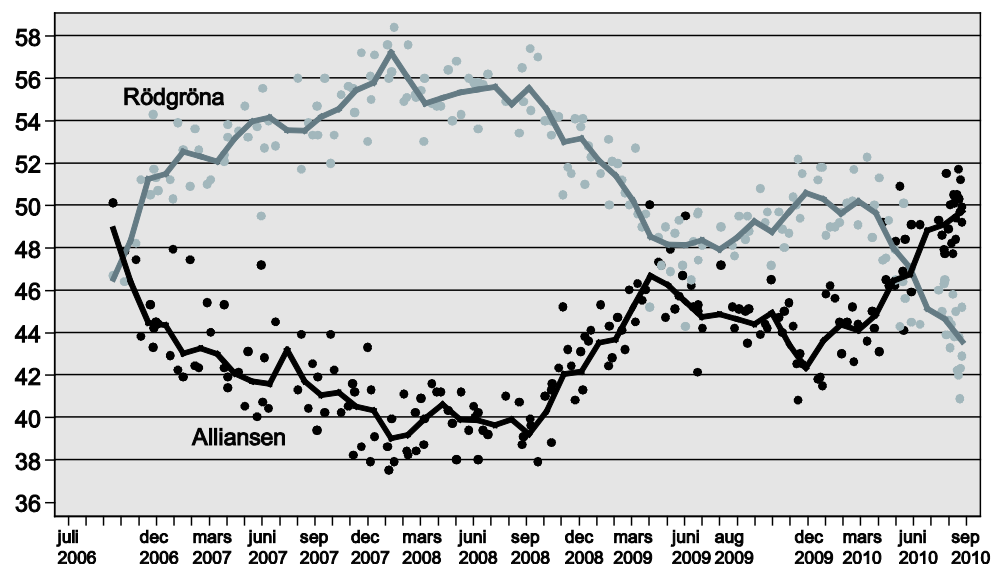
Opinionsutvecklingen under mandatperioden 2006–2010 blev mycket dramatisk. Den nyvalda regeringen Reinfeldt hamnade strax efter sitt bildande i fritt fall i opinionen till följd av två omedelbara ministeravhopp och en intensiv diskussion om a-kassan. Efter Mona Sahlin's utnämning som ny partiledare för Socialdemokraterna och efter debatten om a-kassan ryckte de tre oppositionspartierna (V, S och MP) åt sig en historiskt stor opinionsledning. I början av år 2008 visade en opinionsmätning att de rödgröna hade tjugotvå (!) procentenheters ledning över de fyra allianspartierna.

För att detaljstudera opinionsutvecklingen under mandatperioden 2006–2010 har vi sammanställt resultat från opinionsmätningar som offentliggjordes under Alliansens första fyra år vid makten (se figur 1). De osedvanligt stora variationerna i opinionsstödet för de båda regeringsalter-

nativen erbjuder flera uppslag för att förklara utgången av valrörelsen 2010. Opinionsutvecklingen kan användas för att introducera tre potentiella förklaringar till att de rödgröna partierna trots ett mycket gott utgångsläge misslyckades med att vinna regeringsmakten: 1) *finanskrisen* med start i september 2008, 2) *det rödgröna samarbetet* som formerades i november 2008 och 3) *de rödgrönas budgetutspel* med alla förslag till skattehöjningar i maj 2010.

- 1) Finanskrisen briserade i september 2008 i USA och dess effekter spred sig snabbt över världen. Svensk inrikespolitik ändrade snabbt karaktär. Istället för välfärd och social trygghet hamnade ekonomi och arbetsmarknad överst på dagordningen. Alliansen fick ägna sig åt ekonomisk krishantering vilket ledde till en kraftig återhämtning av regeringens opinionsstöd. Väljarna gav i efterhand regeringen beröm för sitt sätt att hantera krisen (Holmberg & Weibull 2010).
- 2) Nästan samtidigt, men någon månad senare, i november 2008, lanserades valalliansen mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Under de knappt två år som följde fram till valet lyckades de rödgröna samarbetspartierna inte bygga förtroende eller skapa entusiasm för regeringsalternativet. Redan här, hösten/vintern 2008 förlorade oppositionspartierna sitt historiskt stora försprång i väljaropinionen. Trots en tillfällig återhämtning under perioden december 2009 och mars 2010 i samband med en större debatt om sjukförsäkringarna hade de rödgröna samarbetspartierna en opinionsmässig motvind under den senare delen av mandatperioden.

Figur 1
Opinionsstödet för Allianspartierna (M, C, FP, KD) och de rödgröna samarbetspartierna (S, MP, V) enligt Sifo, Demoskop, Synovate, Novus och SCB september 2006-september 2010 (procent)

Kommentar: Figuren visar skattningar för allianspartierna och de rödgröna samarbetspartierna i opinionsmätningar från Sifo, Demoskop, Synovate, Novus och SCB. De fyra opinionsinstituten har valts ut eftersom de a) genomför månatliga mätningar regelbundet sedan lång tid tillbaka, b) bygger på urval som kan jämföras med sannolikhetsurval och c) ställer likalydande frågor om hur respondenterna skulle rösta "...om det var val idag eller någon av de närmaste dagarna". Trendlinjen visar ett slags viktat genomsnitt av mätningarna, en så kallad poll of polls som regelbundet publiceras under namnet "Mätningarnas mätning" på www.henrikoscarsson.com. Prediktionslinjen är hämtad från en lowess-regression (locally weighted scatterplot smoothing) med liten bandbredd (.13).

3) Den s k *lilla valrörelsen* (15 april–15 maj) kom att bli ett formativt moment för valutgången 2010. Förväntningarna på de rödgröna var stora när de presenterade sin gemensamma vårmotion den 3:e maj 2010. Förslagen till gemensam rödgrön politik fick ett ljumt mottagande. En bensin-skattehöjning på 49 öre blev det mest omtalade förslaget. Som om det inte var nog inföll finanskrisens andra våg (Greklandskrisen) samtidigt med vårmotionen. Den rödgröna politiken hamnade i skymundan och regeringen fick åter ägna sin uppmärksamhet åt krishantering. Medier-nas bevakning av Sveriges sätt att ha klarat finanskrisen relativt sätt bättre än andra länder i Europa fick stort genomslag. Under maj månad förlorade de rödgröna samarbetspartierna snabbt det som var kvar av opinionsförsprånget. Junimätningarna visade att Alliansen för första gången under mandatperioden var i ledningen i opinionen. Ledningen växte för varje ny presenterad opinionsmätning.

Det trendbrott i opinionen som inträffade i början av maj innebar ett långsamt men stadigt ökande stöd för den sittande alliansregeringen under de 10-12 veckor som återstod till valrörelsen (se figur 1). Den positiva valvinden för Alliansen fortsatte sedan blåsa ända in i den sista veckan av valrörelsen. En detaljerad analys av aggregerade opinionsförändringar under sista valveckan visar dock en svag opinionsmässig återhämtning för Socialdemokraterna under de allra sista dagarna före valdagen den 19 september som eventuellt kan knytas till förnyad debatt kring effekterna av alliansregeringens förändringar i sjukförsäkringssystemet.

Väljarna och valrörelsen

Valrörelsen 2010 tycks ha varit en övervägande positiv erfarenhet för svenska väljare. Enligt dem blev 2010 års valrörelse den hittills mest intressanta och spännande, åtminstone sedan vi systematiskt började fråga väljarna om karaktären på valrörelserna 1985. Var tredje väljare (32 procent) instämde i påståendet att valrörelsen var *intressant och spännande* (se tabell 3). Sedan bottennappet 1998 (9 procent) har vi sett en positiv trend när det gäller hur intressant och spännande väljarna uppfattar valrörelsen.

Den beskrivning av valrörelsen som flest väljare instämde i var som vanligt att det varit "för mycket partikäbbel". Men partikäbblet tangerade också historiskt låga nivåer (40 procent). Andelen som uppfattade valrörelsen som *svårbegriplig* har varit klart lägre i samband med 2006 och 2010 års val (9 respektive 11 procent) än tidigare i den svenska valrörelsehistorien. De två senaste valrörelserna bedöms dessutom ha varit mer sakliga och informativa (9 procent) än andra valrörelser de senaste tjugofem åren, undantaget valrörelsen 1994.

Tabell 3
Väljarna karaktäriserar valrörelserna 1985–2010. Andel som instämmer i sju beskrivningar av valrörelsen (procent)

	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	snitt
För mycket partikäbbel	67	66	51	62	62	46	40	40	54
Alltför koncentrerad på partiledarna	42	27	36	33	40	37	44	32	36
Intressant och spännande	16	10	22	20	9	19	28	32	20
Alltför konfliktfylld och aggressiv	38	27	13	18	12	9	14	11	18
Klara skillnader mellan partierna	17	18	14	18	12	14	15	15	15
Svårbegriplig valdebatt i press, radio och TV	18	18	13	17	17	16	9	11	15
Saklig och informativ	3	3	6	10	3	5	9	9	6
Antal svarande	1 149	845	979	1 058	843	1 014	1 274	978	

Kommentar: Frågan ställs i valundersökningarnas eftervalsenkäter till de personer som deltagit i intervjuer före valet. Enkätfrågan lyder: "Hur skulle Du vilja beskriva årets valrörelse? Kryssa för de beteckningar som bäst stämmer överens med din uppfattning. Fler än en beteckning kan anges". De olika beteckningarna har rangordnats efter det historiska snittet i kolumnen längst till höger i tabellen.

I valundersökningarna ber vi väljarna att utvärdera varje val i en rad andra avseenden såsom huruvida valet uppfattats som rättvist, om det uppfattades som viktigt vem som vann eller förlorade och hur stora skillnader väljare uppfattade att det var mellan partierna (se tabell 4). Det handlar om egenskaper som i normativ demokratiteori betraktas som eftersträvningsvärda. Det handlar också om kontextuella faktorer som vi vet kan variera från val till val inom ett och samma politiska system. Att det står mycket på spel och att det finns tydliga skillnader mellan de politiska alternativ som erbjuds väljarna är dokumenterat viktigt framför allt för väljarnas beslut att gå och rösta (Franklin 2004).

Med tanke på att 2010 års val blev ett mobiliseringsval med ökat valdeltagande är det inte överraskande att fler väljare än tidigare uppfattade att det stod mycket på spel i valet (se tabell 4). Hela sex av sju väljare ansåg att det spelade stor roll vem som vann eller förlorade valet (84 procent). Det

är klart högre än i samband med tidigare riksdagsval där mellan 69 och 76 procent tyckt att de spelade stor roll vem som vinner eller förlorar – och betydligt högre än i samband med exempelvis Europaparlamentsvalen då omkring 37–45 procent av väljarna uppger att de tycker att det är viktigt vem som vinner (Oscarsson & Holmberg 2011:22). Det är inte otänkbart att de tydliga laguppställningarna i regeringsfrågan gjort det lättare för väljarna att uppfatta vinnare och förlorare.

Tabell 4
Väljarnas uppfattningar om valets viktighet, partiskillnader och rättvisa 1964–2010 (procent)

	1964	1968	1970	1973	1991	1998	2002	2006	2010
Valets viktighet									
Spelar stor roll vem som vinner eller förlorar	76	76	73	-	75	-	69	-	84
Spelar inte någon roll vem som vinner eller förlorar	24	24	27	-	25	-	31	-	16
Summa procent	100	100	100		100		100		100
Antal svarande	2 726	2 930	3 018		2 442		1 031		1 328
Partiskillnader									
mycket stora skillnader	-	-	-	8	6	-	6	5	7
ganska stora skillnader	-	-	-	36	36	-	34	30	41
inte särskilt stora skillnader	-	-	-	51	52	-	57	62	50
inga skillnader alls	-	-	-	5	6	-	3	3	2
summa procent				100	100		100	100	100
Antal svarande				2 311	2 334		1 001	915	1 959
Rättvist val									
1 årets val genomfördes på ett rättvist sätt	-	-	-	-	-	74	-	65	58
2	-	-	-	-	-	13	-	22	29
3	-	-	-	-	-	8	-	10	9
4	-	-	-	-	-	3	-	2	8
5 årets val genomfördes på ett orättvist sätt	-	-	-	-	-	1	-	1	5
Summa procent						100		100	100
Antal svarande						1 194		1 249	654

Kommentar: Resultaten är hämtade från svenska valundersökningar under perioden 1964-2010. Frågan om rättvisa val lyder: "I somliga länder anser människor att valen genomförs på ett rättvist sätt. I andra länder anser människor att valen genomförs på ett orättvist sätt. Om du tänker på årets val i Sverige, var skulle du placera det på en skala mellan 1 och 5 där 1 betyder att valet genomfördes på ett rättvist sätt och där 5 betyder att valet genomfördes på ett orättvist sätt?". Frågan om partiskillnader ställdes endast i förvalsintervjuerna i 2002 års val. Frågan om rättvist val ställdes endast i eftervalsintervjun i samband med 2006 och 2010 års val. Indikatorerna som redovisas här gäller endast för riksdagsval men har också använts i samband med folkomröstningar och europaparlamentsval, se t ex Oscarsson & Holmberg (2010) eller Oscarsson & Holmberg (2006).

Även när det gäller partiskillnader får 2010 års valrörelse ett gott betyg från väljarna. Närmare hälften (48 procent) tyckte att det var mycket eller ganska stora skillnader mellan de politiska partierna – också det den högsta skattning vi uppmätt i valundersökningarna.

Ett oväntat inslag i samband med valet 2010 var att valadministrationen råkade in i bekymmer.¹ Rapporterna om oegentligheter i samband med rösträkningen nådde väljarna redan under veckan efter valet. Samtidigt – i

¹ På flera håll uppdagades oegentligheter med rösträkningen. Väljare nekades att rösta för att de redan prickats av i röstlängderna. Förtida röster kom på villovägar. Andra röster hade felaktigt blivit godkända eller felaktigt underkända. Valprövningsnämnden hade ovanligt många ärenden att hantera och tog statistiker till hjälp för att avgöra om problemen med rösträkningen hade kunnat påverka valresultatet. I Värmlands valkrets bedömdes felen i samband med riksdagsvalet inte ha varit tillräckligt stora för att ett omval skulle vara befogat. Men i Västra Götaland kom valet till landstingsfullmäktige att göras om, liksom kommunvalet i en av kretsarna i Örebro kommun. För en mer fullständig analys av omvalet i Västra Götaland, se Berg & Oscarsson (2012 kommande).

valundersökningarnas eftervalsintervjuer – ställde vi frågan om huruvida årets val genomförts på ett rättvist sätt. Den har använts i valundersökningar i hela världen inom ramen för det så kallade CSES-samarbetet (Comparative Study of Electoral Systems). Det finns en stor ländervariation där Sverige placerar sig i rättvisetoppen tillsammans med länder som Norge, Tyskland, Nederländerna och Danmark (www.cses.org).

Frågan är om väljarnas bedömningar av rättvist val påverkades av rösträkningsproblemen. Resultaten från valundersökningen visar visserligen att en lägre andel än tidigare använde ytteralternativet "årets val genomfördes på ett rättvist sätt" (58 procent) på en femgradig skala (se tabell 4). Men slår man samman de två mest positiva skalstegen är svenska väljares bedömningar av valens genomförande påfallande stabila: En lika stor andel (87 procent) har bedömt valen 1998, 2006 och 2010 som övervägande rättvisa. Omedelbart efter riksdagsvalet 2010 tycks alltså inte väljarna ha haft någon avgjort annorlunda inställning till huruvida svenska val går rätt till.

TV-reklam med stort genomslag

Svenska väljare har fått en ny möjlighet till direktkontakt med partiernas valbudskap. Valundersökningen 2010 visar som förväntat ett mycket stort genomslag för politisk TV-reklam i samband med 2010 års valrörelse. I samband med premiären för TV-sänd åsiktsreklam – Europaparlamentsvalet 2009 – uppgav hela 66 procent av väljarna att de sett TV-reklam med partierna som avsändare i samband med valrörelsen (Oscarsson & Holmberg 2011). Motsvarande andel i 2010 års valrörelse var 69 procent. Det betyder att TV-reklam blev väljarnas i särklass vanligaste direktkontakt med partierna i samband med valrörelsen, långt vanligare än att läsa valbroschyrer (52 procent), besöka partiernas hemsidor (19 procent) eller kontakter via sociala medier på Internet (13 procent).

De tre viktigaste exponeringskällorna för partiernas kampanjverksamhet handlar alltså fortfarande om passiv envägskommunikation utan interaktivitet: partierna sänder ett budskap till väljarna och väljarna låter sig exponeras. Nätsajter och sociala medier kan sägas befinna sig i gränslandet till större interaktivitet: de tekniska möjligheterna finns men det är inte nödvändigtvis tvåvägskommunikation det handlar om när partierna twittrar, bloggar eller delar information via Facebook.

De former av kontakter som bjuder störst interaktivitet, i viss mån valmöten men framför allt telefonsamtal, hembesök och arbetsplatsbesök har aldrig varit vanliga i svenska valrörelser. Personliga kontakter och valmötesbesök befinner sig dock i klar nedgång under de senaste tjugo åren: andel väljare som besökt valmöte i samband med valrörelsen har minskat från 13 procent 1982 till 8 procent 2010. Och andelen väljare som blivit uppvaktad på sin arbetsplats av en valarbetare har minskat från 9 till 5 procent under samma period.

Tabell 5
Väljarnas exponering för partiernas kampanjverksamhet under valrörelserna 1982–2010 (procent)

	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010
Såg partiernas reklamslag på TV	–	–	–	–	–	–	–	–	69
Läste valbroschyr eller liknande trycksak	56	58	52	56	59	60	59	56	52
Besökt partis hemsida på Internet	–	–	–	–	–	8	9	14	19
Via sociala medier på Internet	–	–	–	–	–	–	–	–	13
Varit på valmöte eller annat arrangemang	13	12	10	12	11	10	10	9	8
Fått besök i hemmet eller blivit uppringd	4	4	2	2	8	10	3	4	8
Varit i personlig kontakt med valarbetare på arbetsplatsen	9	8	8	8	7	7	7	5	5
antal svarande	1 437	1 516	1 349	1 307	1 145	938	1 030	890	1 064

Kommentar: Resultaten är hämtade från svenska valundersökningar 1982-2010. Alla frågor inleds med frasen "Inför årets val...". Svarsalternativen som använts är "ja" eller "nej" utom för frågan om TV-reklam (tre alternativ "ja, flera gånger", "ja, någon gång" och "nej" och för frågan om huruvida man fått personligt besök i hemmet eller blivit uppringd. I tabellen har svaren "ja, fått besök", "ja, blivit uppringd" och "ja, fått besök och blivit uppringd" slagits samman.

I tabell 6 redovisar vi från vilka partier väljarna exponerades för partiernas olika typer av kampanjaktiviteter under 2010 års valrörelse. De stora partierna – Socialdemokraterna och Moderaterna – tycks genomgående ha haft större genomslag alldeles oavsett kampanjkanal. När det gäller TV-reklam uppger var fjärde väljare (25 procent) att de sett Socialdemokraternas reklam. Motsvarande andel för Moderaterna är 23 procent. Sverigedemokraternas uppmärksammade reklamfilm – om burkabärande kvinnor med barnvagnar som jagar en äldre svensk kvinna med gnisslande rullator som långsamt rör sig fram mot en disk för att ta emot sina pensionspengar – sågs av fler väljare (14 procent) än Centerpartiets, Folkpartiets, Kristdemokraterna, Miljöpartiets och Vänsterpartiets reklamfilmer (10, 10, 8, 8, respektive 5 procent).

Tabell 6
Väljarnas exponering för olika partiers kampanjverksamhet under valrörelsen 2010 (procent)

	alla	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	FI	PP
Såg partiernas reklamslag på TV (ja, flera gånger)	43 ¹	5	25	8	10	10	8	22	14	0	0
Läste valbroschyr eller liknande trycksak	52	11	26	14	17	16	12	26	12	1	1
Besökt partis hemsida på Internet	19	4	8	5	4	6	3	9	6	1	1
Via sociala medier på Internet	13	1	4	2	1	2	1	4	3	0	0
Varit på valmöte eller annat arrangemang	8	1	4	1	1	1	1	2	0	0	0
Fått besök i hemmet eller blivit uppringd (flera gånger)	6 ¹	0	4	0	0	1	0	2	0	0	0
Varit i personlig kontakt med valarbetare på arbetsplatsen	5	1	3	0	1	0	0	1	0	0	0

Kommentar: Resultaten bygger på följdfrågor om från vilket eller vilka partier man blivit kontaktad av/fått information från/exponerats för. Procentbasen representerar samtliga röstberättigade. Kolumnen längst till vänster anger andelen väljare som rapporterar exponering/kontakter med partierna.

1) Observera att andelarna gäller de väljare som svarat att de sett TV-reklam/fått besök/blivit uppringd flera gånger.

Sverigedemokraterna tycks ha haft bra utdelning även när det gäller väljarnas exponering för partiets hemsidor. Andelen som besökt SDs hemsida (6 procent) eller varit i kontakt med partiet via sociala medier (3 procent) är fullt i klass med flera av de övriga etablerade riksdagspartierna av samma storlek.

Rättvis medievalrörelse?

Även om svenska väljare numera har tillgång till i princip hur mycket valrörelseinformation de önskar från ett mycket stort antal källor spelar traditionella medier som press, radio och tv en betydande roll för den valrörelseinformation som når väljarna i samband med valrörelserna.

Medieprofessorn Kent Asps systematiska studier av mediernas valrörelsebevakning under tio valrörelser sedan 1979 har givit upphov till tre empiriska generaliseringar: för det första att något parti *alltid* missgynnas eller gynnas av den bild press, radio och TV ger av valrörelsen. För det andra att mediernas negativa och positiva bilder av partierna har ett klart samband med partiernas valresultat; det spelar alltså roll om ett parti blir gynnat eller missgynnat i medierna. För det tredje att mediernas gynnande eller missgynnande av enskilda partier inte är orimlig givet hur samspelet mellan publik, partier och verklighet utvecklas inför en valrörelse (Asp 2011:143). Förenklat kan man säga att partier som drabbas av medialt oflyt under en valrörelse i någon mån har sig själva att skylla. I 2010 års valrörelse konstaterar Kent Asp att Socialdemokraterna för andra valrörelsen i rad fick en mindre gynnsam uppmärksamhet än andra partier under medievalrörelsen.

Tabell 7

Andel väljare som uppfattar att partierna gynnats (+), varken gynnats eller missgynnats (o) eller missgynnats (-) i TV-medierna 1982, 1985, 1988, 1991 och 2010 (procent)

	1982			1985			1988			1991			2010		
	+	o	-	+	o	-	+	o	-	+	o	-	+	o	-
Vänsterpartiet	7	81	12	8	86	6	9	85	6	2	84	13	9	78	13
Socialdemokraterna	22	73	5	33	65	2	20	74	6	12	82	6	12	64	24
Miljöpartiet	6	69	25	1	40	59	25	57	18	3	69	29	21	76	3
Centerpartiet	11	84	5	7	84	9	10	85	5	4	91	6	13	83	4
Folkpartiet	7	85	8	25	72	3	9	81	10	10	89	1	14	83	3
Kristdemokraterna	4	74	22	7	65	28	8	63	29	16	83	1	21	76	3
Moderaterna	18	79	3	22	69	9	8	85	7	21	79	0	35	62	3
Ny Demokrati	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	56	16	-	-	-
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	37	36
Antal svarande (min max)	848/949			743/850			728/775			733/755			814/853		

Kommentar: Frågan ställs i valundersökningarnas eftervalsenkäter till de personer som deltagit i intervjuer före valet. Enkätfrågan för valen 1985–1991 lyder: "Tycker du att det samlade programutbudet i TV inför valet gynnade eller missgynnade något eller några av partierna?". I 2010 års valundersökning användes frågeformuleringen "Tycker du att massmedierna gynnade eller missgynnade något eller några av partierna i årets valrörelse?". Svartalternativen var desamma vid alla tillfällen: "Har gynnats i medierna", "Har varken gynnats eller missgynnats" och "Har missgynnats i medierna".

Men vad hade de svenska väljarna för uppfattning i frågan om huruvida medierna gynnade eller missgynnade något parti i 2010 års valrörelse? I valundersökningens eftervalsenkät till de som intervjuats före valet återupprepade vi en gammal fråga vi ställt i tidigare valundersökningar (1982–1991) om de ansåg att partierna gynnats eller missgynnats av medierna (se tabell 7). För två partier var det fler som tyckte de missgynnats än som tyckte att de gynnats. De partierna är Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Tjugotre procent av väljarna ansåg att Socialdemokraterna missgynnats av TV-medierna. Miljöpartiet – som gjorde sitt bästa riksdagsval i historien – uppfattades ha gynnats av medierna under valrörelsen 2010.

För de fyra allianspartierna är väljarnas bedömning den omvända: fler väljare tyckte att Centerpartiet, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Moderaterna gynnats än missgynnats av medierna under valrörelsen. För Moderaternas del är andelen gynnats hela 35 procent. Ser vi tillbaka i svensk valrörelsehistoria är det den hittills högsta andelen vi uppmätt.

När det gäller Sverigedemokraterna råder högst delade meningar bland väljarna om partiet gynnats eller inte i medierna under valrörelsen. Här ser vi ett historiskt sett mycket ovanligt mönster i svaren: 27 procent ansåg att Sverigedemokraterna gynnats av medierna, 37 procent att de varken gynnats eller missgynnats och 36 procent att de missgynnats av medierna. Hur medierna behandlade Sverigedemokraterna var ett av de stora samtalsämnena inför och under valrörelsen.

Väljarnas oro och känslor

Intresset för väljares känslor är inget nytt i valforskningsssammanhang. I själva verket bygger den flitigast använda förklaringsmodellen – Michigan-skolans partiidentifikationsmodell – på en idé (ursprungligen inspirerad av Sigmund Freuds fadersidentifikationsbegrepp) om att väljare utvecklar starka känslomässiga affektiva band till politiska partier och att dessa känslor av anhängarskap spelar en avgörande roll för politiskt beteende (Campbell, Converse et al. 1960). Partiers och ledares förmåga eller oförmåga att i sina valbudskap möta väljares oro och ingjuta hopp inför framtiden kan vara viktiga förklaringar till framgångar och motgångar på väljararenan.

Direkta mätningar av väljaroro och vilka känslor partierna väckt hos väljarna under valrörelsen är nyheter i de svenska valundersökningarna. I 2010 års valundersökning bad vi väljarna blicka framåt och bedöma huruvida de oroade sig för utvecklingen på en rad samhällsområden under de närmaste 5–10 åren. Det som svenska väljare kände starkast oro för i samband med riksdagsvalet 2010 var ökad brottslighet, stor arbetslöshet, sämre förhållanden mellan svenskar och invandrare, sämre sjukvård och ökade sociala klyftor (se tabell 8). Begränsningar av människors individuella frihet, militära konflikter, högre skatter, ökad invandring och försämrade villkor för homo-, bi- och transsexuella uppfattades inte lika oroande.

Olika väljargrupper oroar sig inte för samma saker. Det finns tydliga skillnader i hur de olika partiernas väljare bedömer hur oroande olika saker är. Det är få sverigedemokrater som intervjuats (n=15) men det förefaller tydligt att SD-väljarna genomgående känner större oro än andra partiers väljare när de tänker på utvecklingen under de kommande 5–10 åren. Det gäller inte bara på de områden som ligger nära de frågor som Sverigedemokraterna lade tonvikt på i valrörelsen, såsom ökad invandring (60 procent "mycket oroande"), ökad brottslighet (73 procent) och låga pensioner (60 procent). För 11 av 17 orosområden tillhör SD-väljarna de mest oroade.

På några områden är det andra partiers väljare som är mest oroade. Vänsterpartiets väljare är mest oroade för ökade sociala klyftor (68 procent) och försämrade villkor för homo-, bi- och transsexuella (17 procent). Vänsterpartiets och Socialdemokraternas väljare är mest oroade för bristande jämställdhet (21 procent). S-väljarna är mest bekymrade för sämre levnadsstandard (24 procent) och MP-väljarna mest bekymrade för sämre miljö (77 procent).

Intressant är också att notera de väljargrupper som visar avsaknad av oro kring vissa saker. Bland allianspartiernas väljare återfinns exempelvis en klart lägre oro för ökade sociala klyftor än bland väljare som stödjer de rödgröna samarbetspartierna. Ett sätt att mer systematiskt undersöka graden av partipolitiska skillnader i väljaroro är att beräkna eta-värden för de olika sakfrågeområdena. De områden där partiernas väljare har mest olika uppfattningar om framtiden är ökade sociala klyftor (eta=.45), sämre sjukvård (eta=.35), sämre miljö (eta=.33) och ökad arbetslöshet (eta=.30).

Socialdemokraterna väckte oro och Moderaterna hopp

Känslornas betydelse för opinionsbildning och politiskt beteende är ett allt hetare forskningsområde. Teorier om *affektiv intelligens* (TAI) vinner snabbt terräng (Marcus, Neuman et al. 2000; Redlawsk 2006; Neuman 2007; Sautter 2007; Kiss & Hobolt 2011). Forskningsfältet vilar på nygamla insikter om att känslor – fysiska och psykologiska förändringar in kroppen och i hjärnan som är responser på externa, situationsbetingade stimuli – spelar stor roll för hur människor hanterar politisk information. Två emotionella system som arbetar undermedvetet förväntas ha effekter på vårt beteende: ett *dispositionssystem* och ett *övervakningssystem*. Dispositionssystemet vilar på vanor och erfarenhet och hanterar sedan länge inlärd strategier: så länge inga överraskande eller oförväntade stimuli dyker upp följs gällande beteendepå plan, ett tillstånd som normalt resulterar i känslor av entusiasm.

När grundplanen fallerar varnar övervakningssystemet oss att helt nya och potentiellt hotande stimuli dykt upp. Det avbryter vanemässiga rutiner och aktiverar tankeverksamhet. Att förlita sig på vanor är då inte längre aktuellt, istället ökar vår uppmärksamhet, vårt informationssökande och vårt medvetna resonering.

Opinionsforskningen som hämtar inspiration från politisk psykologi ser inte längre den motsättning mellan känsla och förnuft som tidigare varit konventionell visdom. Utgångspunkten är istället att känslor är en *direkt förutsättning* för att människors ska kunna ta ställning till politiska sakfrågor och kandidater på ett förnuftsmässigt sätt.

Frågor om vilka känslor kandidater och partier genererar hos väljare har därför blivit vanligare i nationella valundersökningar. I 2010 års valundersökning inkluderade vi för första gången en fråga om "... olika känslor som politiska partier kan ge upphov till". Av utrymmesskäl begränsades våra känslömätningar till de två största partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna.

Tabell 8
Svenska väljares oro för utvecklingen i Sverige under de närmaste 5–10 åren (procent, balansmått)

eta	Mycket oroande			Inte särskilt oroande	Inte alls oroande	Summa	Antal sva- rande	Antal oros- balans	Andel "mycket oroande"						
	oroande	oroande	oroande						V	S	MP	C	FP	KD	M
.18	42	38	18	2	100	655	+60	35	48	28	46	42	30	36	73
.30	39	41	17	3	100	654	+60	62	52	36	17	38	30	29	67
.12	34	45	18	3	100	639	+58	49	37	47	26	30	33	21	60
.35	42	36	17	5	100	655	+56	62	55	50	28	30	32	22	67
.46	37	40	19	4	100	651	+54	68	55	52	20	18	14	12	40
.25	34	42	19	5	100	634	+52	30	41	25	20	29	22	29	60
.33	37	39	17	7	100	656	+52	41	39	77	43	32	19	23	47
.14	22	42	28	8	100	615	+28	19	21	10	29	25	22	24	43
.15	31	32	26	11	100	646	+26	30	35	34	15	34	22	27	40
.18	20	43	29	8	100	637	+26	30	21	8	13	20	14	20	40
.21	18	34	39	9	100	644	+4	24	24	22	7	14	16	11	20
.25	15	32	40	13	100	649	-6	19	21	8	9	10	11	11	20
.12	19	27	35	19	100	631	-8	14	19	21	20	17	16	16	33
.19	24	21	28	27	100	639	-10	30	30	21	31	18	8	16	40
.23	16	26	40	18	100	652	-16	16	18	6	9	18	24	15	20
.28	13	22	39	26	100	645	-30	8	12	3	7	14	16	12	60
.15	10	22	44	24	100	558	-36	17	10	18	3	6	3	8	7

Kommentar. Resultaten är hämtade från Valundersökningen 2010, eftervalsintervjuerna. Frågan lyder: "Om du tänker på utvecklingen i Sverige under de närmaste 5–10 åren, hur oroande tycker du följande saker är?". De olika indikatorerna för oro har rangordnats efter balansmålet som visar andelen som uppfattar utvecklingen som mycket eller ganska oroande minus andelen som uppfattar utvecklingen som inte särskilt eller inte alls oroande. Antalet svarspersoner för de olika partiälvärdena är V (37), S (202), C (46), FP (50), M (156), KD (37), MP (64) och SD (15). De väljargrupper som visar störst oro (andel "mycket oroande") har ramats in. Eta-värdet visar i vilken utsträckning partiernas väljare gör olika bedömningar av utvecklingen i Sverige under de närmaste 5–10 åren på de olika områdena: Ju högre eta-värde desto mer partiskilnader i väljarnas orosbedömningar.

De sex känslor som vi valt att mäta bygger på forskning som visar att det i huvudsak är tre känslodimensioner som är betydelsefulla i sammanhanget: 1) ilska operationaliserat som *arg* och *rädd*, 2) oro mätt med indikatorerna *orolig* och *illa till mods* och 3) entusiasm mätt med *entusiastisk* och *hoppfull*. Vi har använt en elvgradig intensitetsskala från 0 ("inte alls") till 10 ("i mycket stor utsträckning").

I tabell 9 redovisas de känslor svenska väljare uppger att Socialdemokraterna och Moderaterna ger upphov till hos dem. Data är hämtade från Valundersökningens förvalsintervjuer som genomfördes under de fyra valrörelseveckorna före 2010 års riksdagsval.

Den första iakttagelsen är att partierna inte tycks väcka särskilt intensiva känslor hos svenska väljare under valrörelsen. Det är genomgående låga medeltal på våra känslskalor. Socialdemokraterna väckte starkast känslor när det gäller "orolig" (medeltal 3,00) och Moderaterna starkast känslor för "hoppfullhet" (3,35). Socialdemokraterna väckte oro och Moderaterna hopp bland väljarna i 2010 års valrörelse. Resultaten visar också att Moderaterna gjorde väljarna mer rädda och illa till mods än vad Socialdemokraternas gjorde, medan Moderaterna gav upphov till starkare känslor av entusiasm än Socialdemokraterna (2,63 jämfört med 1,75).

Köns- och ålderskillnaderna när det gäller de känslor partierna gett upphov till är närmast obefintliga. Men inte överraskande visar resultaten att det finns starka samband med väljarnas redan etablerade ideologiska predispositioner. Väljare med hjärtat till vänster har känt sig mindre arga, rädda, oroliga och illa till mods och mer entusiastiska och hoppfulla när de mött Socialdemokraterna under valrörelsen än väljare som står till höger i politiken. Och tvärtom.

Intressant nog tycks sambanden mellan känslouttryckningar och ideologiska predispositioner vara starkare i fallet Moderaterna. Känslor av parti-anshängarskap och position på vänster-högerdimensionen har klart starkare samband med intensiteten i känslor när vi frågar väljarna om Moderaterna än när vi frågar om Socialdemokraterna. Moderatväckta känslor av hoppfullhet är exempelvis mycket starkare bland personer som identifierar sig långt till höger (6,78) än bland personer som står långt till vänster (0,77). Fördjupade analyser i kommande uppsatser och böcker från forskare knutna till Valforskningsprogrammet kommer att kunna ge fler svar på vilken betydelse väljarnas känslomässiga reaktioner på de två huvudmotståndarna i 2010 års val egentligen hade för valutgången (Oscarsson & Holmberg 2012 kommande)

Tabell 9
Moderaterna och Socialdemokraterna väcker känslor hos väljarna under valrörelsen 2010 (medeltal på en elvgradig skala från 0 till 100)

	Antal svarande	Socialdemokraterna					Moderaterna						
		Argt		Oroligt		Hoppfullt	Argt		Oroligt		Hoppfullt		
		Ill a till mods	Entusiastisk	Rädd	Entusiastisk		Ill a till mods	Entusiastisk	Rädd	Entusiastisk			
Alla	1 316	2,80	3,00	1,39	1,76	1,87	2,51	2,90	2,76	1,63	2,63	2,00	3,35
Man	681	2,94	3,16	1,41	1,68	1,98	2,35	2,81	2,62	1,52	2,69	1,94	3,43
Kvinna	635	2,64	2,83	1,37	1,85	1,75	2,69	3,01	2,91	1,75	2,57	2,06	3,26
Ålder													
18-22 år	74	2,69	2,50	0,96	2,20	1,57	2,76	2,64	2,58	1,45	2,63	1,29	3,05
23-30 år	149	3,05	3,18	1,32	2,15	1,56	2,60	3,20	2,85	1,41	2,65	2,04	3,36
31-40 år	212	2,86	2,83	1,04	1,53	1,67	2,45	2,47	2,57	1,25	3,00	1,92	3,74
41-50 år	224	2,51	2,58	1,29	1,84	1,59	2,47	3,05	2,70	1,65	2,45	2,32	3,13
51-60 år	241	2,86	3,31	1,52	1,90	2,30	2,56	3,16	3,35	2,07	2,34	2,12	3,03
61-70 år	244	2,88	3,35	1,67	1,53	2,13	2,49	3,04	2,77	1,81	2,56	2,04	3,23
70+	172	2,70	2,92	1,62	1,53	1,92	2,42	2,56	2,23	1,50	2,92	1,72	3,89
Partisympati													
Vänsterpartiet	64	2,06	2,41	0,83	2,66	1,40	3,50	5,78	5,84	3,38	0,86	4,34	0,92
Socialdemokraterna	376	1,58	2,32	0,90	3,16	1,08	4,69	4,76	4,51	2,88	1,26	3,34	1,37
Miljöpartiet	120	1,64	2,07	0,63	1,77	1,09	2,77	4,00	3,88	2,13	1,18	3,12	1,50
Centerpartiet	62	3,05	3,44	2,10	0,90	2,56	1,34	1,32	1,27	0,85	3,69	0,76	5,37
Folkpartiet	102	3,55	3,58	1,13	0,81	2,44	1,10	1,18	1,18	0,49	3,62	0,54	5,25
Kristdemokraterna	42	4,50	3,93	2,18	0,98	2,70	1,77	1,60	1,73	0,61	4,20	1,27	5,42
Moderaterna	297	4,37	4,22	2,38	0,97	2,85	1,01	1,02	1,05	0,52	5,04	0,54	6,26
Sverigedemokraterna	21	5,19	4,00	2,33	1,33	2,95	1,33	3,29	1,67	1,19	2,81	1,71	3,43
Övriga partier	23	3,00	3,46	1,92	1,29	2,50	1,92	4,54	4,21	2,33	1,04	3,83	1,58
Partiidentifikation (S)													
Saknar identifikation	1 129	2,99	3,10	1,46	1,45	2,00	2,08	2,47	2,34	1,29	2,93	1,63	3,74
Svag identifikation med S	121	1,65	2,42	1,17	4,32	1,08	5,80	6,39	6,03	4,46	0,75	4,80	0,93
Stark identifikation med S	66	1,53	2,36	0,58	2,49	1,09	3,91	4,04	4,04	2,33	0,88	3,21	1,09
Partiidentifikation (M)													
Saknar identifikation	1 217	2,59	2,85	1,27	1,83	1,73	2,65	3,06	2,92	1,74	2,34	2,13	3,00
Svag identifikation med M	58	5,67	5,21	3,26	0,86	4,03	0,78	0,64	0,53	0,29	6,83	0,14	8,36
Stark identifikation med M	41	4,95	4,37	2,37	0,95	3,05	0,83	1,41	1,34	0,44	5,41	0,63	6,66
1 Långt till vänster	172	1,48	2,15	0,96	3,43	1,10	4,84	6,07	5,80	3,52	0,73	4,52	0,77
2	265	1,67	2,23	0,71	2,72	1,05	3,98	4,32	4,18	2,43	1,10	3,28	1,30
3	224	2,37	2,57	1,12	1,46	1,56	2,36	3,09	2,79	1,74	1,91	2,01	2,48
4	384	3,75	3,66	1,77	1,10	2,37	1,36	1,36	1,36	0,77	3,78	0,80	5,00
5 Långt till höger	194	4,55	4,52	2,47	0,76	3,37	0,95	1,23	1,10	0,62	5,45	0,59	6,78
1 Låg kunskap	137	1,73	1,87	1,01	2,03	1,28	3,00	2,71	2,41	1,64	1,93	1,65	2,41
2	267	2,49	2,46	1,35	2,00	1,55	2,81	3,19	3,00	1,88	2,33	2,05	2,89
3	487	2,86	3,06	1,30	1,68	1,83	2,48	2,77	2,69	1,55	2,58	1,93	3,38
4	291	3,29	3,80	1,66	1,59	2,30	2,15	2,84	2,55	1,42	2,97	1,99	3,86
5 Hög kunskap	133	3,20	3,35	1,60	1,66	2,35	2,27	3,15	3,11	1,90	3,39	2,53	4,02

Kommentar: Resultaten är hämtade från förvalstervjuerna i Valundersökningen 2010. Frågan lyder: "Nu kommer en fråga om olika som politiska partier kan ge upphov till. Svara med hjälp av skalan på kortet". Självplacering längs vänster-högerskalan från 0-10 har kollapsats till fem kategorier (0/2-3/4-5-6/7-8/10). Kunskapsmättet är konstruerat från ett index av 18 olika kunskapsfrågor (0-18) som kollapsats till fem kategorier.

Förtroende för politiker

En stor överraskning valkvällen 2010 var när Sveriges Televisions vallokalsundersökning (Valu) redovisade resultaten för en mätning av väljarnas allmänna förtroende för politiker. Förtroendet hade gått upp och inte lite heller – från en andel med mycket eller ganska stort förtroende på 53 procent 2006 till hela 69 procent 2010. En så kraftig uppgång väcker undran; plus +16 procentenheter? (Holmberg, Näsman och Wännström 2012). Det politiska förtroendet i Sverige har visserligen varit på uppgång sedan bottensiffrorna i mitten på 1990-talet, men ett så stort lyft, kan det vara sant?

Ja det kunde det. Så här ett halvår efter valet när vi har tillgång till andra mätningar visar det sig att SVT/Valu:s resultat var korrekt. Samma enkätfråga som används i Valu utnyttjas också i både SOM-studien och i Valundersökningen. Resultaten i de olika undersökningarna skiljer sig åt när det gäller nivåskattningar men förändringen i andelen mycket/ganska stort förtroende är i huvudsak densamma; plus +16 procentenheter i Valu, +13 i Valundersökningen och +11 i SOM-studien.² Slutsatsen blir densamma oavsett vilken mätning vi utgår ifrån. Förtroendet för politiker ökade drastiskt i Sverige mellan valen 2006 och 2010.

Orsakerna bakom denna stora förtroendepågång är dock inte vår huvudfrågeställning i detta kapitel. Vi kommer att kartlägga uppgången och studera den i olika sociala och politiska grupper men där stannar bakgrundsanalysen. Vår huvudfrågeställning återfinns istället på effektsidan. Vilken betydelse har väljarnas politikerförtroende för valdeltagande och partival 2010? Gynnas Alliansen av den ökande politikertilltron? Vilken roll spelar politikerförtroendet för Sverigedemokraternas framgång? Är det inte något av en paradox att ett misstroparti som Sverigedemokraterna kommer in i riksdagen samtidigt som det politiska förtroendet slår rekord?

Vårt syfte är alltså att i första hand analysera politiskt förtroende som en förklaringsfaktor bakom väljarnas beteende. Men vi börjar med att ta spjörn i historien. Vi skall se hur Valundersökningens olika förtroendemått förändrats över tid. De äldsta mätserierna går ända tillbaka till 1960-talet.

Politikerförtroende på uppgång

Det turbulenta året 1968 påbörjades Valundersökningens längsta pågående mätning av politikförtroende. Mätserien omfattar två cyniskt formulerade påståendefrågor där instämmanden kan tolkas som misstro mot politiker och avståndstagande som tilltro. Resultaten i figur 2 visar att politikerförtroendet i vår mätserie var som högst 1968 för att sedan falla under trettio år fram till 1998. Nedgången var snabbast under 1970-talet och något långsammare under 1980- och 90-talen. Sedan vände det och förtroendet

² Valu är en eftervalsstudie och omfattar enbart röstande. Alltså gäller resultaten för Valundersökningen enbart röstande i eftervalsstudierna 2006 och 2010. SOM-undersökningen bygger på enkätsvar och genomförs efter valen (se Holmberg, Weibull och Oscarsson 2011). Även för SOM-studien gäller att resultaten bygger på information från röstande svars personer 2006 och 2010.

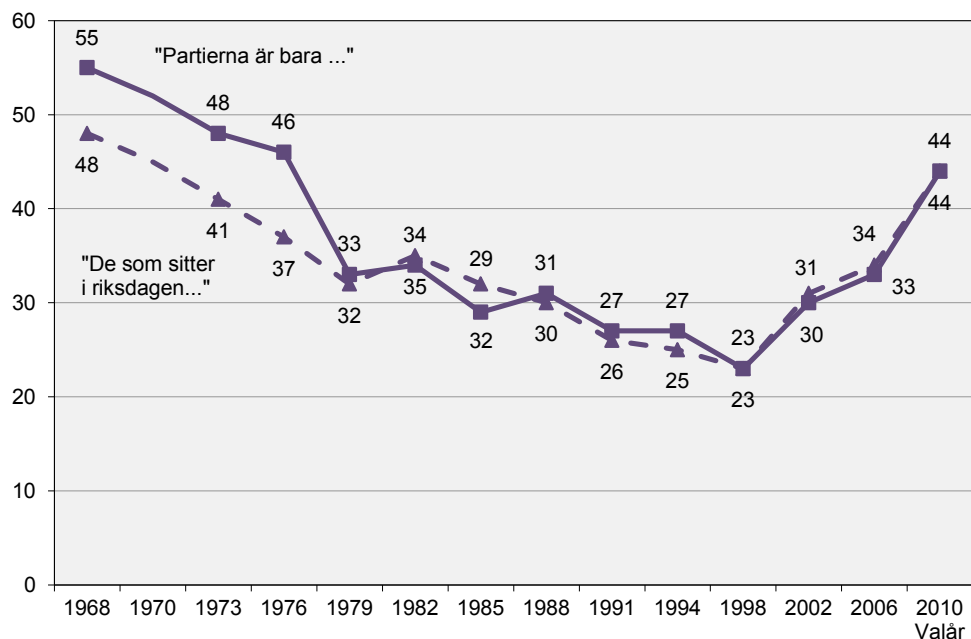
började stärkas igen – långsamt fram till 2006 och mycket påtagligt efter valet 2006. Nivån på politikerförtroendet 2010 är tillbaka på samma nivå som det var i mitten på 1970-talet. Det är fråga om en rejäl comeback för politiken som förtroendebransch. Att tala om politikerförakt har alltid varit en överdrift i Sverige – nu är det direkt felaktigt.

Figur 2
Politiskt förtroende 1968–2010 (procent)

Påstående: "Partierna är bara intresserade av folks röster, men inte av deras åsikter."

Påstående: "De som sitter i riksdagen och beslutar tar inte mycket hänsyn till vad vanligt folk tycker och tänker".

Procent
motsatt = förtroende
åsikt

Kommentar: Svartalternativen är "Instämmer helt, instämmer delvis, delvis motsatt åsikt, helt motsatt åsikt." Påståendefrågorna om politiskt förtroende fanns inte med Valundersökningen 1970. Svartpersoner som ej besvarat förtroendefrågorna är medtagna i procentbasen. De har genom åren utgjort mellan 2 – 7 procent för båda påståendefrågorna.

Valundersökningens andra långsiktiga mätserie kring politikerförtroende påbörjades 1988 och bygger på en självklassificeringsfråga där svartpersonerna på en fyrgradig skala får ange sitt förtroende för svenska politiker. Det var den stora uppgången i förtroende i den mätserien 2010 som nämndes i inledningen. Resultaten i tabell 10 visar att precis som i mätningen byggd på påståendefrågorna minskar politikerförtroendet fram till 1998 för att därefter börja öka igen.³ Andelen personer som 2010 anger ett mycket eller ganska högt förtroende för svenska politiker är det högsta vi hittills uppmätt (61 procent). Motsvarande andel var endast 31 procent när den var som lägst 1998. Förtroendet för politiker har återhämtat sig mycket påtagligt under 2000-talet.

³ De olika förtroendemåtten mäter operationellt inte exakt samma saker, men korrelationen mellan dem är hög. Mellan den subjektiva självklassificeringsfråga och de båda cyniska påståendefrågorna är svarkorrelationen .45 respektive .49. Korrelationen mellan svaren på de båda påståendefrågorna är .66.

Jämfört mellan olika sociala och demografiska grupper är graden av politikerförtroende i de flesta fall ungefär lika högt.⁴ Män och kvinnor liksom storstadsbor och landsbygdsbor har till exempel ungefär samma grad av tillit till politiker. Men de finns några grupper som 2010 klart uppvisar ett högre förtroende än genomsnittet, liksom det finns några grupper som har ett förtroende tydligt lägre än befolkningen i övrigt. Högutbildade, högre tjänstemän och regelbundna kyrkobesökare är tre grupper med en hög andel som anger ett mycket eller ganska stort förtroende för politiker (76, 78 respektive 76 procent). På ett liknande sätt kan vi urskilja några grupper med ett politikerförtroende klart lägre än genomsnittet. De grupperna är unga förstagångsväljare (52 procent), lågutbildade (51) och yrkesgruppen övriga arbetare (50), men framförallt arbetslösa (46) och sjukpensionärer (41).

Tabell 10
Grad av förtroende för svenska politiker 1988–2010 (procent)

Fråga: "Allmänt sett, hur stort förtroende har du för svenska politiker? Har Du mycket stort förtroende, ganska stort förtroende, ganska litet förtroende eller mycket litet förtroende?"

Förtroendenivå	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010
Mycket stort förtroende	3	2	1	1	2	3	5
Ganska stort förtroende	41	36	35	30	39	46	56
Ganska litet förtroende	44	50	50	51	46	39	31
Mycket litet förtroende	11	11	13	17	12	10	6
Vet inte/vill ej svara	1	1	1	1	2	2	2
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100
Antal intervjuade	2 528	2 613	2 534	2 101	2 624	3 111	2 735
Andel mycket/ganska stort förtroende	44	38	36	31	41	49	61

Ett centrum-periferimönster framträder. Människor närmare samhällets mer välmående etablissemang (t ex högre tjänstemän) tenderar att ha ett klart högre förtroende för politiker än människor mer ute i samhällets periferi och med ett längre avstånd till makten (t ex unga, arbetslösa och sjukpensionerade). Förtroendet för den politiska makten är lägst bland dem som har minst makt.

Ser vi på ett antal olika politiska grupper framträder också några tydliga skillnader i graden av politiskt förtroende 2010. Personer med ett stort intresse för politik, med goda politik-kunskaper och med en identifikation med något bestämt parti tendera att ha ett klart högre förtroende för politiker än personer utan politikintresse, med dåliga kunskaper om politik och utan en känsla av anhängarskap med ett parti. Men intressantare är kanske de ideologiska och partimässiga skillnaderna i förtroende. Här visar det sig att människor klart till höger på den subjektiva vänster-högerskalan uppvisar klart högst politikerförtroende 2010 (79 procent mycket eller ganska stort förtroende). Lägst förtroende har människor som varken står till vänster eller till höger (52 procent) och människor klart till vänster (60).

Sett till partivalet uppvisar alliansväljare ett högre politikerförtroende än väljare på något rödgrönt parti. För borgerliga väljare varierar andelen med ett mycket eller ganska högt politikerförtroende mellan 73 (M-väljare) och

⁴ Historiska resultat för politikerförtroendet i olika sociala och politiska grupper tillbaka till 1988 återfinns i Oscarsson och Holmberg 2008: 216.

81 procent (C-väljare).⁵ På den rödgröna sidan är motsvarande andelar 44 procent för V-väljare, 57 procent för S-väljare och hela 71 procent för MP-väljare. Klart lägst politikerförtroende uppvisar Sverigedemokraternas väljare med endast 30 procent med ett mycket eller ganska stort förtroende. Två andra grupper med ett mycket lågt förtroende för politiker är blankröstare (25 procent) och icke-röstare (35). Att välja en blank valsedel eller att välja att stanna på soffan har en klar koppling till ett lågt politikerförtroende.

Om vi jämför hur politikerförtroendet har förändrats i olika grupper sedan bottenåret 1998 fram till toppåret 2010 visar det sig att förtroendet gått upp i alla socio-ekonomiska och politiska grupper. Uppgången återfinns även bland grupper med det lägsta förtroendet för politiker som bland blankröstare och icke-röstare och bland SD-väljare mellan 2006 och 2010. Återhämtningen för politikerförtroendet har skett över hela samhället, i alla grupper. Två sociala grupper som uppvisar den största ökningen i förtroendet mellan 1998 och 2010 är högre tjänstemän (+41 procentenheter) och storstadsbor (+38). Bland de grupper som uppvisar minst uppgång i förtroendet återfinns sjukpensionärer (+11) och unga förstagångsväljare (+17).

De politiska grupper som ökat mest i politikerförtroende är KD-väljare (+54 procentenheter), personer klart till höger ideologiskt (+49) och M-väljare (+44). Minst uppgång i genomsnittligt förtroende återfinns bland blankröstare (+11), politiskt ointresserad (+13), icke-röstare (+14), S-väljare (+15) och personer klart till vänster (+17). Förtroendevinden har blåst åt samma håll över hela det politiska fältet, men den har blåst starkast till höger.

Människor med ett högt eller lågt förtroende för politiker har tidigare i de flesta fall inte skiljt sig speciellt mycket från varandra när det gäller åsikter i olika politiska sakfrågor. Korrelationen(r) mellan graden av politikerförtroende och väljarnas åsikt i ett femtiotal sakfrågor var exempelvis endast .09 i genomsnitt i Valundersökningen 2006 (Oscarsson & Holmberg 2008:221). Motsvarande resultat för 46 sakfrågor 2010 är .12. – alltså fortsatt samma svaga samband mellan förtroende och åsikt. Men 2010 precis som 2006 återfinns ett mindre antal sakfrågor där sambanden är klart högre. Och de sakfrågorna är desamma över tid.

Innehållsligt handlar det om två bestämda politikområden – EU och invandring/flyktingar. De fem sakfrågor som uppvisar de högst korrelationerna med graden av politikerförtroende 2010 gäller allmän inställning till EU ($r=.31$), utträde eller ej ur EU (.29), bra eller dåligt med en ökad arbetskraftsinvandring (.25), bra eller dåligt att satsa på ett mångkulturellt samhälle (.24) och bra eller dåligt att ta emot färre flyktingar i Sverige (.24). Det är personer som är negativa till EU och till invandring/flyktingmottagning som i samtliga fall tenderar att ha ett lägre förtroende för politiker. Politikermisstro har ett samband med att vara negativ till EU och till invandring och till ett mångkulturellt samhälle. Och dessa åsiktskopplingar har inte förändrats när politikerförtroendet har gått upp. Människor med ett fortsatt lågt förtroende för politiker har blivit färre men de tenderar alltfört att vara negativa till invandring, mångkulturalism och EU.

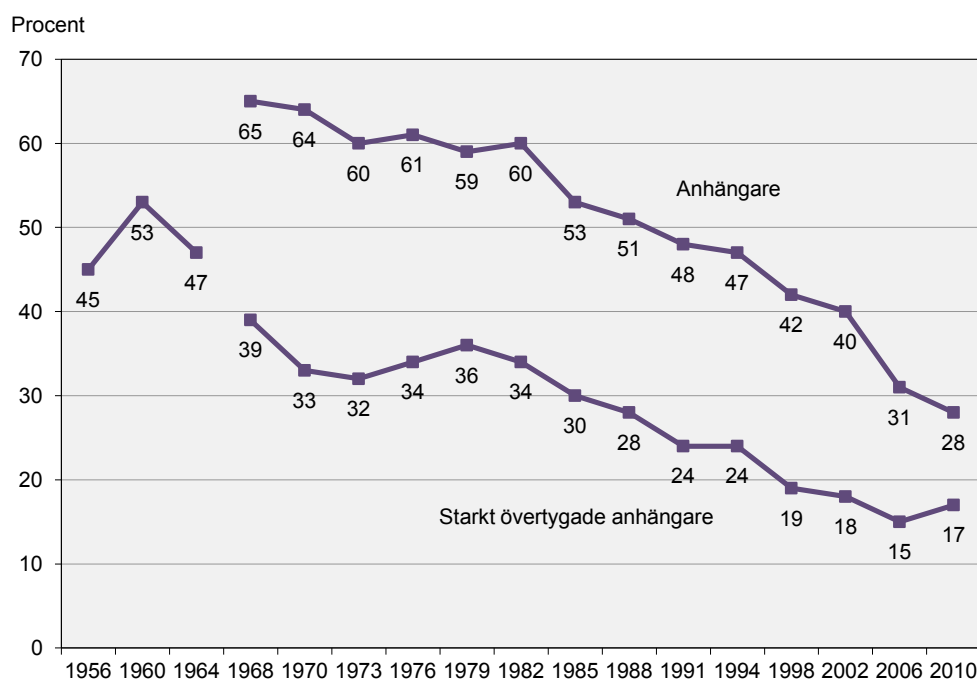
⁵ Resultaten för FP-väljare är 77 procent och för KD-väljare 80 procent.

Partianhängarskap fortsatt nedåt

Att ha förtroende för politiker är inte detsamma som att också ha hittat hem till något bestämt parti och blivit anhängare. Politikerförtroende och känslan av att känna sig som en partianhängare är besläktade fenomen. Och så bör det vara i en partidominerad demokrati (Särilvik 1970). Men de är inte överdrivit nära släkt. Partianhängarskap – eller partiidentifikation som det också kallas – har ett samband med graden av politikerförtroende men korrelationen brukar vara modest och hålla sig kring +.25.⁶ Det innebär att det finns relativt många väljare utan någon klar favorit bland partierna men som trots det har ett högt allmänt förtroende för politiker. Och omvänt. Många väljare känner sig som partianhängare men har ett lågt förtroende för politiker i allmänhet.

Precis som graden av politikerförtroende har graden av partiidentifikation förändrats mycket dramatiskt i Sverige. Men förändringarna har inte följts åt under senare år. När förtroendet för politiker gått upp sedan 1998 har känslan av anhängarskap med något parti fortsatt att försvagas (se figur 3). Partierna fortsätter att tappa greppet om väljarna.

Figur 3
Graden av partiidentifikation minskar (procent)

Kommentar: Den övre kurvan visar den totala andelen personer som betraktade sig som anhängare av något parti (starkt och svagt övertygade anhängare kombinerade). Den nedre kurvan visar andelen personer som betraktade sig som starkt övertygade anhängare av ett parti. Åren 1956–1964 utnyttjades inte samma fråga om partiidentifikation som fr. o. m. 1968. Frågan var tidigare dikotom: undersökningsspersonerna fick ange om de var starkt övertygade anhängare av sitt parti eller inte.

I de första valundersökningarna för femtio år sedan uppgav halva valmanskåren att de var starkt övertygade anhängare av något parti. För fyrtio år sedan, vid valet 1968, hade andelen starkt övertygade minskat till 39 procent för att endast uppgå till 15 respektive 17 procent i valen 2006 och 2010.

⁶ Korrelationen är .19 i Valundersökningen 2010. Se vidare Oscarsson & Holmberg 2008: 224.

Om vi istället ser på andelen anhängare oavsett om de är starkt eller svagt övertygade har nedgången varit från 65 procent 1968 till 31 procent 2006 och 28 procent 2010. Det är ingen tvekan om att partiernas ställning har försvagats bland väljarna.

Den långsiktiga nedgången i väljarnas känsla av partianhängarskap (= ett slags psykologiskt partimedlemskap) var snabbast under 1960-talet, stoppade upp under 1970-talet för att åter ta fart under 1980-talet och fortsätta ända in till valet 2010. Frågan om vad som orsakat eroderingen är inte lätt att besvara. Svepande makrosociologiska förklaringar av typen ökad individualisering eller minskad auktoritetstro kan rymma en del sanning. Men varför har inte graden av partiidentifikation i så fall också minskat på ett motsvarande sätt i andra västländer som liksom Sverige blivit mer individualiserade och postmoderna?

Långsiktigt har graden av partiidentifikation gått ned i de flesta länder som har längre mätserier, men i många med Sverige jämförbara länder har nedgången bromsats upp och i några fall till och med vänts i svaga uppgångar under 2000-talet (Holmberg 2007, Berglund m.fl. 2005). I Danmark och Norge, till exempel har andelen partiidentifierade väljare blivit fler vid de senaste valen – upp med +10 procentenheter i Norge mellan 2001 och 2009 och upp med +7 procentenheter i Danmark mellan 2001 och 2007. Även i USA - som har högre andelar väljare med en känsla av partianhängarskap än i Europa - har andelen partiidentifierade ökat, från 58 procent i valet 2000 till 60 procent i valet 2008. I Holland har tappet i partianhängarskap stannat upp; 28 procent var identifierade i valet 1998 att jämföra med 27 procent i senaste valet 2010.⁷

En politisk-statsvetenskaplig förklaring till att nedgången i graden av partiidentifikation fortsatt i Sverige under de senaste valen har att göra med bildandet av Alliansen och det Rödgröna samarbetet. Enskilda partier blev mindre centrala. De kom till en del i skuggan av de två blocken. Blocken tog energi och lojalitet från partierna.

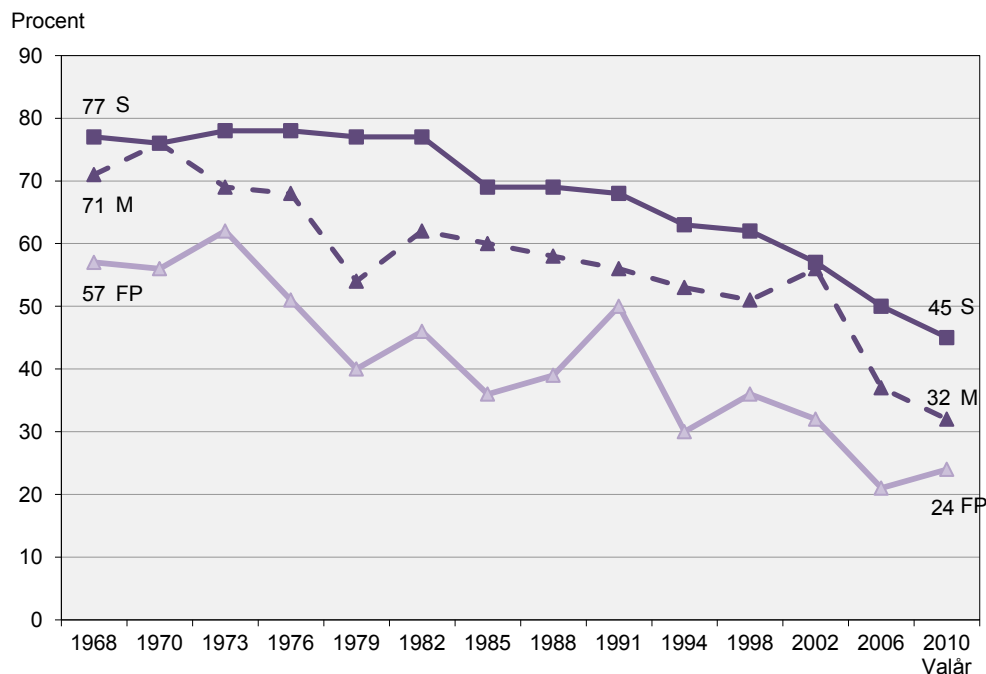
Att det kan ligga något i en dylik förklaring framgår om man ser på hur eroderingen av partikänslan ser ut för olika partiers sympatisörer. Ett sådant studium visar att alla partiers anhängare har tappat långsiktigt i graden av partiidentifikation. Andelen S-sympatisörer med en känsla av partianhängarskap var till exempel hela 77 procent 1968. I senaste valet 2010 var den andelen endast 45 procent. Motsvarande nedgång är än mer dramatisk för M-sympatisörer – från 71 procent partiidentifierade 1968 till 32 procent 2010.

Men det mest relevanta är att nedgången i andelen partiidentifierade väljare har accelererat i valen 2006 och 2010 speciellt bland moderater men också bland S-sympatisörer. Resultaten i figur 4 visar att andelen subjektiva partianhängare bland M-sympatisörer minskade från 56 procent 2002 till endast 32 procent 2010 – en nedgång på hela 24 procentenheter. Att

⁷ Informationen från Norge kommer från Bernt Aardal, från Danmark från Jörgen Goul Andersen, från USA från Russell Dalton och från Holland från Kees Arts. När det gäller Norge se Bernt Aardal (red) Det politiske landskap (2011).

alliansbygget tärde på känslan för det egna partiet är en trolig förklaring till en så dramatisk nedgång.⁸

Figur 4
Andel subjektiva partianhängare bland de olika partiernas sympatisörer
1968–2010 (procent)

V	35	53	55	56	55	58	55	54	56	39	39	44	42	29
S	77	76	78	78	77	77	69	69	68	63	62	57	50	45
MP	-	-	-	-	-	-	-	30	29	19	22	19	20	26
C	62	60	53	54	57	62	57	54	50	50	51	46	31	35
FP	57	56	62	51	40	46	36	39	50	30	36	32	21	24
KD	-	-	-	-	-	-	-	43	40	50	33	37	29	29
M	71	76	69	68	54	62	60	58	56	53	51	56	37	32
NyD	-	-	-	-	-	-	-	-	28	14	-	-	-	-
SD	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	26

Kommentar: Se figur 3. Resultaten visar andelen starkt och svagt övertygade partianhängare sammantagna. Partisympatin har mätts i omedelbar anslutning till frågan om grad av partiidentifikation.

En intressant notering som kan göras när man ser hur graden av partiidentifikation ser ut för de olika partierna är att det är de äldre etablerade partierna som har högst andelar sympatisörer med en anhängarkänsla för sitt parti. Socialdemokraterna, Moderaterna och Centerpartiet är de partier som har sympatisörer med högst andel partikänsla. Folkpartiet som gammalt etablerat parti saknas i kretsen. Men det är ingen nyhet för 2010. Folkpartiet

⁸ Moderaterna förlorade stort i valet 2002, ned till endast 15,3 procent. Man kan misstänka att partiet 2002 relativt sett behöll fler partiidentifierade moderater än personer med endast M-sympati (se Särilvik 1970 om denna hypotes). Om det gäller skall andelen partiövertygade moderater öka 2002 i jämförelse med 1998 när Moderaterna var ett 22,9-procents parti. Och så visar det sig vara. Andelen partiidentifierade moderater var 51 procent 1998 mot 56 procent 2002. Nedgången i andelen partiövertygade moderater i texten (från 56 procent 2002 till 32 procent 2010, en nedgång på 24 procentenheter) blir något mindre om vi istället jämför det mer "normala" valet 1998 med 2010. Då blir nedgången i andelen moderater med ett partianhängarskap 19 procent enheter. Observera dock att andelen partianhängare brukar/kan minska för partier med stora valframgångar. Man vinner mest partitytare med en svag eller ingen partiidentifikation. Den låga andelen partiidentifierade moderater 2010 kan alltså visa sig ha varit en tillfällighet kopplad till ett ovanligt framgångsrikt val.

har nästan alltid haft en klart lägre andel övertygade anhängare än S, M och C. En förklaring kan vara att FP är mer av ett idéparti än ett rörelseparti.

Lite anmärkningsvärt är att alla nya fräscha partier inte för med sig några stora skaror sympatisörer med stark partikänsla och stor övertygelse. Det är snarare tvärtom. Nya partier som KD och MP men också Ny Demokrati och Sverigedemokraterna tenderar att ha klart lägre andelar övertygade sympatisörer än de etablerade regeringsbärande partierna (S, M, C). Alla nya partier som blivit *riksdagsfärdiga* under de senaste tjugo åren har alltså indirekt bidragit till att graden av partiidentifikation sjunkit i Sverige. Den ökande partimångfalden har ett samband med att väljarnas allmänna anhängarkänsla med det egna partiet går ned. Lojalitet och tillhörighetskänsla minskar när det finns mer att välja på.

Fribytare på frammarsch

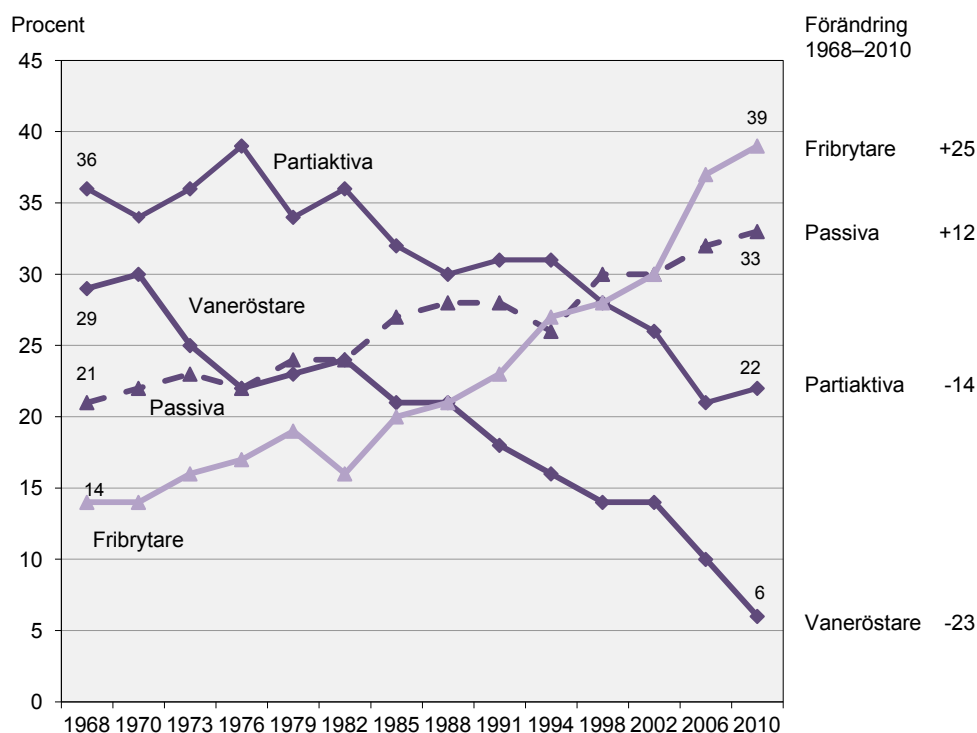
Färre partiidentifierade väljare, mindre partiövertygade väljare må tolkas som någon form av partikris. Men det är inte fråga om en demokrati- eller politikkras. Demokrati som styrelseform är inte ifrågasatt i Sverige och internationellt sett mycket höga och ökande andelar svenskar är nöjda med hur svensk demokrati fungerar (Holmberg och Oscarsson 2004). I SOM-institutets mätningar var det 65 procent som var mycket eller ganska nöjda med hur svensk demokrati fungerar år 2000. I senaste mätningen 2010 har den andelen ökat till hela 81 procent (Holmberg, Weibull och Oscarsson 2011). När det gäller politiskt intresse har det inte långsiktigt minskat bland allmänheten. I Valundersökningens mätning 1960 angav 44 procent ett mycket eller ganska stort intresse för politiken. Vid valen 2006 och 2010 är motsvarande andel något högre, 54 respektive 56 procent.⁹

Partikrisen är kanske i själva verket födslovåndorna för en ny form av demokrati som växer fram på medborgarnivå. Vi kan illustrera vad som håller på att hända genom att kombinera våra mätningar av graden av partianhängarskap med undersökningarna av graden av politiskt intresse. Fyra distinkta slag av väljare kan urskiljas. Först den gamla partibaserade demokratins kärnväljare som kan kallas de *partiaktiva*. De utmärks av att de både är intresserade av politik och att de har en bestämd övertygelse för ett specifikt parti. En andra grupp är mindre partifokuserad och kanske mer samtals- och direktdemokratiskt inriktad. De är *fribytarna* – en mer individualiserad demokratisk idealväljare. Politikintresse finns, men inte någon identifikation med ett parti. Grupp nummer tre kan kallas de *passiva*. Intresse för politik saknas liksom en känsla av anhängarskap med något parti. Tillspetsat uttryckt skulle de kunna vara marknadsliberalismens idealväljare – så lite parti och politik som möjligt. Den fjärde gruppen är *vaneröstarna*. De identifierar sig med ett parti men saknar intresse för politik. Om de är någons idealväljare skulle det kunna vara stabilitetsivrarnas. Vått eller torrt – vaneröstarna har sitt parti.

⁹ Uppgången i politiskt intresse skall tolkas försiktigt. Om vi tar hänsyn till att andelen personer som ställer upp i valundersökningarna har minskat med cirka 23 procentenheter mellan 1960 och 2010 är en rimligare slutsats att nivån på det politiska intresset är ungefär densamma idag som för femtio år sedan. En sådan nyanserad tolkning utgår ifrån att människor som väljer att inte delta i valundersökningarna i genomsnitt är mindre intresserade av politik än de som väljer att ställa upp för en intervju.

Resultaten i figur 5 demonstrerar tydligt att storleken på de fyra olika väljargrupperna har förändrats mycket påtagligt sedan 1960-talet när den första mätningen gjordes. De partiaktiva – den traditionella representativa demokratis idealväljare – har minskat från 36 procent 1968 till 22 procent 2010, nästan en halvering. En annan grupp som blivit klart färre är vaneröstarna, som 2010 omfattar enbart 6 procent efter att ha varit 29 procent 1968.

Figur 5
Partiaktiva, fribytare, vaneröstare och passiva 1968–2010 (procent)

Kommentar: Klassificeringsidén har hämtats från Petersson (1977). Den bygger på en korsning av partiidentifikationsvariabeln o och variabeln f för subjektivt politiskt intresse. Partiaktiva har en partiidentifikation och är intresserade av politik, fribytare är politiskt intresserade men känner sig inte som anhängare av något parti. Vaneröstare är partianhängare men har inget intresse för politik, medan passiva är ointresserade av politik och utan någon partiidentifikation.

Ökat har främst fribytarna gjort – från endast 14 procent 1968 till hela 39 procent 2010. Ett annat mer individualiserat och mindre partibaserat demokratiskt systems idealväljare växer sig allt starkare. Ökat har också de passiva gjort. Andelen väljare utan partiövertygelse eller politiskt intresse har gått från 21 procent 1968 till 32 procent 2010. Om man vill vidga partikrisen och tala om en latent demokratikris kan man fokusera på detta resultat; en tredjedel av väljarkåren utan partihemvist och utan intresse för politik. Det är numera ingen liten väljargrupp. Den är näst störst och klart större än de partiaktiva – vår nuvarande demokratis kärnväljare.

Politiskt förtroende leder till valdeltagande

Man kan tycka att det är självklart att det finns ett samband mellan politiskt förtroende och valdeltagande. Människor som litar på politikerna bör ha lättare att gå och ge dem sitt stöd på valdagen än människor som inte litar på dem. Med andra ord: Ju högre förtroende desto större tendens att gå och

rösta. Och ett sådant samband finns. Förtroendeteorin har stöd. Politikerförtroende leder till valdeltagande. Det intressant är dock att sambandet inte är särskilt starkt. Svenskar med ett högt politikerförtroende betar sig enligt teorin. De röstar i genomsnitt till 90 procent. Men svenskar med ett lågt politikerförtroende betar sig inte lika klockrent enligt teorin. De sitter inte till övervägande delen hemma. Tvärtom. En klar majoritet bland dem går och röstar trots det låga förtroendet för politikerna. I de senaste valen har något över 60 procent av svenskar med ett mycket lågt förtroende för politiker ändå deltagit i riksdagsvalen (se tabell 11).

Tabell 11
Andel valdeltagare efter grad av politikerförtroende (procent)

Politikerförtroende	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010
Mycket/ganska stort	90	93	91	88	86	87	91
Ganska litet	86	86	87	84	80	80	79
Mycket litet	72	76	81	68	64	68	62

Kommentar: Resultaten är vägda. Andelen valdeltagare är alltså inte överskattade. Valdeltagandet är dessutom kontrollerat mot röstlängderna.

Vad resultatet visar – förutom att vår förtroendemätning kanske är något trubbig och inte riktigt fångar upp människor med en mycket stark politikermissstro – är att valdeltagande påverkas av många andra faktorer än graden av förtroende för politiker. Vaneröstning och röstning på grund av en plikt-känsla är två sådana faktorer. En tredje är att man kan proteströsta på något "anti-parti" eller genom att välja en blank valsedel.

Även om effekten av politikerförtroende på valdeltagande inte är hundra-procentig är den ändå förhållandevis imponerande. Om vi jämför andelen röstande bland personer med ett mycket eller ganska stort politikerförtroende med motsvarande andel röstande bland personer med ett mycket litet förtroende för politiker var skillnaden i valdeltagande +18 procentenheter 1988, +17 1991, +10 1994, +20 1998, +22 2002, +19 2006 och +29 2010.¹⁰ Tendensen är ökande skillnader. Effekten av allmänt politikerförtroende på valdeltagandet är i tilltagande i Sverige. Ett tecken på detta ökande samband är att det svenska valdeltagandet ökat i de två senaste riksdagsvalen samtidigt som förtroendet för politiker gått klart uppåt.

Det samband mellan politikerförtroende och valdeltagande som vi kan iakttä är ingenting som lätt kan kontrolleras bort genom att introducera andra konkurrerande förklaringsvariabler. Inom valdeltagandeforskningen välkända individuella orsaksvariabler som kön, ålder, utbildning och yrkesgrupp eller grad av partiidentifikation och politiskt intresse eliminerar inte effekten av politiskt förtroende när de tas med i multivariata analyser.¹¹

¹⁰ Sambandet mellan graden av politikerförtroende mätt på en fyrgradig skala och valdeltagande eller inte är med eta-måttet .12 1988, .12 1991, .08 1994, .13 1998, .14 2002, .13 2006 och .19 2010. Som högst alltså i valet 2010. Eta-måttet kan variera mellan .00 som lägst och 1.00 som högst.

¹¹ De multivariata regressionsanalyserna med valdeltagande som beroende variabel och ålder, kön, yrkesgrupp, och utbildningsnivå respektive grad av partiidentifikation, grad av politiskt intresse och grad av politikerförtroende som oberoende variabler har gjorts av Per Hedberg.

Det finns en självständig effekt av människors förtroende för politiker på tendensen att delta i val. Och den effekten har förstärkts i Sverige under 2000-talet. Den ökande tilltron till politiker är en av faktorerna bakom de senaste valens stigande valdeltagande i Sverige.

Det ökande politikerförtroendet gynnade Alliansen

Det vanliga mönstret i Sverige har varit att socialdemokratiska sympatisörer har tenderat att ha högst förtroende för politiker (Holmberg 1999).¹² Lägst förtroende har anhängare till Ny Demokrati och Sverigedemokraterna haft medan sympatisörer till V och MP respektive till de borgerliga partierna legat däremellan. Den konventionella förklaringen till skillnaderna är att Socialdemokraterna ofta varit regeringsparti vilket gjort det lättare för partiets sympatisörer att hysa förtroende för politiker. NyD och SD är till en del anti-etablissemangspartier som samlar på sig misstroröster.

Det intressant med valet 2010 är att alliansregeringen uttryckligen betonade förtroendeaspekten inför valet. Man framhöll att man tog ansvar för landet i ekonomiska kristider. Inga våghalsiga äventyr med statskassan. En fast hand på statsrodret. Kompetens och erfarenhet fanns hos alliansregeringen, inte hos det nybildade Rödgröna samarbetet, som dessutom omfattade ett före detta kommunistparti och ett ekonomiskt oansvarigt miljöparti. Valet 2010 skulle bli ett förtroendeval.

Valundersökningens data tyder på att Alliansen lyckades. Valet blev till en del ett förtroendeval som gynnade Alliansen. Det politiska förtroendet ökade och väljare med ett högt förtroende eller ett nyvunnet högt förtroende hade en klar tendens att rösta på Alliansen. Väljare med ett lågt politikerförtroende inklusive de som tappat i förtroende hade en tendens att rösta på Sverigedemokraterna eller på de Rödgröna. När det gäller Socialdemokratiska partiet fick även det ett starkare röststöd bland väljare med ett lågt eller sjunkande politikerförtroende än bland väljare med ett stort förtroende för politiker. Det är första gången sedan våra mätningar inleddes 1988 som ett dylikt mönster uppträder för S-partiet.

Socialdemokraterna har innan valet 2010 alltid varit politikerlitarnas parti. I valet 2010 blev S de politikermisstrognas parti för första gången. Rollen som politikerlitarnas parti togs över av Moderaterna. Ett historiskt skifte. Ett parti för politikermisstrognas kan inte vara ett statsbärande parti. Det kan vara ett oppositionsparti eller ett protestparti, men inte ett statsbärande parti.

Resultaten i tabell 12 visar hur väljare med olika grad av politikerförtroende röstade 2010. Samtliga allianspartier fick starkast stöd bland väljare med ett stort förtroende för politiker, mest tydligt för Moderaterna. Socialdemokraterna fick starkast röststöd bland väljare med ett lågt förtroende. Detsamma gäller också V fast inte lika tydligt. Miljöpartiet däremot erhöll ett något starkare stöd bland politikerlitare än bland politikermisstrognas.

¹² Andelen S-sympatisörer respektive M-sympatisörer med ett mycket eller ganska stort förtroende för politiker har förändrats på följande sätt: 1988 S-sympatisörer 61 procent/M-sympatisörer 30 procent; 1991 S 50/M 39; 1994 S 41/M 37; 1998 S 42/M 29; 2002 S 55/M 37; 2006 S 57/M 53; 2010 S 57/M 73. Andelen moderater med ett mycket eller ganska stort förtroende för politiker är högre än motsvarande andel bland S-sympatisörer för första gången 2010. Se Oscarsson och Holmberg 2008: 218 för de historiska resultaten.

Sverigedemokraterna, slutligen, har mycket tydligt sitt starkaste röststöd bland människor med ett lågt förtroende för politiker.

Tabell 12**Parti i riksdagsvalet 2010 efter grad av politikerförtroende (procent)**

Politikerförtroende	Parti i riksdagsvalet 2010									Summa procent	Antal personer
	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Övr		
Mycket stort	4	19	9	12	13	4	35	2	2	100	134
Ganska stort	3	28	10	8	8	6	34	2	1	100	1 425
Ganska litet	9	38	8	4	5	3	25	6	2	100	691
Mycket litet	5	42	7	2	3	3	15	20	3	100	103

Kommentar: Frågeformuleringen återfinns i tabell 10.

Hypotesen att politikerförtroendet var en faktor som påverkade partivalet 2010 och att det gynnade Alliansen kan inte enbart prövas på tvärsnittsdata från en tidpunkt. Den behöver också testas på dynamiska data från panelstudier. Frågan blir då hur väljare som blivit mer respektive mindre förtroendefulla visavi politiker betedde sig i valet 2010? Tenderade nyrekryterade politikerlitare att rösta på Alliansen eller till och med att byta till Alliansen? Och kan vi finna en tendens att politikermisstrogna, gamla eller nya, gick över till de Rödgröna eller till Sverigedemokraterna.

Resultaten i tabell 13 bygger på Valundersökningens panelstudie 2006–2010 och omfattar cirka 1100 personer som intervjuats både 2006 och 2010. Vi urskiljer fyra grupper: väljare med ett stabilt lågt respektive stabilt högt förtroende för politiker, väljare som gått från ett lågt till ett högt politiskt förtroende respektive från ett högt till ett lågt. För var och en av dessa fyra grupper studerar vi sedan hur de röstade 2010 och om och hur de eventuellt bytte parti.

Vår hypotetiska förväntan är att Alliansen skall vinna mest röster och partibytare bland nya politikerlitare respektive bland stabila politikerlitare. De Rödgröna och Sverigedemokraterna skall vara starkast bland nya och stabila politikermisstrogna. Finner vi ett dylikt mönster stärker det tilltron till att en politisk förtroendedimension spelade en roll i valet 2010 och att den gynnade Alliansen eftersom de vann röster i en växande väljargrupp – de alltfler politikerlitarna.¹³

Paneltesten ger ett mycket tydligt stöd till våra hypoteser. Alliansen vann mest röster bland väljare som ökat sitt politikerförtroende – som gått från att vara politikermisstrogna till att bli politikerlitare. Därefter gick Alliansen bäst bland stabila politikerlitare. Alliansen vann också mest partibytare från de Rödgröna i samma grupper, det vill säga bland nyvunna politikerlitare och bland stabila politikerlitare.

De Rödgröna fick relativt sett mest röster bland väljare som blivit politikermisstrogna sedan 2006 och bland väljare med ett stabilt lågt politikerförtroende. När det gäller partibytan från Alliansen återfanns de också oftast i samma grupper – bland bland nya och gamla politikermisstrogna.

¹³ Att politikerlitarna blivit fler mellan 2006–2010 kan i sin tur ha förorsakats av alliansregeringens politik med en uppskattad hantering av finanskrisen. Alltså får vi en orsakskedja från alliansregeringens politik som leder till ett ökat allmänt politikerförtroende som i sin tur ger röstutdelning på valdagen 2010.

Sverigedemokraterna vann mest stöd i samma misstrogrupper som de Rödgröna. Speciellt starka är SD bland människor som varit politikermisstroende länge. I den gruppen vann de flest partibytare 2010.

Tabell 13
Partival och partibyte 2010 bland väljare med ett ökande, ett stabilt eller ett minskande förtroende för politiker (paneldata, procent)

Politikerförtroende		Parti i riksdagsvalet 2010				Summa procent	Antal personer
2006	2010	Rödgröna	Alliansen	SD	Övr		
Högt →	Lågt	65	26	5	4	100	71
Lågt →	Lågt	55	34	9	2	100	205
Högt →	Högt	41	57	1	1	100	417
Lågt →	Högt	33	64	3	0	100	194

Politikerförtroende		Procentandel partibyte från Rödgröna 2006 till Alliansen 2010	Procentandel partibyte från Alliansen 2006 till Rödgröna 2010	Procentandel partibyte från Rödgröna/Alliansen 2006 till Sverigedemokraterna 2010
2006	2010			
Högt →	Lågt	2	24	4
Lågt →	Lågt	8	16	5
Högt →	Högt	20	9	1
Lågt →	Högt	21	4	1

Kommentar: Svaren på frågan om förtroende för politiker har tudelats (mycket + ganska stort förtroende (=högt) vs. mycket + ganska litet förtroende (=lågt)) i panelundersökningen 2006 – 2010. På så sätt får vi fram fyra grupper: en med ett ökande politikerförtroende (lågt → högt), två med ett stabilt oförändrat förtroende (lågt → lågt resp. högt → högt) och en med ett minskande förtroende (högt → lågt). Underlaget för beräkningarna av andelen partibytare är mycket begränsat i den undre tabellen. Siffrorna visar andel väljare som bytt parti 2010 jämfört med hur de röstade 2006. Procentbasen utgörs av antal väljare i panelen som röstade på angivet sätt 2006. Med start uppe i vänster hörn och sedan radvis är antalet personer (=procentbasen) för de olika bytarestimaten följande: 45, 25, 70, 106, 87, 193, 195, 221, 416, 73, 117, 190.

Politikerförtroendets återkomst

Att förtroendet för svenska politiker vänt uppåt igen under 2000-talet efter att ha varit på konstant nedgång under 1900-talets sista trettio år är både en remarkabel och en viktig förändring. Remarkabel eftersom ökningen i förtroende återfinns i alla politiska grupper – tydligast bland borgerliga sympatisörer men ökningen syns också bland rödgröna sympatisörer och bland personer med lägst politikerförtroende – bland sverigedemokrater och bland blankröstare respektive icke-röstare. Förändringen syntes redan i valen 2002 och 2006 men slog riktigt igenom först i samband med valet 2010.

Man kan spekulera i att alliansregeringens ekonomiska politik och då speciellt hantering av den ekonomiska krisen 2008/09 är en av faktorerna bakom det snabbt ökande politikerförtroendet efter 2006. Väljarnas bedömning av hur regeringen sköter sin uppgift har blivit allt mer positiv under senare år och de bedömningarna har ett klart samband med det allmänna förtroendet för politiker. I SOM-undersökningarna har andelen personer som tycker regeringen gör ett bra arbete gått upp från 32 procent 2007 till 59 procent 2010. Och att en så klar uppgång kan ha färgat av sig på det allmänna politikerförtroendet är inte otroligt med tanke på att individ-

korrelationen mellan bedömningen av regeringens arbete och förtroendet för politiker är $+0.55$ (r) i 2010 års SOM-undersökning.¹⁴

Men oavsett vad som orsakade uppgången i förtroendet för politiker fick ökningen två klart avläsbara effekter. Den ena var att valdeltagandet steg. Sambandet mellan graden av politikerförtroende och valdeltagande är inte imponerande starkt. Men ett samband finns och det har ökat i styrka över tid. Den andra effekten blev att Alliansen vann röster på det uppåtgående politiska förtroendet. Valet 2010 blev till en del ett förtroendeval som gynnade Alliansen. Och Sverigedemokraterna kom in i riksdagen trots att det blåste en positiv förtroendevind. Sverigedemokraternas väljare är de mest politikermisstroende i Sverige.

Viktig är förtroendeuppgången därför att förtroende bygger och upprätthåller samhällen. Utan förtroende mellan de många människorna och gemenskapens institutioner fungerar inget civiliserat samhälle bra. Lågt förtroende riskerar att spä på alla former av transaktionskostnader. Mycket blir dyrare, mindre effektivt, mer tidskrävande och mer onjuttbart.

Politikerförtroende är kanske inte den mest centrala indikatorn i detta sammanhang. Men tilltro till politikens aktörer och institutioner återfinns bland de väsentliga tillståndsmätarna. Och det därför att politiskt förtroende är centralt för demokratin. Men inte för mycket förtroende naturligtvis. Blind lojalitet eller idoldyrkan är inte bra – inte för nyskapande, inte för konkurrens, inte för ansvarsutkrävande. Som alltid, lagom förtroende är bäst. Och lagom är troligen högt eller åtminstone halvhögt förtroende på de mätskalor som används inom forskningen.

Vår huvudkonklusion är alltså positiv. Förtroendet för politiker har stärkts mycket påtagligt i Sverige i de senaste valen, speciellt i valet 2010. Och det är bra för Sverige och för svensk demokrati. Alternativet med ett klart lägre politikerförtroende som under 1990-talet är sämre. Politikerförakt bygger inga samhällen. Ett någorlunda starkt förtroende för politiker bygger samhällen.

¹⁴ Om SOM-undersökningen 2010 se Holmberg, Weibull och Oscarsson (red) Lycksalighetens ö (2011)

Rörliga väljare

Väljarrörligheten slog *inte* ett nytt rekord i valet 2010. Jämfört med valet 2006 minskade tvärtom rörligheten på de flesta indikatorer. Andelen väljare som byter parti gick till exempel ned från 37 till 33 procent.¹⁵ Men sett i ett längre perspektiv är en bytarandel på en tredjedel av väljarkåren en mycket hög andel – i själva verket den näst högsta vi uppmätt i Sverige. När Valundersökningarna inledde sina mätningar på 1950-talet var väljarrörligheten mycket mer begränsad. Andelen röstande som bytte parti mellan valen 1956 och 1960 var enbart 11 procent. En bytarandel på 20 procent uppnåddes först i valet 1988. Sedan dröjde det inte längre än till valet 1991 innan trettioprocentsvallen bröts. I det turbulenta valet 1991 kom två nya partier in i riksdagen (NYD och KD) och ett parti fick lämna (MP), och Socialdemokraterna förlorade regeringsmakten (se figur 6).¹⁶

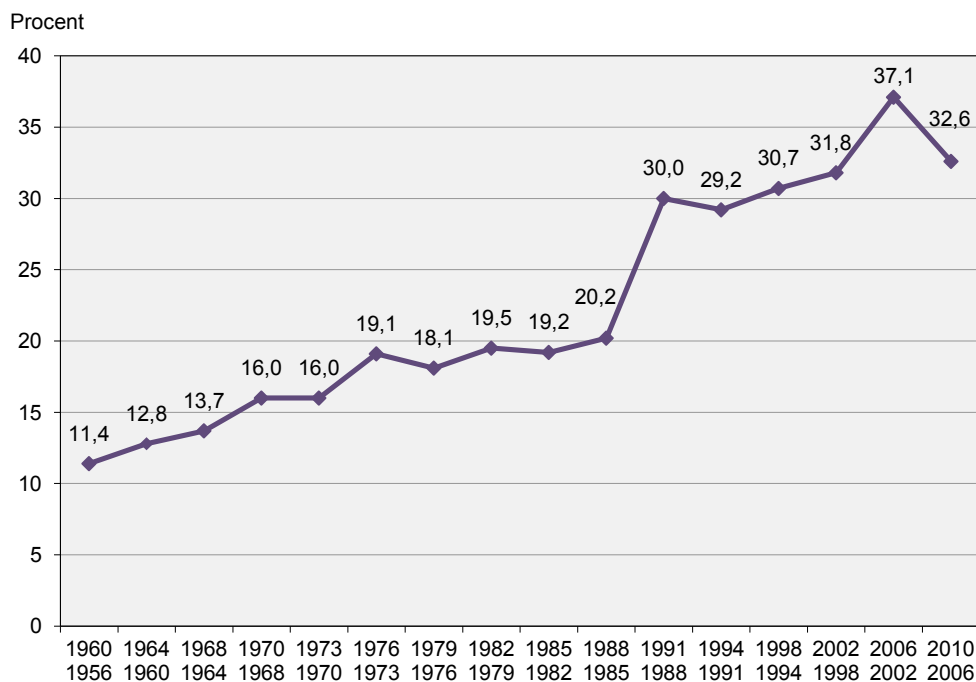
Valet 1991 innebar den definitiva knäcken för det gamla stabila svenska fempartisystemet. Istället har vi fått ett nytt rörligt system med sju-åttapartier. Den ökande rörligheten bland väljarna har en motsvarighet i en ökad rörlighet bland partierna. Tre nya partier har kommit in i riksdagen (MP, KD och SD) samtidigt som ett parti ramlat ur (Ny Demokrati). Väljarna har fått fler partier att välja mellan. Det har stimulerat till ett tilltagande partibytande.¹⁷ Det som är känt från olika konsumtionsmarknader gäller också val av parti. Ökad konkurrens – mer att välja på – leder till minskad märkestrohet.

¹⁵ Resultaten gäller andelen partibytare bland väljare som partiröstat i två på varandra följande val. Rörlighet till och från icke-röstning respektive blankröstning ingår inte i analysen. Om vi beräknar om resultaten och också inkluderar de senare slagen av rörlighet minskar den totala rörligheten från 44,9 procent 2002–2006 till 39,7 procent mellan 2006–2010 (procentbasen är nu samtliga röstberättigade i två på varandra följande val). Omräknat på detta sätt blir andelen partibytare 30,4 procent 2002–2006 och 27,5 procent 2006–2010.

¹⁶ Även nettorörligheten mätt som Pedersens index (PI=summerade skillnaden i partiernas officiella valresultat i två på varandra följande val dividerat med två) visar på en minskad rörlighet i valet 2010 (se tabell 2 i denna rapport). Den högsta nettorörligheten i Sverige sedan valet 1921–24 inträffade 2002–06 med ett PI-värde på 15,8. Vid valen 1988–91, 1991–94 och 1998–02 var nettorörligheten också hög med PI-värden på 14,8, 14,4 respektive 14,4. Valet 2006–10 uppvisar ett klart lägre PI på endast 8,8. Se vidare Holmberg & Oscarsson 2004:85.

¹⁷ Resultaten blir i allt väsentligt desamma om vi begränsar analysen till enbart paneldata. Minnesdata har en tendens att ge upphov till något lägre uppskattningar av rörligheten. Partibytan vidgås inte alltid. En jämförelse av andelen partibytan mätt utifrån paneldata (partival vid t mätt vid t, partival vid t-1 mätt vid t-1) respektive minnesdata (partival vid t mätt vid t, partival vid t-1 mätt vid t) bland samma urvalspersoner ger följande resultat. 1964–1968 18 procent partibytare i paneldata/ 14 procent i minnesdata; 1968–1970 16/15*; 1973–1976 21/17; 1976–1979 19/16; 1979–1982 20/18; 1982–1985 22/20; 1985–1988 21/19; 1988–1991 29/29; 1991–1994 32/29; 1994–1998 31/28; 1998–2002 34/31; 2002–2006 34/31 och 2006–2010 36/32. Andelen partibytare blir snittmässigt 3 procentenheter högre i paneldata än i minnesdata. Men den uppåtgående trenden återfinns i båda mätserierna. I panelstudien 1968–1970* ställdes ingen minnesfråga om partivalet 1968. Resultatet (15*) kommer från ett kontrollurval med andra intervjupersoner.

Figur 6
Andel väljare som byter parti mellan valen 1956–2010 (procent)

Kommentar: Procentbasen är vid varje tillfälle definierad som antalet intervjupersoner som röstade på något parti i båda valen (blankröstare ingår inte i analysen). Resultaten för valen 1960, 1964 och 1973 bygger helt på intervjupersonernas minnesuppgifter om hur de röstade i det tidigare valet. För övriga val bygger resultaten till hälften på minnesuppgifter och till hälften på uppgifter från panelstudier. Sedan 1973 är valundersökningarna utformade som rullande tvåstegspaneler där hälften av alla intervjuade vid ett val återintervjuas i det efterföljande riksdagsvalet. Hälften av de som intervjuades i samband med 2010 års riksdagsval kommer alltså att återintervjuas i samband med 2014 års riksdagsval.

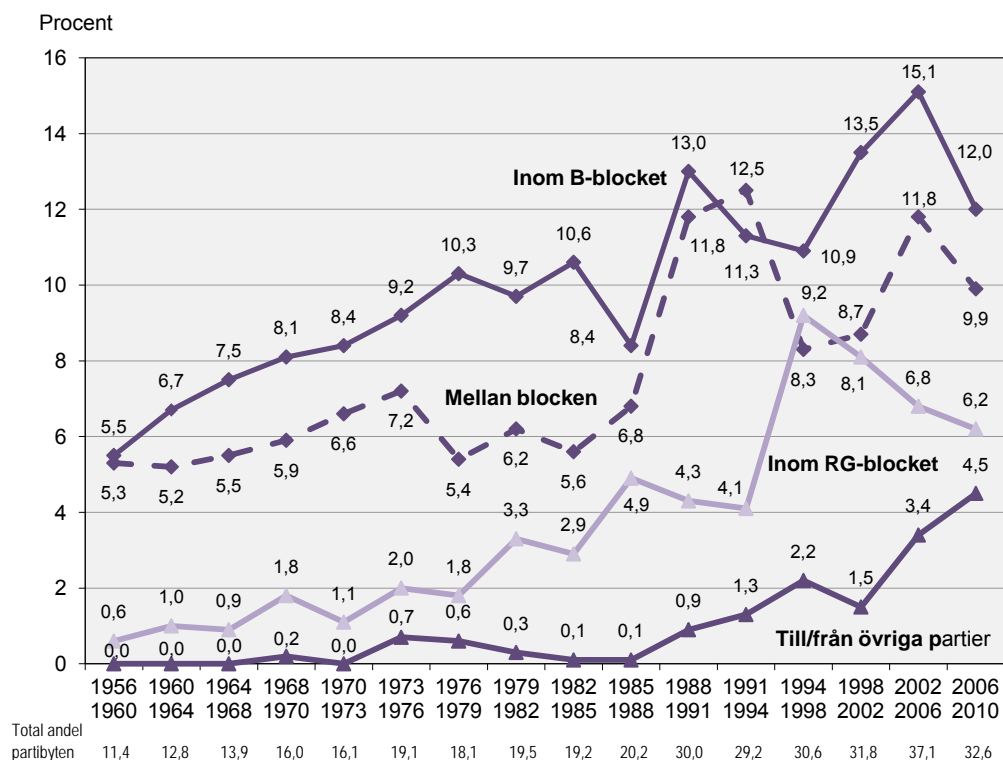
Dramatiken i den ökande rörligheten blir något mindre om vi fokuserar på den politiskt mest avgörande rörligheten – den mellan de politiska blocken. Den övervägande delen av alla partibytten i Sverige sker inte över blockgränsen. Den sker inom blocken, framförallt inom det borgerliga blocket. Andelen blockbytare brukar hålla sig till cirka en tredjedel av alla partibytare och så var det också i valet 2010; andelen blockbytare är 9,9 procent samtidigt som den totala andelen partibytare är 32,6. Över tid har andelen blockbytare också ökat precis som alla andra former av byten. Men uppgången har bara varit från cirka 5 procent blockbytare på 1960-talet till cirka 10 procent blockbytare vid de senaste valen på 2000-talet (se figur 7). Relativt sett har blockbyten blivit mer sällsynta. Av alla byten i valen 1960, 1964 och 1968 var 46, 41, respektive 40 procent blockbyten. Motsvarande andel i valen 2002, 2006 och 2010 var endast 27, 32 respektive 30 procent. Dagens blockgräns är alltså relativt sett tuffare för väljarna att ta sig över än motsvarande skiljelinje på 1960-talet.

Gånge S ifrån och M till

Bytarmönstret med en hög andel partibytten inom blocken och något färre byten mellan blocken syns tydligt om vi närskådar hur väljare från 2006 röstade i valet 2010. Resultaten i tabell 14 visar hur olika partiers väljare från 2006 valde att rösta 2010. Procenten är beräknad så att vi kan se vart 2006 års partiväljare gick 2010 – om de förblev sitt gamla parti troget eller

om de bytte. Tabellen omfattar också hur förstagångsväljare valde 2010 och hur icke-röstare från 2006 betedde sig 2010.¹⁸

Figur 7
Partibytten inom- och mellan blocken 1956–2010 (procent)

Kommentar: Till Rödgröna (RG)-blocket har förts V, S och MP. Partierna tillhörande B-blocket är C, FP, KD och M, plus NyD 1991 och 1994 och MBS m.fl. borgerliga samlingspartier under 1960-talet. Alla andra partier har definierats som *övriga*. Procentbasen är definierad som antalet intervjupersoner som partiröstade i två på varandra följande val. Resultaten för riksdagsvalen 1958 – 1960 är: total andel partibytten 7,2 procent; inom RG-block 0,4; inom B-block 4,1; mellan blocken 2,7 och till/från övriga partier 0,0 procent.

Väljarstömmarna visar tydligt varför Socialdemokraterna 2010 gjorde sitt sämsta val någonsin sedan Sverige fick allmän rösträtt för både kvinnor och män 1921. Jämfört med det redan dåliga valet 2006 tappar partiet 2010 i första hand väljare till Moderaterna och Miljöpartiet. Direktförlusterna till Moderaterna är tillsammans med motsvarande resultat 2006 de största Socialdemokraterna gjort sedan valundersökningarna inleddes på 1950-talet. Det är inget helt nytt fenomen men det är ett allt tydligare mönster att vi i ökande utsträckning återfinner direktövergångar mellan Sveriges två stora partier S och M. I de två senaste valen har de övergångarna klart gynnat Moderaterna.

¹⁸ Om vi ser på den totala väljarrörligheten, inkluderande rörlighet mellan valdeltagande och icke-valdeltagande, visar det sig att även den totala rörligheten är mindre i valet 2010 än 2006. Enligt valundersökningens estimat minskade den totala rörligheten från 44,9 procent 2002–2006 till 39,7 procent 2006–2010. På ett motsvarande sätt minskade rörligheten mellan partier (=partibytten) från 30,4 procent 2002–2006 till 27,5 procent 2006–2010. Observera att procentbasen för dessa beräkningar är annorlunda än för beräkningarna i figur 6. För beräkningarna i denna fotnot innefattas också icke-röstare. Se vidare Oscarsson och Holmberg 2008: 31.

Sverigedemokraternas framgång 2010 beror dels på mobiliseringsvinster bland tidigare icke-röstare men också på partibytarvinster från samtliga riksdagspartier med undantag för Kristdemokraterna. Enligt Valundersökningens siffror tappar KD lika få väljare till SD som partiet vann. Övriga riksdagspartier tappar fler väljare till SD än de vann. Om vi jämför de båda blockens förluster till Sverigedemokraterna är de ungefär lika stora. Mönstret ser likadant ut i Sveriges Televisions vallokalsundersökning (Valu; Holmberg, Näsman och Wännström 2012). Sverigedemokraterna vinner väljare både från vänster och från höger. Sverigedemokraterna gör också ett starkt val bland förstagångsväljare som enligt Valundersökningen röstar på SD till 10 procent.

Tabell 14
Vart gick 2006 års väljare? (procent)

Parti i riksdagsvalet 2006	Parti i riksdagsvalet 2010									Bl	Icke-röst	S.a proc	Antal svar
	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Övr				
Vänsterpartiet	54	20	14	0	3	0	2	1	2	2	2	100	100
Socialdemokraterna	3	72	5	2	2	1	8	1	1	1	4	100	729
Miljöpartiet	9	9	64	3	2	1	7	1	1	0	3	100	146
Centerpartiet	1	5	4	51	8	7	17	4	1	0	2	100	135
Folkpartiet	0	8	5	10	38	7	26	2	1	0	3	100	166
Kristdemokraterna	0	8	3	5	11	48	18	1	0	3	3	100	114
Moderaterna	1	3	1	4	6	4	76	2	0	1	2	100	577
Sverigedemokraterna	0	8	0	0	6	3	14	61	0	5	3	100	36
Övriga partier	11	30	11	0	8	2	3	13	11	0	11	100	37
Blankt	9	17	9	0	0	0	30	4	0	22	9	100	23
Icke-röstare 2006	4	19	4	3	2	1	20	3	1	3	40	100	257
Ej röstberättigade 2006	3	23	7	4	5	3	21	10	3	1	20	100	189

Kommentar: Uppgifterna om partivalet 2006 kommer för halva urvalet från minnesuppgifter insamlade 2010 och för andra halvan från paneldata insamlade 2006. Valdeltagandet har kontrollerats mot röstlängderna.

Folkpartiets modesta tillbakagång 2010 orsakas i första hand av bytarförluster till andra allianspartier (till M och C) och av partiets oförmåga att behålla tidigare väljare. Som så ofta vid tidigare val lyckas FP sämst av alla partier att få sina väljare från 2006 att fortsätta att stödja partiet. Endast en minoritet av Folkpartiets väljare 2006 röstar ånyo på FP 2010 – endast 38 procent gör det. En dålig tröst kan vara att Folkpartiet uppvisade en ännu sämre återröstningssiffra i valet 2006 (30 procent). De skämtsamma tillmälen som tidigare hörts om Folkpartiet kan fortfarande användas. Vi tänker på "en väntsal för partibytare" eller "partisystemets vändkors".

Om vi översätter väljarströmmarnas procentsiffror till nettoutfall för de olika partierna och uttrycker resultaten i antal väljare istället för i procentandelar får vi fram en mer pedagogisk tabell som konkret visar var vinster och förluster görs i valet 2010 (se tabell 15). Valets tre segrarpartier gör alla sina största nettovinster på partibytarna med Socialdemokraterna. Moderaterna vinner 102 000 röster netto från S, Miljöpartiet 63 000 och Sverigedemokraterna 25 000. Moderaterna vinner också stort på mobilisering av tidigare icke-röstare (+96 000). Miljöpartiet nettovinner relativt få väljare från Alliansen (cirka 20 000). Partiet drar till sig klart fler väljare från övriga Rödgröna partier (sammanlagt 66 000). Sverigedemokraterna nettovinner nästan exakt lika många väljare från Alliansen (34 000) som från de Rödgröna (33 000).

När det gäller 2010 års förlorarpartier kan som framgått Socialdemokraternas stora tillbakagång lokaliseras till i huvudsak röstförluster till M och MP. Övriga förlorarpartier (V, C, FP, KD) går tillbaka så lite att det är svårt att statistiskt säkert urskilja några klara mönster utöver Folkpartiets tapp till Moderaterna.

Tabell 15
Balansräkning för partiernas vinster och förluster mellan 2006 och 2010 års val (antal väljare i tusental)

Partival 2006	Antal röster 2006	Parti i riksdagsvalet 2010										Bl	Icke röstning	18–22 år	Antal röster 2010
		V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Övr					
Vänsterpartiet	325		+14	-3	+6	-8	0	+6	-3	+6	0	+17	+10=	368	
Socialdemokraterna	1 943	-14		-63	-17	-6	+6	-102	-25	+14	-6	+19	+78=	1 828	
Miljöpartiet	291	+3	+63		+3	+17	+6	-6	-3	+6	+3	+17	+16=	415	
Centerpartiet	437	-6	+17	-3		+17	-8	0	-14	+3	0	+11	+9=	463	
Folkpartiet	418	+8	+6	-17	-17		+6	-22	-3	+6	-8	-30	+12=	359	
Kristdemokraterna	366	0	-6	-6	+8	-6		0	0	+3	-8	0	+11=	363	
Moderaterna	1 456	-6	+102	+6	0	+22	0		-17	-3	+11	+96	+57=	1 725	
Sverigedemokraterna	162	+3	+25	+3	+14	+3	0	+17		+14	-3	+17	+8=	261	
Övriga partier	153	-6	-14	-6	+3	-6	-3	+3	-14		0	-6	+6=	112	
Blankröstare	99	0	+6	-3	0	+8	+8	-11	+3	0		+14	+6=	130	
Icke-röstare 2006	1 242	-17	-19	-17	-11	+30	0	-96	-17	+6	-14		+48=	1 135	

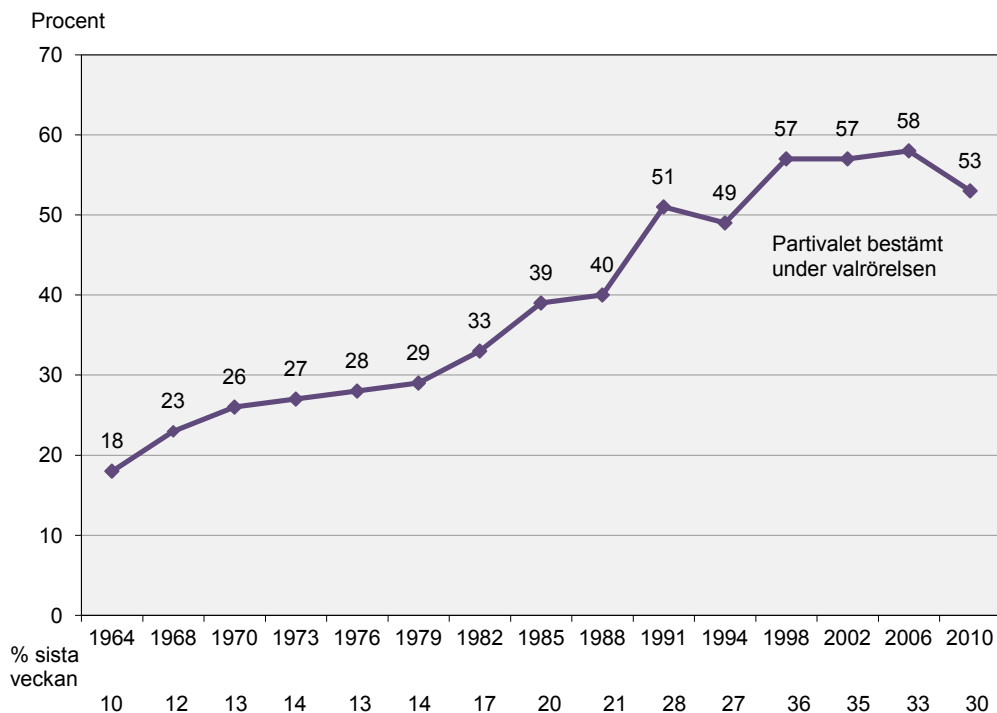
Kommentar: Siffrorna i tabellen är skattningar av storleken på de väljarströmmar som flutit mellan partierna mellan 2006 och 2010 års riksdagsval. De har beräknats på basis av partiernas röstetal 2006 och uttrycks i tusentals väljare. Ogiltiga röster har förts till kategorin blankröster. Tabellen läses radvis. Positiva siffror betyder att nettovinsterna till ett annat parti varit större än nettoförlusterna. Negativa siffror betyder att nettoförlusterna varit större än nettovinsterna. Kolumnen längst till höger ger en uppskattning av partiets röstetal i 2010 års val som avviker något från det officiella valresultatet. Antalet personer som ingår i bytaranalysen är 2 503. I tabellen ingår dessutom 220 förstagångsväljare 18–22 år. Kolumnen längst till höger visar det uppskattade antalet röster för de olika partierna givet resultaten i bytarmatrisen. Trots att ingen viktning gjorts av materialet är medelfelet i förhållande till det officiella valresultatet 2010 (de summerade absoluta avvikelserna dividerat med 10 kategorier exklusive icke-röstarna) enbart 0,8 procentenheter.

Vinster och förluster under valsapurten

Det är inte över förrän det är över. Uttrycket kommer från USA. Det gäller i högsta grad för moderna svenska val. Rörligheten är idag så stor – inte minst under valsapurten – att inget kan tas för givet innan alla vallokaler har stängt på valsöndagen. Enligt SVT/Valu bestämmer sig cirka 12-13 procent av väljarna först på valdagen (Holmberg, Näsman och Wännström 2012).

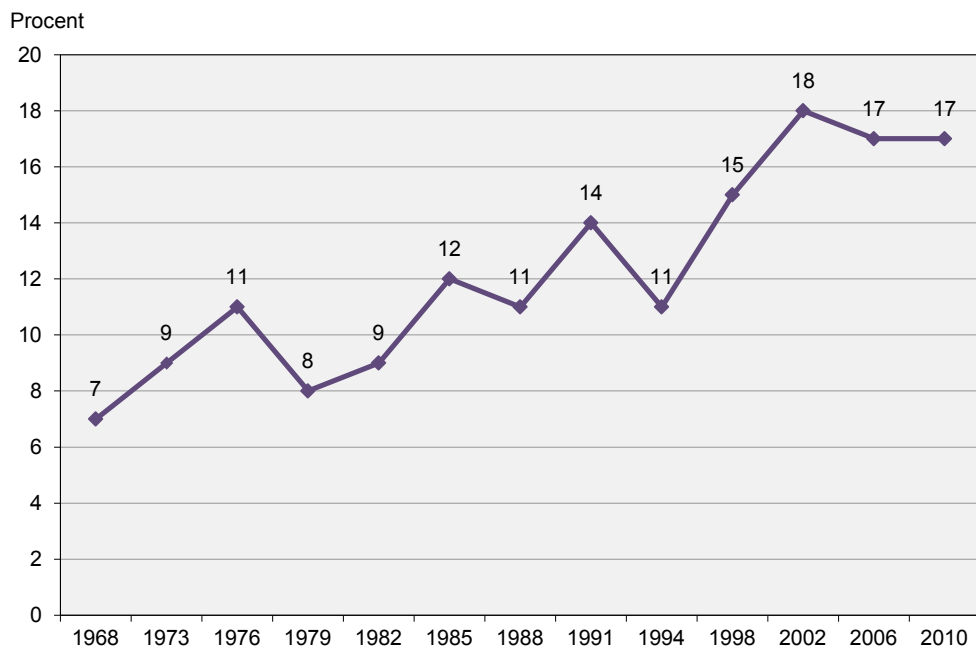
I valundersökningarna finns en längre mätserie där väljarna själva får ange när de bestämde sitt val av parti. Den visar mycket tydligt att svenska väljare avgör sitt partival allt senare under valsapurten. I den första mätningen 1964 uppgav 18 procent av väljarna att de bestämt sig under sista vecka eller tidigare under sommaren eller hösten. Motsvarande andel hade ökat till hela 58 procent i valet 2006 och till 53 procent 2010 (se figur 8). Långsiktigt en mycket påtaglig ökning i andelen senbeslutare med andra ord, även om en viss nedgång kan noteras 2010. När över hälften av väljarna bestämmer sig under valets sista månader blir valrörelsen potentiellt mycket mer avgörande än om endast cirka 20 procent fatta sitt partival sent. Dagens svenska valrörelser betyder mer än gårdagens. Valsapurten har blivit viktigare.

Figur 8
Andel väljare som uppger att de bestämde partivalet under valrörelsen 1964–2010 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets val? Var det under sista veckan före valet, tidigare under sommaren eller hösten eller visste du sedan länge hur du skulle rösta?". Andelen väljare som bestämt sig under valrörelsen är summan av andelen som svarat de två första svarsalternativen.

Figur 9
Andel väljare som byter parti under valrörelsen 1968–2010 (procent)

Kommentar: Resultaten för tidsserien är hämtade från valundersökningarna 1968–2010. I analysen ingår de som i valundersökningarnas förvalsintervjuer uppgett en röstningsintention och som efter valet besvarat en eftervalsenkät om hur de faktiskt röstade. Svarspersoner som inte velat uppge en röstningsintention har tilldelats en röstningsintention med hjälp av en intervjufråga om bästa parti. Med "under valrörelserna" avses fältperioden för valundersökningarnas förvalsintervjuer, vilket motsvarar de fyra sista veckorna före respektive riksdagsval. I 1970 års valundersökning gjordes inga förvalsintervjuer.

Tabell 16
Partiernas spurtvinster och -förluster under valrörelserna 1968–2010. En jämförelse mellan information om röstningsintention från före valet och partival efter valet (procentenheters förändring)

Partival	Valår													Histo- risk snitt
	1968	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	
Vänsterpartiet	+0,1	+0,7	+0,1	+0,4	+1,6	+0,7	+1,7	-0,1	+1,6	+1,3	-1,1	+0,2	+0,9	+0,6
Socialdemokraterna	-0,4	-1,4	-1,9	-0,3	-1,7	-1,3	-0,1	-0,3	-2,6	-0,4	-2,4	-2,6	+0,1	-1,2
Miljöpartiet	-	-	-	-	-0,4	-0,5	-1,4	+1,2	+0,4	-0,6	+2,1	+0,6	-0,9	+0,0
Centerpartiet	+2,2	+1,0	+0,5	-1,0	+0,7	-3,0	+0,3	-0,2	-0,4	-0,8	-0,2	+1,3	+2,1	+0,2
Folkpartiet	-1,9	-1,1	+0,5	-0,9	+0,1	+4,0	-1,0	-2,4	-0,5	-1,2	+4,1	-0,7	-0,2	-0,1
Kristdemokraterna	±0,0	±0,0	-0,2	±0,0	±0,0	+2,5	+0,8	-0,6	+0,5	+3,1	±0,0	+0,2	+1,0	+0,6
Moderaterna	±0,0	+1,2	+0,9	+1,6	-0,4	-2,3	-0,3	+0,3	+0,9	-2,8	-2,4	+0,8	-3,6	-0,5
Ny demokrati	-	-	-	-	-	-	-	+2,1	+0,2	-	-	-	-	-
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+0,6	+0,6	-
Övriga partier	±0,0	±0,0	-0,1	-0,1	+0,1	+0,1	+0,1	-0,1	-0,1	+1,3	+0,1	-0,4	±0,0	+0,1
antal svarande	1 184	940	1 043	1 061	1 082	1 076	941	929	966	698	817	1121	973	
andel partibytare under valrörelsen	7,3	8,6	10,5	8,3	8,5	11,7	10,8	14,0	11,3	14,8	17,6	17,2	17,3	

Kommentar: Resultaten för tidsserien är hämtade från valundersökningarna 1968–2010. I analysen ingår de som i valundersökningarna förvalsintervjuer uppgett en röstningsintention och som efter valet besvarat en eftervalsenkät om hur de faktiskt röstade. Svarspersoner som inte velat uppge en röstningsintention har tilldelats en röstningsintention med hjälp av en intervjufråga om bästa parti. Med "under valrörelserna" avses fältperioden för valundersökningarnas förvalsintervjuer, vilket motsvarar de fyra sista veckorna före respektive riksdagsval. I 1970 års valundersökning gjordes inga förvalsintervjuer.

Ytterligare en illustration till att valrörelserna har ökat i betydelse är att andelen väljare som byter parti under valspurten också har blivit fler över tid. Valundersökningarnas panelundersökningar med samma väljare före och efter valet gör det möjligt att undersöka hur spurtbyttandet har förändrats i Sverige över tid. Före valet spörjer vi om röstningsintention. Efter valet tillfrågas samma personer om hur de faktiskt röstade. Resultaten i figur 9 visar på en klar ökning i andelen väljare som byter parti under valspurten – från 7 procent 1968 till 17 procent både i valet 2006 och 2010.¹⁹

Panelmaterialet kan också användas för att undersöka hur det går för olika partier under valrörelsen. Vi kan se vilka partier som är bra respektive dåliga valspurtare. Uppställningen i tabell 16 omfattar tretton val från 1968 till 2010 och visar val för val hur mycket de olika partierna vunnit eller förlorat netto på partibytena under valspurten. Antalet intervjupersoner är begränsat men har dock omfattat cirka 1 000 personer per valår. Siffrorna är användbara men naturligtvis statistiskt osäkra. Vi har att göra med estimat.²⁰

¹⁹ I valundersökningarnas panelstudier under valrörelserna återfinns en ännu längre tidsserie som belyser partibyttandet under valens sista månad. Det är en serie där inte röstintention men väl partipreferens ("bästa parti") mäts i förvalsundersökningen. Den mätserien omfattar hela perioden från 1956 till 2010 (se Oscarsson och Holmberg 2008:32). Även här ökar andelen väljare som byter parti under spurten – från 5,5 procent 1956 över 8,4 procent 1968 till 20,1 procent 2006 och 22,1 procent 2010.

²⁰ Resultaten i tabell 16 för de olika partiernas nettovinst/förluster i valspurten 2010 kan jämföras med motsvarande resultat baserade på – inte röstintention i förvalsstudien – utan istället på väljarnas uppgifter om bästa parti. Då blir utfallet: V +0,8; S -1,5; MP -0,6; C +1,5; FP -2,7; KD +2,7; M -1,1; SD +1,1; Övriga -0,3. Storleksmässigt skiljer sig dessa vinst/förlust-estimat ibland relativt mycket från motsvarande estimat i tabell 16. Men när det gäller riktningen – om det är fråga om en förlust (-) eller en vinst (+) på grund av partibytena under spurten – har alla estimat samma riktning utom ett. Undantaget gäller Socialdemokraterna

Historiskt sett över alla tretton valen kan vi utnämna två klara segrare när det gäller att vinna partibytare i valspurten. De är Vänsterpartiet och Kristdemokraterna. Båda har i genomsnitt gått fram +0,6 procentenheter under valrörelserna 1968–2010. Vänsterpartiet har nettovunnit partibytare i elva val av tretton, inklusive valet 2010 (+0,9). Kristdemokraterna har gått fram sex val, inklusive valet 2010 (+1,0), och nått plusminus noll i fem val och alltså endast tappat stöd i två valrörelser. Tre andra partier har också ett historiskt snitt på plussidan men bara nått och jämnt. Det är Centerpartiet (+0,2), Miljöpartiet (+0,0) och gruppen övriga partier (+0,1). Två ytterligare partier med plusstatistik under valspurten är Ny Demokrati 1991 och 1994 och Sverigedemokraterna i valen 2006 och 2010.

Det är uppenbart att mindre partier har en tendens att göra bra ifrån sig i valspurten. Det är då de får chansen att visa upp sig vid sidan av de stora och oftast mer välkända partierna. Tidigare välkända större partier får mer konkurrens under valrörelsernas omfattande mediebevakning. Och den ökande konkurrensen har historiskt sett lett till att de stora partierna tenderat att tappa stöd under valens sista månad. Socialdemokraterna och Moderaterna, Sveriges två största partier, är också Sveriges sämsta partier när det gäller att valspurta. Det gäller speciellt Socialdemokraterna som enligt valundersökningarnas siffror förlorat alla valspurter utom en sedan 1968. I genomsnitt har S tappat -1,2 procentenheter under valrörelserna. Enda gången S inte gått bakåt i partybytena är i senaste valet 2010 när partiet från en mycket låg opinionsnivå gick fram +0,1 enhet under valspurten. Moderaterna har inte varit lika dåliga spurtare men dock haft en snittförlust på -0,5 och tappat stöd i sex valrörelser inklusive den senaste 2010, då M förlorade inte mindre än -3,6 procentenheter på partybytena i spurten.²¹

som noteras för en mindre spurtvinst (+0,1) när vi mäter röstintention i förvalsstudien och för en tydligare spurtförlust (-1,5) när vi mäter "bästa parti" i förvalet. Socialdemokraterna har tidigare – precis som 2010 – i alla val sedan 1956 uppvisat en spurtförlust när vi jämför uppgifter om bästa parti före valen med faktisk röstning efter valen (se Oscarsson och Holmberg 2008: 34).

²¹ Analysen bygger på paneldata och gäller nettoeffekter av partybyten under valspurten. Andra faktorer än partybyten kan dock påverka hur det går för partierna under en valrörelse. Exempelvis har vi inte tagit hänsyn till förändringar i väljarnas valdeltagandeintentioner. Mobilisering av nya väljare och demobilisering av tidigare väljare kan också påverka hur olika partier lyckas i en valspurt. Om vi jämför våra vinst/förlustestimater i tabell 16 med hur det gick för de olika partierna i opinionsmätningarna visar det sig att opinionsförskjutningarna oftast är mindre i de mätningar som publicerades i media. Men förskjutningarnas riktning är i de flesta fall desamma. Endast för två partier skiljer sig riktningen åt. Enligt Valundersökningens valrörelsepanel vann S +0,1 procentenhet under valspurten 2010. En sammanvägning av alla telefonbaserade studier publicerade senast den 18 augusti jämförd med samma instituts sammanvägda resultat två dagar före valet visar att S tvärtom gick tillbaka -0,8 procentenheter (se Henrik Oscarssons Mätningarnas mätning (Mämä)). Det andra undantaget är Folkpartiet som enligt Valundersökningens resultat förlorade -0,2 procentenheter medan Mämä visar på en vinst på +0,2 procentenheter. Det bör observeras att förändringsresultaten för opinionsmätningarna inte bygger på paneldata men att de inkorporerar även mobiliseringsförändringar. Förändringsresultaten enligt Mämä mellan 18 augusti och 18 september 2010 är följande för de olika partierna: V +0,3; S -0,8; MP -0,3; C +0,4; FP +0,2; KD +0,1; M -0,3; SD +0,3; Övriga +0,4.

Moderaternas nettoförlust på grund av partibyten 2010 är den största vi har uppmätt i valundersökningarna. Andra stora valspurtstapp har varit Centerpartiets 1985 (-3,0) och Moderaternas 1998 (-2,8). Socialdemokraternas största förluster i någon valrörelse gjordes 1994 och 2006. Vid båda tillfällena tappade S -2,6 procentenheter på sena partibyten. De tre mest framgångsrika valspurterna har gjorts av Folkpartiet 1985 och 2002 (+4,0 respektive +4,1) och Kristdemokraterna 1998 (+3,1).

En detaljanalys av Moderaternas stora valspurtsnedgång 2010 visar att partiet förlorar röster till samtliga andra partier, men i första hand till Centerpartiet (-1,1) och Kristdemokraterna (-0,9). Till Socialdemokraterna nettoförlorar Moderaterna -0,6 procentenheter. Det parti som vann mest på partibytena i spurten 2010 är Centerpartiet. Något över hälften av den framgången kom från moderater som bytte till Centerpartiet under de sista valveckorna (+1.1 för C).

Taktikröstning

Moderaternas stora avtapp till C och KD i spurten 2010 kan till en del misstänkas ha orsakats av taktikröstning. Det vill säga att moderata sympatisörer röstat på C och KD för att minska risken för att de skall hamna under 4-procentsspärren, och därmed förorsaka att Alliansregeringen inte vinner valet. Något ligger det i en dylik misstanke. Om vi i eftervalsundersökningen ser på hur väljare som tycker M är bästa parti röstar 2010 visar det sig att 88 procent bland dem stödjer Moderaterna. Resterade 12 procent röstar på andra partier bland vilka C (3 procent) och KD (4 procent) är vanligast.²² M-sympatisörer som väljer att inte rösta på M utan på något annat parti 2010 röstar alltså oftast på Centerpartiet eller Kristdemokraterna. En del av förklaringen till moderaternas dåliga spurtsiffror 2010 kan med andra ord vara att relativt många M-sympatisörer motiverades av regeringsfrågan och taktikröstade på C eller KD.

Antagandet bakom ett dylikt resonemang är att väljare normalt röstar på det parti de tycker är bäst. Om några väljare inte röstar på sitt bästa parti utan på något annat parti kan man misstänka att de motiverats av något speciellt, till exempel att rädda ett parti över 4-procentsspärren för att därmed få fram en önskad regering som kanske annars inte kunnat bildas. Men det är klart att även andra speciella motiv kan föranleda väljare att avvika från att rösta enligt förstapreferensen (Fredén 2011). Tänkbara sådana motiv är att stödja ett visst parti på grund av någon enskild sakfråga. Mikael Gilljam har kallat sådana personer för saktaktikväljare (Gilljam 1990). Ett annat möjligt motiv är att vilja stärka det egna blockets slagkraft genom att stödja blockets största parti. Ett beteende som tidigare oftast har kunnat spåras inom det borgerliga blocket. Sören Holmberg har talat om styrkeröstning (Holmberg 1984).

²² I SOM-undersökningen efter valet 2010, som omfattar ett svarsurval på cirka 4 000 personer, röstar också 88 procent av M-sympatisörer på M i riksdagsvalet. Bland de resterande M-sympatisörerna röstar 3 procent på C och 5 procent på KD. Samma resultat som i Valundersökningen med andra ord. SOM-undersökningen återfinns i Holmberg, Weibull och Oscarsson 2011.

Ett mått på hur vanligt olika former av taktikröstande varit över tid får vi genom att beräkna hur stor andel av de olika partiernas väljare som har andra partier än det de röstar på som sin förstapreferens.²³ En sådan andel visar hur mycket röststöd ett parti fått av andra skäl än att väljarna tycker att partiet är bäst. Analysen kan bara genomföras i valundersökningarnas eftervalsstudier där väljarna vid en och samma tidpunkt uppger vilket parti de tycker är bäst och hur de röstade i valet. Väljare som uppger olika partier är de potentiella taktikröstarna.

Undersökningen kan genomföras tillbaka till valet 1968. Dessförinnan frågade vi inte i valundersökningarnas eftervalsstudier om bästa parti. Ett första slående resultat är att andelen potentiella taktikröstare blivit fler över tid (se tabell 17). I valet 1968 hade endast 6 procent av partiväljarna ett annat parti som förstapreferens än det parti de röstade på. Motsvarande andel har ökat till rekordsiffran 16 procent 2010. Sambandet mellan preferens och röstning har försvagats. Partiidentifikationen som för fyrtio år sedan till 94 procent förutskickade vilket parti väljarna röstade på, förutskickar idag endast till 84 procent vilket det slutliga partivalet blir. Utrymmet för andra överväganden än att rösta efter den traditionella partiidentifikationen har blivit större. Det har bland annat ökat möjligheterna att rösta taktiskt.

Tabell 17

Taktikröstning. Andel väljare med ett annat parti än det man röstat på som förstapreferens ("bästa parti")

År	Parti i riksdagsvalet									Samtliga parti-väljare	Antal svars-pers
	V	S	MP	C	FP	KD	M	NyD	SD		
1968	17	2	-	6	14	30	13	-	-	6	1 279
1970	19	2	-	4	6	23	11	-	-	5	2 481
1973	18	1	-	8	10	19	13	-	-	6	1 114
1976	20	1	-	11	9	12	10	-	-	7	1 126
1979	4	3	-	6	10	23	6	-	-	5	1 229
1982	42	3	11	5	13	12	5	-	-	7	1 164
1985	33	2	32	10	7	25	13	-	-	9	1 144
1988	28	3	31	6	8	3	7	-	-	8	1 081
1991	15	3	30	12	11	19	8	48	-	11	1 053
1994	15	5	25	8	13	35	6	10	-	9	995
1998	23	7	9	12	8	21	8	-	-	12	778
2002	10	4	35	5	19	17	8	-	-	11	838
2006	16	7	13	10	17	11	9	-	37	12	859
2010	11	10	12	29	22	32	16	-	30	16	809

Kommentar: Analysen omfattar enbart personer i eftervalsstudien som partiröstat och som har uppgett något "bästa parti". Frågan om "bästa parti" ställdes inte i valundersökningarnas eftervalsstudier 1956, 1960 och 1964.

²³ Ett alternativt mer subjektivistiskt mått är att fråga väljarna själva om skälen för partivalet. En sådan undersökning som presenteras i avsnittet Väljarna berättar bygger på väljarnas svar på en serie frågor om viktiga skäl för partivalet. Ett sådant skäl är att rösta på ett parti "som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren till riksdagen". Andelen väljare som 2006/2010 anger att det skälet var "ett av de absolut viktigaste" är för samtliga 5 procent/9 procent, för V-väljare 14/25, S-väljare 2/4, MP-väljare 15/3, C-väljare 2/23, FP-väljare 5/5, KD-väljare 12/49, M-väljare 2/3 och SD-väljare 9/16. Andelen taktikröstare har blivit fler 2010 och ökningen syns mest tydligt bland C- respektive KD-väljare. Men notera också att andelen taktikröstare är relativt hög även bland V- och SD-väljare.

De partier som rymmer störst andelar potentiella taktikröstare i valet 2010 är Centerpartiet (29 procent) och Kristdemokraterna (32 procent). När det gäller Centerpartiet är det mycket påtagligt den högsta andel taktikstöd partiet någonsin fått. Den högsta andelen tidigare var i valen 1998 och 1991 med i båda fallen 12 procent. Taktikröstande på Centerpartiet har hittills inte fått någon skämtsam benämning. Ett förslag skulle kunna var "traktor 4-procent".

Kristdemokraterna har i ett tidigare val fått ett något starkare taktikstöd än 2010 och det var i valet 1994 (35 procent) när partiet räddades över fyra-procentspärren av i första hand taktikröstande M-sympatisörer ("kyrko-broder 4-procent", Gilljam & Holmberg 1995). Kristdemokraterna fick till slut 4,06 procent av rösterna 1994.

Ett annat parti som också har en relativt hög andel taktikröstare bland sina väljare är Sverigedemokraterna med hela 37 procent 2006 och 30 procent 2010. Här kan det inte vara fråga om att regeringsfrågan varit motiverande. Snarare handlar det om saktaktikröstning och väljare som vill att SD – och partiets åsikter i kanske främst invandrarfrågor – skall vara representerat i riksdagen.

Partisystemets två största partier har båda rekordsiffror i andel potentiella taktikröstare 2010 – S med 10 procent och M med 16 procent. I tidigare val har motsvarande andelar varit klart lägre. Bakom de högre siffrorna 2010 kan dölja sig väljare inom respektive block som styrke- eller storleksröstat på respektive blocks starkaste parti. Den typen av "inomblocksmarkering" har blivit lättare att göra när de båda blocken blivit allt mer utmejslade och sammanhållna.

Taktikröstandets mest kända fenomen är "kamrat 4-procent" som uppträdde mest tydligt på 1980-talet. I första hand Socialdemokratiska anhängare stödröstade på Vänsterpartiet för att få till en S-regering. Kamraten var som mest hjälpsam i valet 1982 då hela 42 procent av V:s väljare kom från andra partier (38 procent från S). I valet 2010 är det endast 11 procent av V:s väljare som är potentiella taktikröstare. I det Rödgröna samarbetet 2010 har ett svagt Socialdemokratiskt parti få taktikröstare att bjuda på och behovet fanns inte. Vänsterpartiet låg i de flesta mätningar relativt tryggt över 4 procent.

Inte heller Miljöpartiet hade behov av stödröster 2010, som partiet hade under etableringsåren och i valet 2002. I valet 2010 är det endast 12 procent av MP:s väljare som är potentiella taktikröstare ("tant grön 4-procent"). Tidigare har motsvarande andel i flera val hållit sig kring 30-35 procent.

Rekordet i stödröster från sympatisörer till andra partier har Ny Demokrati i valet 1991. Hela 48 procent av NyD:s röster 1991 var från väljare som hade andra förstapreferenser än Ny Demokrati. De flesta av dessa taktikröstare på NyD var moderater (27 procent). Motiveringarna kan ha varit både sakfrågemässiga (en stark "populistisk" röst för skattesänkningar och invandringskritik i riksdagen) och kopplade till regeringsfrågan (med NyD i riksdagen ökar möjligheten att S-regeringen tvingas avgå). Utan alla stödrösterna hade NyD inte kommit in i riksdagen 1991. Enligt Valundersökningens estimat skulle Ny Demokrati som fick 6,7 procent i valet istället fått 3,5 procent utan taktikstödet.

Huvudslutsatsen av vår analys av det potentiella taktikröstandet 2010 är att det slog rekord i omfattning och att ett alliansparti (KD) och Sverigedemokraterna hade hamnat farligt nära eller strax under 4-procentsspärren om de inte hade fått taktikstöd på valdagen.²⁴

²⁴ Om vi helt hypotetiskt från varje partis officiella valresultat 2010 drar ifrån den andel väljare de fick på grund av taktikröstning (enligt estimaten i tabell 17) får vi fram följande resultat per parti (observera att procenten inte summerar till 100): V 5,0; S 27,6; MP 6,4; C 4,7; FP 5,5; KD 3,8; M 25,3 och SD 3,99. Enligt denna hypotetiska beräkning hamnar två partier under 4-procentsspärren – Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna.

Väljarna berättar

Varför inte fråga väljarna? Be dem berätta varför de röstar som de gör. En självklar undersökningsmetod kan det tyckas. Vem kan ge bättre besked än den som var där när det hände? Frågeställningen känns närmast retorisk. Det är klart att väljarna måste få säga sitt. Men så är det inte i de flesta internationella studier av väljarbeteende. Undersökningar där väljarna själva – via öppna intervjufrågor utan fast svarsalternativ – helt fritt får tala om varför de agerar som de gör är sällsynta.

En av orsakerna är att öppna intervjufrågor är krångliga och kostnadskrävande att hantera – svaren måste klassificeras och tolkas. Men det finns också en skepticism mot kvalitén och användbarheten hos väljarnas subjektiva svar. Öppna intervjufrågor ger självvalda subjektiva svar och det kan vara ett problem. Svaren kan ge en bra bild av väljares motiveringar, men kanske inte en alltid en rättvisande bild av mer grundläggande motiv. Mindre smickrande bevekelsegrunder kan förskönas eller förtigas. Stereotypa eller populära förklaringar göras till egna.

Olika slags rationaliseringar kan alltså bli ett problem i samband med öppna intervjufrågor. Lägg här till minnesfel och svårigheter att formulera sig – och metoden att via öppna intervjufrågor utröna människors egna förklaringar framstår som mindre självklar. Att låta väljare berätta och vittna i egen sak rymmer uppenbara svagheter.

Dessa svagheter har dock inte hindrat svensk valforskning från att utnyttja metoden. Vi har genom alla år ställt många intervjufrågor – öppna likväl som slutna med fördefinierade svar – där väljare själva kunnat tala om varför de röstar som de gör. Vi har gjort det med kännedom om problemen men samtidigt med insikten om vilka stora kunskapsvinster som kan göras. Subjektiva orsaksförklaringar ger information som inte kan fås på andra sätt. De sätter kött på benen som inte mer objektivt utförda analyser kan göra. Dessutom, i vissa sammanhang är den subjektivt uppfattade verkligheten mer relevant än den objektiva. Väljare påverkas inte bara av verkligheten utan också av hur de uppfattar verkligheten. Verklighetsuppfattningar spelar en roll vid sidan av verkligheten.²⁵

”Ett av de absolut viktigaste skälen”

Väljarna har ordet och vi börjar med att undersöka hur viktiga de tycker ett antal skäl till valet av parti är för dem själva. Femton olika skäl ingår i Valundersökningen 2010. Flera av dem har funnits med sedan den första mätningen 1988. Vi kan studera vilka subjektiva röstningsskäl som blivit viktigare respektive mindre viktiga för svenska väljare. De utvalda skälen har hämtats från olika teorier kring vad som styr väljares partival.

Väljarnas viktighetsbedömningar redovisas i tabell 18. Röstningsskälen har rangordnats efter hur viktiga svarspersonerna tycker de är.

²⁵ Analys och uppläggning i detta kapitel ligger nära motsvarande kapitel i boken Regeringsskifte (2008). Där hade kapitlet rubriken *Väljarna vittnar*.

Tabell 18
Väljarnas skäl till partivalet. Andel som uppger att skälet är "ett av de absolut viktigaste" för partival bland samtliga väljare 1988–2010 och bland partiernas väljare 2010 (procent)

Teori	Skäl för röstning	År							Partival 2010						
		1988	1994	2002	2006	2010	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	
Sakfrågeröstning	partiet har en bra politik i de frågor som jag tycker är viktiga	-	-	51	-	58	67	50	72	48	60	55	60	62	
Kompetensröstning	partiet har kompetenta personer som kan sköta landets politik	30	31	31	42	51	38	42	37	46	42	40	77	25	
Ideologisk röstning	partiet har en bra politisk ideologi	41	41	45	49	49	65	53	69	47	50	53	39	33	
Framåtblickande röstning	partiet har ett bra program inför framtiden	-	-	34	46	49	48	45	60	44	53	48	55	36	
Agendaröstning	partiet har en bra politik i många av de frågor som debatterats under den senaste tiden	33	32	34	37	39	47	34	42	31	43	35	45	39	
Bakåtblickande röstning	partiet har skött sig bra i politiken under senare år	-	-	25	22	36	22	20	32	32	31	32	61	17	
Partiledarröstning	partiet har en bra partiledare	23	20	24	23	27	17	15	16	27	22	25	51	22	
Kampanjröstning	partiet har varit övertygande under valkampanjen	-	-	-	-	18	13	13	15	11	18	16	24	22	
Instrumentell röstning	partiet är ett stort parti och har därför bättre möjligheter än ett mindre parti att genomföra sin politik	-	-	14	17	16	11	26	1	2	5	3	23	0	
Grupptresseröstning	partiets politik brukar vara till fördel för den yrkesgrupp jag tillhör	21	18	14	15	14	18	20	4	19	12	10	12	3	
Vaneröstning	jag brukar alltid rösta på partiet	27	21	16	14	14	16	25	4	11	3	6	10	9	
Partiidentifikationsröstning	jag känner mig som anhängare av partiet	21	16	14	11	11	10	18	12	11	6	10	12	3	
Kandidatröstning	partiet har bra riksdagskandidater på valsekeln i min valkrets	-	9	10	10	10	12	13	4	8	6	18	9	8	
Taktikröstning	partiet är ett litet parti som kan riskera att hamna under 4-procentsspärren till riksdagen	-	-	6	5	9	25	4	3	23	5	49	3	16	
Omgivningspåverkad röstning	personer i min närmaste omgivning sympatiserar med partiet	-	-	-	-	3	4	5	1	4	1	0	2	8	

Kommentar: Frågan lyder: "Du säger att Du röstade på [parti...] vid årets riksdagsval. Hur viktiga var följande skäl för Ditt val av parti". De svarsalternativ som användes var "ett av de absolut viktigaste skälen", "ganska viktigt skäl", "inte särskilt viktigt skäl" och "inte alls viktigt skäl".

Det skäl som samlar flest väljare är att man åsiktsröstat. När svenska väljare får ange "ett av de absolut viktigaste skälen" till varför de röstar som de gör svarar 58 procent att det valda "partiet har en bra politik i de frågor som jag tycker är viktiga". Besläktade skäl som att man röstat ideologiskt eller på ett partis framtidsprogram samlar också många svar (49 procent i båda fallen 2010). Jämfört med tidigare val har andelen åsikts-/ideologi- och programröstare blivit fler. Svenska folket ser sig inte själva som åsiktsröstare i minskande utsträckning. Sanningen är den motsatta. Svenska väljare ser sig själva i ökande utsträckning som åsiktsröstare. Valets innehållsliga sida kommer 2010, precis som tidigare, på första plats när väljarna själva utpekar de viktigaste röstningsskälen.

Åsiktröstningen har alltså ökat, men den är inte det röstningsskäl som ökat mest i betydelse vid de senaste valen. Snabbast har istället röstningsskäl som har att göra med politikens kompetenssida ökat. I valet 2010 anger 51 procent som ett viktigt röstningsskäl att det valda "partiet har kompetenta personer som kan sköta landets politik" – upp från 42 procent 2006, 31 procent 2002 och 30 procent 1988. Det är uppenbart att röstning på kompetens blivit en klart vanligare motivering till valet av parti sedan Alliansen kom till makten 2006.

Ren personröstning på partiledare eller på enskilda riksdagskandidater hamnar längre ned på väljarnas rangordning av viktiga röstningsskäl och har i allt väsentligt *inte* ökat över åren. Partiledarröstning hamnar på plats sju 2010 med 27 procent som utpekar en "bra partiledare" som ett viktigt röstningsskäl (något upp från 20–24 procent tidigare). Kandidatröstning med 10 procent som nämner "bra riksdagskandidater på valsedeln" som ett viktigt partivalsskäl placerar sig först på rangplats tretton. I tidigare val har andelen som nämnt kandidater på valsedeln som ett viktigt röstningsskäl också hållit sig kring 9–10 procent. När väljare själva berättar har inte riksdagskandidater eller partiledare några huvudroller. Det är endast en minoritet som tycker partiledare (cirka 25 procent) eller enskilda kandidater (cirka 10 procent) är bland de "absolut viktigaste skälen" för hur man röstar.

Om åsiktsröstning och kompetensröstning har ökat i betydelse, vad är det som blivit mindre viktigt? Resultaten i tabell 18 visar att det främst är ett antal "gammaldags" röstningsskäl som tappat i relevans. Vaneröstarna ("brukar alltid rösta på partiet") har minskat till 14 procent 2010 från 27 procent 1988. På samma sätt har anhängarröstning ("känner mig som anhängare av partiet") gått ned från 21 procent 1988 till 11 procent 2010. Gammal vana och partiloyalitet har blivit mindre gångbara röstningsskäl.

Detsamma gäller röstning kopplad till yrke- eller klasstillhörighet. Röstningsskålet att "partiets politik brukar vara till fördel för den yrkesgrupp jag tillhör" nämns som viktigt av 14 procent 2010. I valet 1988 var motsvarande andel 21 procent. Självutnämnda klassröstare har blivit färre i Sverige.

Om vi detaljstuderar resultaten för olika partiers väljare framträder ett antal tydliga skillnader som antyder vilka faktorer som främst motiverat olika väljargrupper. Åsikts- och ideologiröstning nämns oftast av V- och MP-väljare. Sverigedemokraternas väljare tenderar också att framhålla att de åsiktsröstat. Ideologiröstning är däremot inte ett populärt röstningsskäl bland SD-väljare.

Kompetensröstning ("partiet har kompetenta personer...") betonas mest bland moderata väljare. Hela 77 bland dem anger att de motiverats av kompetensfaktorn när de röstade. Motsvarande andel är klart lägre för övriga partiets väljare – mellan 25 (SD-väljare) till 46 procent (C-väljare).

Man kan misstänka att speciellt statsminister Fredrik Reinfeldt (och finansminister Anders Borg) spelat en roll här. En viss bekräftelse på den misstanken står att finna när vi ser att M-väljare i klart större utsträckning än övriga röstar på vad de tycker är en "bra partiledare". En majoritet av Moderaternas väljare (51 procent) anger att "partiet har en bra partiledare" som ett röstningsskäl 2010. Övriga partiets ledare är inte lika framgångsrika som dragplåster. Endast 15 procent av Socialdemokraternas väljare nämner till exempel "en bra partiledare" som röstningsskäl; den lägsta siffran för något parti. Mona Sahlin är inte en röstmagnet för många socialdemokrater i valet 2010.

Taktikröstning är något vanligare 2010 än i valen dessförinnan. Speciellt KD-väljare nämner "risken att hamna under 4-procentsspärren" som ett viktigt röstningsskäl. Hela 49 procent av Kristdemokraternas väljare anger att de taktikröstade 2010. Det är så många att utan dem hade KD ramlat ur riksdagen. Kristdemokraterna räddades av "kyrkobroder 4 procent" i valet 2010.

Högst andel med "gammaldags" röstningsskäl återfinns 2010, precis som 2006, bland Socialdemokraternas väljare. Vaneröstare, lojalitetsröstare och klassröstare har blivit färre i Sverige, men i den utsträckning de fortfarande finns kvar återfinns de främst bland S-väljare.

Vilka partiprofiler uppfattar väljarna?

Åsiktsröstning kan inte förekomma om väljarna är okunniga om vad partierna står för. Partierna måste profilera sig och nå ut med sina viktiga frågor för att vinna röster bland alltmer åsiktsröstande väljare. Så frågan är hur framgångsrika de olika partierna är med att få väljarna att uppmärksamma deras profilfrågor. Vilka partier lyckas bäst med att nå ut 2010? Och vilka frågor når man ut med?

Väljarnas uppfattningar om partiernas profilfrågor har i valundersökningarna studerats med hjälp av en serie öppna intervjufrågor sedan valet 1982. Vi frågar helt öppet vad undersökningsspersonerna uppfattar att vart och ett av partierna "... lade särskild tonvikt vid inför årets val." Resultaten i tabell 19 visar för vart och ett av partierna och för alla val sedan 1982 i vilken utsträckning som väljarna har uppfattat att partierna överhuvudtaget har några frågor de satsat på. Procentsiffrorna visar andelen svars-personer som kunnat ange åtminstone någon fråga som respektive parti lagt särskild tonvikt vid.

Genomsnittligt sett har partiernas profiler i väljarnas ögon förblivit ungefär lika luddiga eller lika skarpa genom åren. Mellan 50-60 procent av svenska folket uppger någon profilfråga för de olika partierna – i valet 2010 är resultatet i genomsnitt 57 procent för de åtta riksdagspartierna. Man kan säga att flaskan är halvfull och att andelen är acceptabel, eller man kan säga att flaskan är halvtom och att resultatet är dåligt. Vi lutar snarast åt den senare tolkningen. Nog borde partierna kunna profilera sig bättre och nog kunde väljarna vara bättre på att se de profiler som trots allt finns.

Tabell 19
Partiernas profiler 1982–2010. Andel väljare som uppger åtminstone en valfråga för respektive parti (procent, medeltal)

Parti	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010	Medeltal
Vänsterpartiet	48	58	47	25	52	63	49	36	42	47
Socialdemokraterna	88	64	59	60	83	78	61	57	59	68
Miljöpartiet	-	-	80	52	71	55	51	52	64	61
Centerpartiet	58	46	54	42	47	34	35	51	42	45
Folkpartiet	45	62	59	54	46	43	68	63	59	55
Kristdemokraterna	-	29	-	58	49	61	54	51	40	49
Moderaterna	68	70	54	67	66	72	70	78	66	68
Ny demokrati	-	-	-	59	38	-	-	-	-	49
Sverigedemokraterna	-	-	-	-	-	-	-	-	70	-
V/S/C/FP/M	61	60	54	50	59	58	57	57	54	57
6/7/8 partier	-	55	59	52	57	58	55	55	55	55

Kommentar: Frågan ställs endast i valundersökningarnas eftervalsstudier. Intervjufrågan är öppen och ställdes 2010 för vart och ett av de sju riksdagspartierna och för Sverigedemokraterna: "Inför årets val tog partierna upp olika saker som de tyckte var viktiga. Kan Du säga vilka saker som [parti] lade särskild vikt vid inför årets val?".

Sett över hela trettioårsperioden är det de stora partierna S och M som väljarna har lättast att se att de har profilfrågor. I genomsnitt kan 68 procent av svarspersonerna peka ut någon tonviktsfråga för Socialdemokraterna i valen 1982-2010. Resultatet för Moderaterna är detsamma, 68 procent. De mindre partierna har haft svårare att nå ut med sina frågor. Andelen väljare som i genomsnitt kan utpeka någon profilfråga för övriga mindre partier varierar mellan som mest 61 procent för Miljöpartiet och som minst 45 procent för Centerpartiet.

I valet 2010 hade Moderaterna tydligast profil bland de etablerade partierna med 66 procent som kunde ange någon fråga partiet satsade på i valet. Det är dock en mindre skarp profil än 2006 då motsvarande andel var hela 78 procent. Det är möjligt att regeringsinnehavet, alliansbygget och det medföljande gemensamma valprogrammet försvagat den specifika M-profilen. Även övriga allianspartiers profiler är något mindre skarpa 2010 än 2006, speciellt gäller det Centerpartiet och Kristdemokraterna.

På den Rödgröna sidan kan fler väljare 2010 peka ut någon profilfråga för Miljöpartiet (64 procent) än för Socialdemokraterna (59 procent) eller Vänsterpartiet (42 procent). Resultaten för S och V är bland de sämsta partierna uppnått i någon av våra profilundersökningar sedan 1982.

De partier som har mest oskarpa profiler i valet 2010 – Kristdemokraterna, Centerpartiet och Vänsterpartiet, alla med resultat under femtio procent – är också partier som förlorar röster i valet. Lägg därtill att även Socialdemokraterna relativt sett har en oskarp profil 2010 – den näst mest oskarpa sedan vi började mäta – och S förlorar också röster 2010. I kontrast kan vi se att de tre partier som går framåt i valet 2010 också är de partier som har skarpast profil i väljarnas ögon. Det gäller M och MP men också Sverigedemokraterna som är det parti som har den skarpaste profilen av alla partier 2010. Hela 70 procent av svarspersonerna kan nämna någon fråga som SD lade tonvikt vid. Skärpan i partiets sakfrågeframtoning spelar uppenbarligen en roll för valresultatet. Partier med skarpa profiler som får ut sina frågor till väljarna lyckas bättre än partier som lever i skymundan.

Men det klart att det gäller att få ut rätt frågor. Partierna skall helst profilera sig på områden som väljarna tycker är viktiga och där partiet har ett positivt opinionsstöd. Att synas kan vara bra, men helst i rätt sammanhang. I tabell 20 redovisas vilka sakområden som väljarna anger som tonviktsfrågor för respektive parti 2010. Vi har tagit med samtliga områden som nämnts av minst fem procent för respektive parti. Det betyder att visa partier med skarp profil på någon enstaka fråga enbart har med den frågan i sin profil medan andra partier med en mer utspridd och mindre spetsig profil har med fler frågor på sin meny. Folkpartiet är ett exempel på det första slaget parti med endast en starkt profilerad fråga medan Vänsterpartiet kan representera det andra slaget parti med många olika men mindre välkända profilfrågor.

Tabell 20

Partiernas profilfrågor 2010. Andel personer som anger respektive tonviktsfråga för de olika riksdagspartierna (procent)

Vänsterpartiet		Socialdemokraterna	
Välfärd/sjukvård	19%	Sysselsättning	30%
Skatter	9%	Välfärd/sjukvård	27%
Vänster-högerideologi	7%	Skatter	16%
Internationellt	7%	Pensioner/Äldrevård	5%
Sysselsättning	7%		
Jämställdhet	5%	Centerpartiet	
		Ekonomi	21%
Miljöpartiet		Näringspolitik	21%
Miljö	42%	Sysselsättning	8%
Kärnkraft	14%	Miljö	7%
Skatter	14%	Jordbruk	6%
Folkpartiet		Kristdemokraterna	
Utbildning	55%	Familjepolitik	22%
		Välfärd/sjukvård	9%
Moderaterna		Pensioner/Äldrevård	5%
Sysselsättning	31%		
Skatter	29%	Sverigedemokraterna	
Ekonomi	14%	Invandring/flyktingar	68%
Välfärd/Sjukvård	5%	Pensioner/Äldrevård	8%
		Lag och ordning	6%

Kommentar: Se tabell 19. Resultaten bygger på samtliga svarspersoners bedömningar och kommer från eftervalsundersökningen. De självformulerade svaren på de öppna intervjufrågorna (en per parti) har kategoriserats enligt ett kodschema. Tonviktsfrågor som nämnts av minst 5 procent av svarspersonerna för något parti har särredovisats i tabellen.

I Folkpartiets fall är utbildning profilfrågan med hela 55 procent av svenska folket som ser den som partiets tonviktsfråga i valet 2010. Men därutöver har FP ingen fråga som fler än fem procent uppfattar som en FP-profil i valet. Folkpartiet är ett enfrågeparti i valet 2010. Vänsterpartiets profil är klart mer utspädd med hela sex frågor som nämns av minst fem procent som ett tonviktsområde för partiet. Välfärd/sjukvård toppar med 19 procent och ett område som jämställdhet finns med på 5 procent (högsta siffran för jämställdhet för något riksdagsparti).

Två andra partier som liksom Folkpartiet har en speciellt stark profilfråga är Miljöpartiet med 42 procent som nämner miljön som en tonviktsfråga och särskilt Sverigedemokraterna där hela 68 procent utpekar invandringspolitik som ett profilområde.²⁶ Toppfrågan för övriga partier är inte lika toppig – den nämns av färre väljare. För S och M kommer sysselsättning först med 30 respektive 31 procent, för Centerpartiet hamnar ekonomi och näringspolitik (småföretagarfrågor i första hand) högst upp med i båda fallen 21 procents utpekanden medan familjepolitik är den dominerande profilfrågan (22 procent) för Kristdemokraterna och som nämnts välfärd/sjukvård (19 procent) för Vänsterpartiet.

Resultatet när det gäller sysselsättningen som profilfråga för Socialdemokraterna och Moderaterna är speciellt intressant. Valet 2010 var till en del en kamp om sakfrågeägarskapet i sysselsättningsfrågan (=vem uppfattar väljarna har bäst politik när det gäller sysselsättning). I tidigare val har alltid S vunnit den kampen med undantag av valet 2006 när M för första gången övertog sakfrågeägarskapet. I valet 2006 uppfattade 51 procent att sysselsättning var en tonviktsfråga för M mot endast 24 procent som såg den som en profilfråga för S. År 2010 var det jämnare, men även nu är det fler som ser sysselsättning som en profilfråga för M (31 procent) än för S (30 procent). I valen 1982-2002 har alltid fler väljare uppfattat sysselsättning som en profilfråga för Socialdemokraterna än för Moderaterna.

Nu är inte profiluppfattningar detsamma som bedömningar av vem som har bäst politik. Men även de mätningar vi har om hur partiernas politik bedöms på olika områden visar på samma utfall. Moderaternas sysselsättningspolitik får ett bättre betyg än Socialdemokraternas både 2006 och 2010. Socialdemokraternas satsning på att återta sakfrågeägarskapet i sysselsättningsfråga misslyckades 2010.²⁷ Eftersom sysselsättningsfrågan var en av väljarnas viktigaste frågor var det ett kostsamt misslyckande; och en delförklaring till att de Rödgröna inte vann valet.

Väljarnas viktiga partivalsfrågor

Om väljares politiska åsikter och kännedom om partiståndpunkter skall betyda något konkret på valdagen krävs något mer. Det krävs också övertygelse. Att tycka något i en sakfråga och känna till vad partierna står för räcker inte. Enbart sakfrågeattityder och relevanta verklighetsuppfattningar leder inte till beteende. Det krävs också att människor upplever den aktuella frågan som viktig. Väljare åsiktsröstar motiverade av sakfrågor de tycker är viktiga. Saknas övertygelsen – uppfattningen att frågan är betydelsefull – blir det ingen åsiktsröstning.

²⁶ Miljöpartiet har två ytterligare frågor som nämns av minst fem procent som profilfråga för partiet 2010. Den ena är kärnkraften med 14 procent, den andra är skatter med också 14 procent. Bakom rubriken skatter återfinns i allt väsentligt omnämmanden av en specifik skatt – höjningen av bensinskatten. En näranalys av vilka väljare det var som uppmärksammade MP:s bensinskattspolitik som en profilfråga visar att det inte i första hand var det egna partiets väljare (endast 4 procent). Det var till 49 procent alliansväljare som inte ville höja bensinskatten. MP:s profil i bensinskattfrågan 2010 är ett bra exempel på att alla profilfrågor inte behöver vara röstvinnare.

²⁷ I SVT/Valu 2010 finns en fråga om vilket block som har bäst politik på olika sakområden. När det gäller sysselsättning svarade 52 procent Alliansen mot 39 procent för de Rödgröna. Övriga 9 procent hade ingen åsikt. Se Holmberg, Näsman och Wännström 2012.

Väljarnas agenda – vilka frågor de tycker är viktiga – är central när valdagen närmar sig. Partierna kan ha aldrig så skarpa och populära profiler, om inte väljarna tycker frågorna är viktiga händer inte mycket i valet. Få saker är så centrala i valforsknings-sammanhang som att mäta väljarnas dagordning – vilka frågor som enligt väljarna är viktiga och vilka som är mindre viktiga. Det centrala är inte partiernas dagordning, eller mediernas eller olika experters. Det centrala är hur väljarna själva viktighetsbedömer vad valen handla om.

Svenska valundersökningar har sedan 1979 frågat väljare om vilka frågor de tycker är viktiga när de väljer parti. Intervjufrågan är helt öppet formulerad utan några på förhand fastställda frågeområden som svarspersonerna skall välja emellan. Undersökningspersonerna kan svara helt fritt och med egna ord. Svaren kodas sedan i efterhand i ett hundratal detaljerade frågeområden. I tabell 21 har vi slagit samman frågeområdena till tjugo huvudområden. Resultaten visar vilka frågor som varit viktigast på väljarnas dagordning i alla svenska val sedan 1979. Politikområden utmärkta med en fyrkant (□) har toppat väljarnas viktighetsrangordning i respektive val.

Tabell 21
Viktiga frågor för partivalet 1979–2010 (procent)

Fråga	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010
Välfärd/Sjukvård	4	12	19	15	22	21	28	36	32	37
Sysselsättning	18	29	25	5	23	41	34	7	35	31
Utbildning	6	3	3	2	4	6	20	29	24	26
Pensioner/Äldrevård	5	8	8	9	20	9	17	20	21	19
Ekonomi	9	14	14	8	20	30	14	10	11	17
Skatter	17	8	20	19	18	9	17	14	15	15
Miljö	6	7	22	46	25	20	12	8	11	13
Invandring/flyktingar	0	0	1	2	8	5	3	10	5	9
Familjepolitik/Barnomsorg	8	8	17	16	18	13	15	15	14	6
Vänster-högerideologi	5	2	7	3	4	4	3	4	2	5
Näringspolitik	1	1	0	0	0	1	2	3	5	4
Energi och kärnkraft	26	2	1	3	3	2	3	1	5	2
Jämställdhet	1	0	0	0	0	2	2	3	4	1
Lag och ordning	1	1	0	1	3	1	2	4	3	1
Jordbruk/Decentralisering	1	1	2	1	3	1	1	2	3	1
Bostäder	5	2	2	4	5	1	0	2	2	1
Fred/Internationellt/Försvar	1	4	6	4	3	2	2	2	2	1
Moral/ /Religion	2	1	1	1	3	1	2	2	1	0
EU/EMU	0	0	0	1	10	14	6	5	0	0
Löntagarfonder	4	33	11	1	0	0	0	0	0	0
Andel väljare som nämnde minst en fråga	62	76	78	72	82	79	77	73	80	86
Antal svarande	2 678	2 640	2 610	2 299	2 273	2 256	1 633	1 864	1 667	1 274

Kommentar: Resultaten bygger på kategoriseringar av en öppen fråga: "Om Du tänker på valet i år. Är det någon eller några frågor som är/var viktiga för Dig när det gäller/gällde vilket parti Du tänker rösta/ röstade på vid riksdagsvalet den 19 september?" I analysen ingår enbart röstande. Endast kategorier som vid något riksdagsval samlat mer än 3 procent av svaren har tagits med i denna tabell. Frågor utmärkta med en fyrkant (□) är oftast nämnd som viktig partivalsfråga i respektive val.

Fem olika frågor har varit nummer ett på väljarnas agenda vid de tio valen sedan 1979. Sysselsättning har hamnat högst i fyra val (1985, 1994, 1998 och 2006), välfärd/sjukvård och miljö i två vardera (2002 och 2010 respektive 1988 och 1991) medan kärnkraft (1979) och löntagarfonder (1982) toppat var sin gång.

Enligt väljarnas viktighetsbedömning domineras valet 2010 av tre frågor – välfärd/sjukvård som etta med 37 procent omnämnden, sysselsättning på plats två (31 procent) och utbildning som trea (26 procent). Samma tre frågor toppade också dagordningen 2006. Men 2010 omnämns välfärd/sjukvård och utbildning något oftare och sysselsättning något mindre ofta.

Andra frågeområden som liksom välfärd/sjukvård och utbildning blir mer betydelsefulla 2010 jämfört med 2006 är främst ekonomi, men också invandring/flyktingar, miljö, näringspolitik och vänster-högerideologi. Bland frågor som tappat i viktighetsbedömningarna sedan 2006 märks familjepolitik, pensioner/äldrevård, jämställdhet och kärnkraft. Värt att notera är dock att ingen av dessa förändringar upp eller ned är speciellt drastisk. Vi talar om förskjutningar på i de flesta fall några få procentenheter. I allt väsentligt är väljarnas agenda 2010 densamma som 2006.

En analys av vilka sakfrågor som de olika partiernas väljare anger som viktiga respektive inte utpekar som viktiga ger information om vilka frågeområden som främst kan ha attraherat röststöd till vart och ett av partierna. Frågor som viktighetsbedöms oftare bland ett visst partis väljare än av genomsnittet i hela väljarkåren kan potentiellt vara sakområden som rekryterade väljare till partiet. Sakfrågor som tvärtom nämns mindre frekvent än genomsnittet kan ha stött bort röster, eller åtminstone inte dragit röster. Redovisningen i tabell 22 visar vilka sakfrågor som de olika partiernas väljare anger som viktiga respektive *inte* anger som viktiga för hur de röstar i valet 2010.

Tabell 22
Viktiga frågor för partivalet bland de olika partiernas väljare 2010 (procent)

Fråga	Parti i riksdagsvalet 2010								Samtliga
	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	
Välfärd/sjukvård	53	52	34	27	20	36	25	34	37
Sysselsättning	27	35	20	30	32	18	35	32	31
Utbildning	21	19	27	26	48	33	27	17	26
Pensioner/äldrevård	11	27	11	17	19	18	16	24	19
Ekonomi	3	6	10	35	23	16	29	10	17
Skatter	6	13	4	9	15	16	25	15	15
Miljö	16	5	57	20	12	10	5	7	13
Invandring/flyktingar	9	6	8	7	4	11	9	66	9
Familjepolitik/barnomsorg	7	6	8	7	4	11	6	0	6
Vänster-högerideologi	11	7	7	2	3	4	3	0	5
Näringspolitik	0	1	2	18	5	4	5	0	4
Energi/kärnkraft	0	1	5	2	3	1	1	2	2
Jämställdhet	4	1	3	1	0	0	1	0	1
Lag och ordning	0	0	0	1	0	0	1	10	1
Jordbruk/decentralisering	0	1	2	8	2	1	1	2	1
Bostäder	3	1	0	0	1	0	1	0	1
Fred/internationellt/försvar	3	1	2	1	2	1	1	2	1
Moral/religion	0	0	1	0	0	3	0	0	0
EU/EMU	0	0	0	1	0	0	1	0	0

Kommentar: Resultaten bygger på en öppen intervjufråga och visar andelen väljare som nämnt respektive fråga som viktig för valet av parti. Byggt på mycket få intervjupersoner kan nämnas att 57 procent bland fi-väljare uppger jämställdhet som en viktig partivalfråga (5 av 9 personer). Frågor utmärkta med fyrkant (□) är oftast nämnda som viktig partivalfråga inom respektive partiväljargrupp.

Ett sätt att få ett första grepp om all information i tabellen är att se på vilka sakfrågor som toppar de olika partiväljargruppernas rangordningar. Tre partiers väljare säger att de främst motiveras av välfärd/sjukvårdsfrågor

när de röstar 2010: V- och S-väljare tydligast, men också KD-väljare. M-väljare nämner oftast sysselsättning, medan C-väljare säger ekonomi och FP-väljare utbildning. Miljöpartiets väljare har som alltid hittills miljöfrågor som nummer ett. Sverigedemokraternas väljare är de som allra tydligast har *en* sakfråga som motiverar dem. Den frågan är invandringspolitik som nämns av 66 procent av SD:s väljare som en viktig partivalfråga.

Ett annat sätt att analysera omnämningarna av viktiga frågor bland de olika partiernas väljare är att jämföra resultaten med genomsnittet för samtliga svarande. Mätt på detta sätt har Vänsterpartiets väljare relativt sett motiverats mest av välfärd/sjukvård, vänsterideologi och jämställdhet, S-väljare av välfärd/sjukvård, pensionärsfrågor och sysselsättning och MP-väljare av hållbar miljö och kärnkraftsavveckling.

Allianspartiernas väljare har främst stimulerats av andra frågor. Centerväljare nämner relativt sett oftast ekonomi, näringspolitik (företagarfrågor) och jordbruk. Folkpartiets väljare har utbildning klart först följd av ekonomi. KD-väljare har också utbildning som relativt etta följd av familjepolitik och religion/moral. Moderata väljare, klart mer än genomsnittet, nämner främst ekonomi och skatter som viktiga partivalfrågor, följda av sysselsättning. Sverigedemokraternas väljare har invandring/flyktingar som den klart mest omnämnda frågan följd av först lag och ordning och sedan pensioner/äldreomsorg.

En metod att komma åt vilka sakfrågor som *inte* kan ha motiverat särskilt många väljare att stödja ett visst parti är att se vilka frågor de olika partiernas väljare mest tydligt nämner i *mindre* utsträckning som viktiga partivalfrågor än genomsnittet. Studerat på detta sätt visar resultaten att V-väljare liksom S-väljare har ekonomi och skatter som de relativt sett minst motiverande röstningsfrågorna, medan MP-väljare har skatter och sysselsättning. Bland alliansväljare har C-, FP- och M-väljare välfärd/sjukvård som den relativt sett minst röstmotiverande frågan. Motsvarande sakområde bland Kristdemokraternas väljare är sysselsättning. För Sverigedemokraternas väljare är utbildning den relativt sett minst ofta nämnda partivalfrågan.

Men det är naturligtvis de motiverande frågorna – inte de icke-motiverande frågorna – som är mest intressanta att studera. Speciellt intressant är vilka sakfrågor som kan ha motiverat parti- och blockbyten i valet 2010. Frågor som partibytare mer än stabila, icke-partibytande väljare nämner som viktiga kan potentiellt ha fungerat som orsaker till bytet av parti. I tabell 23 har två av de mest avgörande bytargrupperna urskilts: gruppen som garanterade Alliansens seger 2010 och gruppen som förde in Sverigedemokraterna i riksdagen. Grupperna består av blockbytare från de Rödgröna 2006 till Alliansen 2010 respektive av bytare från något riksdagsparti 2006 (Rödgrönt eller Alliansen) till Sverigedemokraterna 2010.

Vi jämför vad dessa partibytare uppger som viktiga partivalfrågor med vad stabila Rödgröna väljare respektive stabila Rödgröna väljare/alliansröstare anger. Tolkningen är att ju större skillnader desto större sannolikhet att de relevanta sakfrågorna spelar en roll för det ändrade röstningsbeteendet.

När det gäller bytena från de Rödgröna till Alliansen är skillnaderna i bedömningarna av viktiga frågor inte speciellt stora. Men de fem sakfrågor som listas i tabellen är de som uppvisar störst skillnader. Den fråga som blockbytare från Rödgrönt till Alliansen mer än stabila Rödgröna väljare i första hand nämner som en viktig partivalsfråga är ekonomin. På andra plats kommer skatter. En jämförelse med motsvarande analys vid valet 2006 visar att det även då var ekonomi och skatter – två centrala vänsterhögerfrågor – som mest motiverade blockbytare från de Rödgröna till Alliansen. I valet 2006 var även sysselsättningsfrågan med på topp-fem listan över frågor som potentiellt kan ha motiverat blockbyten från RG-block till A-block. Men så är inte fallet 2010. Sysselsättningsfrågan är inte med bland de frågor som potentiellt kan ha förorsakat byten från de Rödgröna till Alliansen 2010.

Tabell 23
Viktiga partivalsfrågor 2010 bland partibytare respektive bland väljare som valde att *inte* byta parti. Andel som nämner angivna frågor som viktiga för partivalet (procent)

Sakfråga	Stabila Rödgröna 2006 och 2010	Bytare från Rödgröna 2006 till Alliansen 2010	Skillnad
1 Ekonomi	7	23	+16
2 Skatter	11	20	+9
3 Familjepolitik	7	13	+6
4 Näringspolitik	1	6	+5
5 Utbildning	20	23	+3
Antal svars personer	447	115	

Sakfråga	Stabila Rödgröna/ Alliansen 2006 och 2010	Bytare från Rödgröna/Alliansen till Sverigedemokraterna 2010	Skillnad
1 Invandring/flyktingar	7	53	+46
2 Pensioner/Äldrevård	20	29	+9
3 Skatter	16	24	+8
Antal svars personer	917	17	

Kommentar: Totalt nitton sakfrågor/områden ingår i analysen (se tabell 22). De sakområden som listas i tabellen är de frågor som uppvisar störst skillnader i omnämningen mellan bytare och stabila.

Analysen av vad som kan ha motiverat partibytan till Sverigedemokraterna omfattar få svars personer, men ger trots det ett mycket entydigt utfall. Det är invandringspolitikerna som är den stora rekryteringsfrågan bakom SD:s framgång 2010. Bland väljare som röstar på de Rödgröna eller på Alliansen både 2006 och 2010 är det enbart 7 procent som utpekar invandring/flyktingar som en viktig partivalsfråga. Motsvarande andel är hela 53 procent bland partibytare till Sverigedemokraterna - en skillnad på +46 procentenheter. Två andra frågeområden som i mindre grad kan ha motiverat byten till SD är pensioner/äldrevård och skatter.

Huvudresultaten av bytaranalysen är att de Rödgröna i första hand förlorar och Alliansen vinner valet 2010 på ekonomin och skatterna. Bakom Sverigedemokraternas bytarvinster ligger främst invandringsspörsmålet.

De allra viktigaste frågorna på väljarnas samlade dagordning 2010 – välfärd/sjukvård, sysselsättning och utbildning – är alltså inte också de allra mest centrala frågorna för de avgörande partitytargrupperna i valet. Ekonomi och skatter respektive invandring/flyktingar kommer längre ned på samtliga väljares lista över viktiga frågor (rangplats fem, sex respektive åtta), men för byten från de Rödgröna till Alliansen respektive för byten till Sverigedemokraterna är de potentiellt de mest motiverande frågorna.

Vad säger partitytarna själva?

Som framgått behöver inte partitytare motiveras av samma frågor när de röstar som stabila väljare. En skillnad som vi funnit i tidigare studier är att partitytare tenderar att påverkas något mer av kortsiktiga och kampanjrelaterade faktorer än stabila väljare. Men i huvudsak är det samma faktorer som är centrala för stabila väljare såväl som för bytare. Båda grupperna är i första hand åsiktsröstare. Dock, partiledarröstning tycks vara något vanligare bland partitytare än bland väljare som inte byter.

I Valundersökningen har vi sedan 1982 helt öppet bitt partitytare att förklara varför de bytt parti – "Vad var det som fick Dig att rösta annorlunda i år jämfört med 2006?". Frågan finns med i eftervalsundersökningarna och brukar besvaras av cirka 250-300 personer. Det vanligaste svaret har hittills alltid varit en hänvisning till någon sakfråga. Andelen svarande partitytare som pekar ut någon sakfråga som bytesorsak har i genomsnitt varit 44 procent i de nio valen sedan 1982. I valet 2010 är andelen självutnämnda sakfrågebytare 41 procent. Bland bytare från Socialdemokraterna till Alliansen nämner 42 procent någon sakfråga – oftast ekonomin följd av skatterna. Ingen nämner sysselsättning. Bytare till Sverigedemokraterna som säger något säger nästan enbart en sak – invandringspolitiken. Hela 91 procent av partitytarna till SD 2010 nämner explicit invandringspolitiken som den motiverande faktorn bakom bytet.

Den näst vanligaste förklaringen till byte av parti har genom åren varit hänvisningar till kompetens/trovärdighet eller mer konkret *regeringsfähiighet*. I genomsnitt för perioden 1982-2010 förekommer de typen av förklaring bland 20 procent av partitytarna. Resultatet 2010 är 13 procent, något under snittet. Bland bytare från S till M är dock kompetenshänvisningar klart vanligare (38 procent). Här återfinns förklaringar som att "Moderaterna klarade krisen bättre 2008 än vad Socialdemokraterna (skulle) gjort" och att Socialdemokraterna inte längre är trovärdiga. Det Rödgröna samarbetet nämns också som en bytarorsak bort från Socialdemokraterna till Alliansen, 9 procent gör det.

Den tredje vanligaste förklaringen som partitytare brukar använda är att peka på någon partiledare som de gillar eller ogillar. Över åren återfinns dylika hänvisningar i genomsnitt bland 16 procent av partitytarna. I valet 2010 är resultatet samma som det genomsnittliga, det vill säga 16 procent. Bland bytare från Socialdemokraterna till Alliansen nämner 12 procent Mona Sahlin som en anledning till partitytet; en nästan lika hög andel som negativt hänvisade till Göran Persson bland bytare från Socialdemokraterna till Alliansen i valet 2006. Den andelen var 15 procent. Mona Sahlins bristande popularitet kostade röster för Socialdemokraterna 2010, precis som Göran Perssons svaga uppskattningssiffror i valet 2006. För Fredrik Reinfeldt är resultatet det omvända. Han tappar inte röster för sitt parti.

Han drar röster. Bland bytare från Socialdemokraterna 2006 till Moderaterna 2010 hänvisar 13 procent till Reinfeldt som en dragande omständighet. Motsvarande andel bland bytare från C till M är 50 procent, från FP till M 17 procent och från KD till M 13 procent. Fredrik Reinfeldt är en röstmagnet i valet 2010, tydligare så än 2006. Övriga partiledare nämns mycket sällan 2010. Men bland de få omnämmandena får Jan Björklund (FP) och Maud Olofsson (C) något fler uppskattande ord än negativa. För Lars Ohly är det tvärtom, mer kritik än uppskattning.

Hänvisningar till ideologi eller mer grundläggande värderingar är den fjärde vanligaste förklaringen till partibyten. Ideologiförklaringar återfinns i genomsnitt bland 10 procent av partibyterna i valen sedan 1982. Resultatet 2010 är något lägre. Det är 7 procent.

En ytterligare relativt vanlig förklaring som partibytare nämner som orsak till det ändrade beteendet är taktikröstning – att rösta på ett parti för att rädda kvar det i riksdagen eller för att stärka ett partis röst eller ställning i riksdagen. Partibyterna använder ord som strategiröstning, taktikröstning eller stödröstning. Taktikröstning som bytarförklaring nämns i genomsnitt av 8 procent av partibyterna under perioden 1982-2010. I valet 2010 är andelen klart högre, hela 18 procent. Huvudorsaken bakom den höga andelen taktikröstande partibytare 2010 är stödröstning på Kristdemokraterna och Centerpartiet. Bland moderata bytare till KD eller C 2010 hänvisar hela 80 respektive 70 procent till att de bytt parti för att rädda kvar partierna i riksdagen.

Sammanfattningen av partibyternas berättelse är att bakom 2010 års väljarörlighet låg som alltid tidigare i första hand ett antal sakfrågor. I valet 2010 är det ekonomin, skatterna och invandringspolitiken som motiverar flest byten av det slag som avgör valet. Regeringskompetens, liksom regeringens krishantering och det kritiserade Rödgröna samarbetet återfinns också bland vanliga bytaranledningar. Detsamma gäller Mona Sahlins svaga popularitet och Fredrik Reinfeldts stora popularitet som kostar Socialdemokraterna bytarförluster respektive vinner röster åt Moderaterna. En förklaring till partibyten som är mycket vanligare 2010 än tidigare är taktikröstning. Det är främst moderata sympatisörer som stödröstar på Kristdemokraterna och Centerpartiet för att säkra alliansregeringens överlevnad. Och de lyckas. Båda partierna är kvar i riksdagen och Alliansen är kvar som regeringskoalition.

Mer åsiktsröstning

Frågar vi väljarna säger de att de åsiktsröstar mer. Andelen svarspersoner i valundersökningarna som själva anger att de åsikts- eller ideologiröstar är större idag än i början av 2000-talet och under 1990-talet. Dagens svenska väljare uppfattar sig mer som åsiktsröstare än som var fallet för tio-femton år sedan. Det är alltså vad väljarna själva säger och en sådan självuppfattning är naturligtvis inte oviktig. Bland annat därför att åsiktsröstning ur demokratiskt-normativ synvinkel ofta bedöms som någonting positivt. Politikens innehåll och färdriktning skall spela huvudrollen för väljarna på valdagen. I en representativ demokrati baserad på partier skall väljarna åsiktsrösta och stödja eller förkasta olika partiers framtidsprogram och/eller stödja eller ta avstånd ifrån vad olika partier har gjort tidigare på olika frågeområden. Sakpolitik och sakfrågor skall stå i centrum, gärna inbäddade i långsiktiga ideologier och grundläggande värderingar.

Åsiktsröstning är således normativt viktig. En central fråga blir om svenska väljares självbild om en ökad åsiktsröstning kan underbyggas med andra data. Och i så fall helst data som inte är av ett självbespeglade slag. Huvuduppgiften i detta kapitel är att söka efter sådana data inom ramen för valundersökningarna och se hur svensk åsiktsröstning har förändrats utifrån mer "objektiva" kriterier. Väljarnas subjektiva vittnesmål skall synas. Ett annat minst lika viktigt syfte med detta avsnitt är att mer konkret undersöka i vilka sakfrågor som svenska väljare åsiktsröstar mest och vilka effekterna blev i valet 2010. Vi fokuserar på tre frågeställningar. Vilka – om några – sakfrågor gynnade Moderaterna/Alliansen och Sverigedemokraterna i valet 2010 och vilka – om några – sakfrågor missgynnade Socialdemokraterna.

Ideologisk vänster-högerröstning

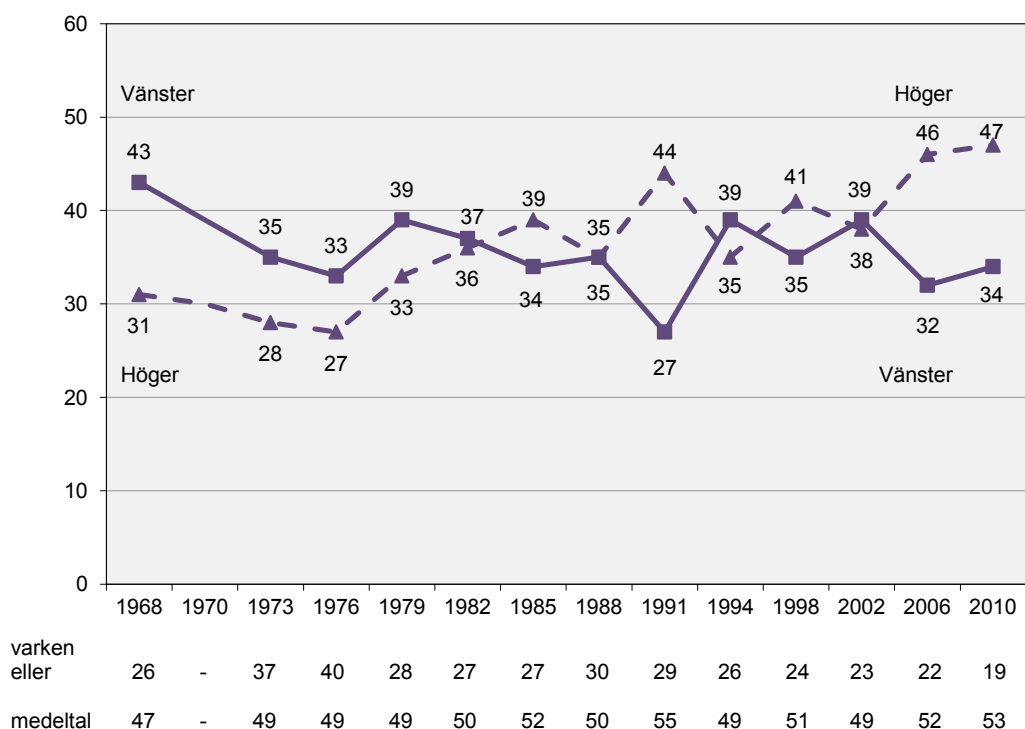
En gammal sanning som fortfarande gäller är att svenska väljare i mycket stor utsträckning vänster-högerröstar. Den traditionella vänster-högerdimensionen som strukturerat det svenska partisystemet och väljarnas röstande sedan åtminstone tullstriden på 1880-talet är i högsta grad relevant än idag. Sambandet mellan människors ideologiska åsikter på vänster-högterskalan och valet av parti har alltid varit mycket starkt i Sverige och har förändrats mycket lite under de trettio år valundersökningarna har genomfört jämförbara mätningar (Oscarsson 1998). Korrelationen mellan väljarnas placering av sig själva på en elvagräddig vänster-högterskala och vilket parti de väljer har under perioden 1979-2010 varierat mellan som högst .77 1982 och som lägst .71 1991. I valet 2010 är korrelationen .74 (eta). Den mycket starka kopplingen mellan vänster-högeråsikter och partival i Sverige gör att alla ideologiska opinionsförändringar på dimensionen kan få tydliga effekter på valresultaten. Blåser det högervindar gynnas Alliansen medan vänstervindar är bra för de Rödgröna.

I figur 10 visas hur de ideologiska vindarna blåst i Sverige sedan valet 1968 då den första mätningen genomfördes. Resultaten bygger på en intervjufråga där svarspersonerna ombeds att placera sig själva på en skala från 0 (långt till vänster) till 10 (långt till höger). I figuren särskiljer vi personer som placerar sig till vänster (0-4) respektive till höger (6-10). Separat under

figuren redovisas val för val medeltalen på den elvagrada skalan och andelen som placerar sig i mitten på varken vänster eller höger (5).

Högervinden slår rekord i valet 2010. Andelen personer som ideologiskt uppfattar sig till höger har aldrig tidigare varit så hög i Sverige. Hela 47 procent av svarspersonerna i Valundersökningen 2010 placerar sig till höger på vänster-högerskala. Det tidigare rekordet var 46 procent från valet 2006. Den ideologiska vänstersidan har ett klart svagare stöd. Endast 34 respektive 32 procent placerar sig till vänster i valen 2010 och 2006. När den första mätningen gjordes 1968 var opinionsläget nästan exakt det omvända med en stor övervikt för den ideologiska vänstern med 43 procent mot endast 31 procent för andelen människor som uppfattade sig som höger. Då var den svenska opinionen lika vänstervriden som den är högervriden idag. Vänstersidans övervikt fortsatte under 1970-talet för att först ersättas av en period med jämnare läge mellan de båda ideologiska lägren under 1980- och 1990-talen och därefter övergå i en klar dominans för högervinden i de två senaste valen på 2000-talet. Sett över alla åren sedan 1968 kan en mycket tydlig ideologisk förskjutning noteras från vänster till höger. Mellan 1968 och 2010 har andelen svenskar som uppfattar sig som ideologiskt till vänster minskat från 43 till 34 procent samtidigt som andelen som identifierar sig som ideologiskt till höger har ökat från 31 till 47 procent.

Figur 10
Svenska folket placerar sig på vänster-högerskalan 1968–2010 (procent)

Kommentar: Resultaten bygger på hur samtliga svarspersoner placerar sig på en elvagrada vänster-högerskala där 0 står för långt till vänster och 10 långt till höger. I figuren har värdena 0 – 4 benämnts *vänster*, 5 *varken/eller* och 6 – 10 *höger*. Medeltalen kan variera mellan 0 (vänster) och 100 (höger). De har multiplicerats med 10 för att undvika decimaler. Personer som ej besvarat frågan (mellan 3 – 10 procent genom åren) ingår inte i analysen.

Den mycket påtagliga ideologiska högerförskjutningen syns också mycket tydligt i valresultaten. När vänstervinden blåste i valet 1968 fick Vänsterpartiet och Socialdemokraterna tillsammans 53,1 procent av rösterna. Fyrtio år senare i valet 2010 när höger vågen svallade som högst fick de Rödgröna endast 43,6 procent tillsammans.

Ett intressant resultat är också att andelen personer som placerar sig i mitten av vänster-högerskalan har minskat över tid. Endast 19 procent uppfattar sig som "varken vänster eller höger" i valet 2010 – den lägsta andelen vi uppmätt i valundersökningarna. Alla rykten om vänster-högerdimensionens död är alltså klart överdrivna. Fler svenskar än någonsin ser sig själva som antingen till vänster eller till höger i valet 2010. Den gamla ideologiska vänster-högerkonflikten lever.

Ser vi närmare på vad som hände i valet 2010 och hur det ideologiska opinionsläget ser ut i jämförelse med 2006 visar det sig att inte mycket förändrades. Andelen svenskar som placerar sig till höger ökar med 1 procentenhet från 46 till 47 procent. Men även andelen som placerar sig till vänster ökar något – från 32 till 34 procent (+2 procentenheter). Opinionsläget blir med andra ord något mer polariserat. Fler tar ställning till höger eller till vänster samtidigt som andelen som uppfattar sig i mitten minskar (-3 procentenheter).

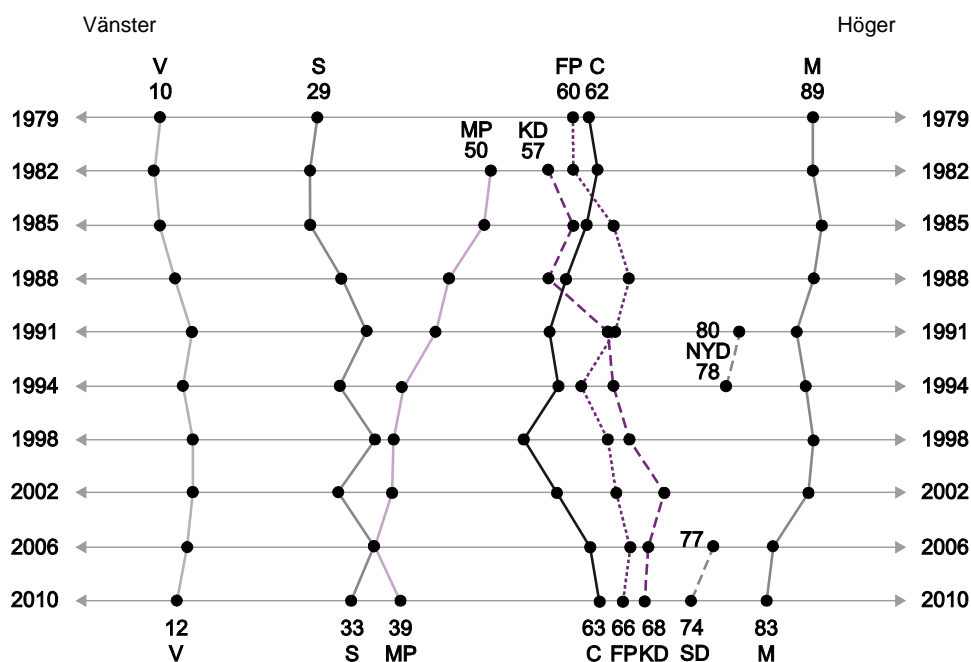
Partiernas ideologiska positioner i väljarnas ögon

Avståndet mellan Socialdemokratiska partiet och Moderaterna var större på 1970-talet när Valundersökningen började systematiskt mäta hur väljare uppfattar partiernas positioner på vänster-högerdimensionen. I de senaste valen 2006 och 2010 har avståndet mellan S och M blivit klart mindre i väljarnas ögon. På en vänster-högerskala mellan 0 (vänster) och 100 (höger) placerades Socialdemokraterna på medeltalet 29 i valet 1979 och Moderaterna på 89 – ett avstånd på 60 enheter. Sedan dess har både S och M enligt väljarna förskjutit sina positioner in mot mitten. Socialdemokraterna placeras i genomsnitt på 36 respektive 33 i de båda senaste valen medan Moderaterna hamnar på 84 respektive 83. Enligt väljarna har alltså Socialdemokraterna förflyttat sig 4 enheter åt höger mellan 1979 och 2010 samtidigt som Moderaterna gått 6 enheter åt vänster. Det ideologiska avståndet har minskat från 60 enheter 1979 till 50 enheter 2010. Polariseringsen mellan S och M har minskat (se figur 11).

Men samtidigt som denna minskning inträffar ökar enligt väljarnas uppfattning avstånden mellan några av partierna som befann sig mot mitten för trettio år sedan. Miljöpartiet som placerades exakt i mitten på 50 i valet 1982 har sedan dess förflyttat sig klar till vänster i väljarnas ögon – till 36 2006 och 39 2010. De borgerliga mittenpartierna har enligt väljarna gjort en motsatt resa från mitten ut åt höger. I valet 1982 placerades KD i snitt på 57, FP på 60 och C på 62. Alla tre partierna placeras något mer till höger 2010, tydligast för KD med 68, men också för FP med 66 och C med 63.

Mittenpartiernas förändrade positioner innebär att i väljarnas ögon har MP närmast sig Socialdemokraterna och Vänsterpartiet samtidigt som KD, FP och C kommit närmare Moderaterna. Som väljarna ser det formerar sig partierna tydligare i två ideologiska block i valen 2006 och 2010 än som var fallet tidigare.

Figur 11
Väljarnas placeringar av partierna längs vänster-högerdimensionen 1979–2010 (medeltal)

Kommentar: Uppgifterna om partiernas genomsnittpositioner längs vänster-högerdimensionen är hämtade från svenska valundersökningar 1979–2010. Intervjufrågan lyder: "Man brukar ju ibland tänka sig att partierna kan ordnas från vänster till höger efter politisk ställning. På det här kortet finns en skala. Jag skulle vilja att Du placerade de politiska partierna på skalan. Var någonstans skulle Du vilja placera [partij]. Skalan går från 0 "långt till vänster" till 10 "långt till höger" med mittenalternativet 5="varken till vänster eller till höger". Medeltalen har multiplicerats med 10. FI placerades snittmässigt på 25 2006 och 27 2010. PP placerades på 48 i snitt 2010.

Sverigedemokraterna uppfattas snittmässigt som ett högerparti av väljarna. Placeringen var 77 i valet 2006 och 74 2010. Bakom medeltalen döljer sig att 15 respektive 16 procent av svarspersonerna 2006 och 2010 uppfattar SD till vänster, 10 och 17 procent i mitten och 75 och 67 procent till höger. Klara majoriteter bland svenska väljare ser alltså Sverigedemokraterna som ett parti ideologiskt till höger; dock inte lika långt till höger som Moderaterna.

Väljarnas egna vänster-högerpositioner

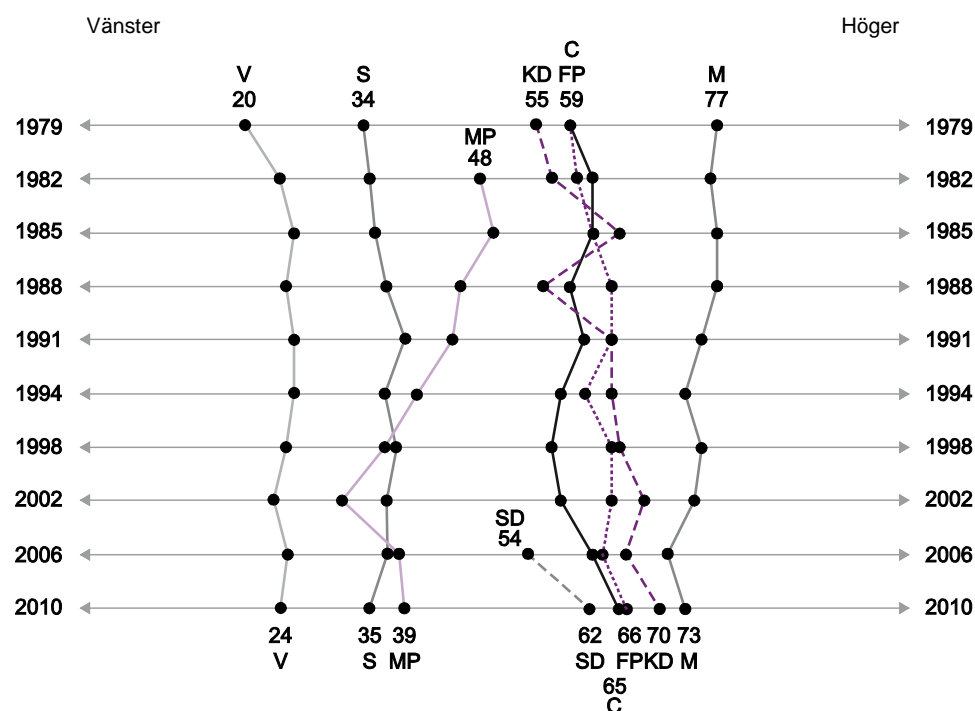
Det ideologiska närmandet mellan Socialdemokraterna och Moderaterna återfinns inte bland partiernas egna väljare. Det genomsnittliga vänster-högeravståndet mellan S- och M-väljare är i allt väsentligt detsamma 2010 som det var 1979. Väljarnas egna självplaceringar på vänster-högerskalan var 34 och 73 för personer som stödde S respektive M 1979. I valet 2010 är motsvarande medeltal 35 och 73, alltså bra nära exakt desamma. Socialdemokratiska och moderata väljare har inte kommit varandra ideologiskt närmare under de senaste trettio åren. Den gamla polariseringen består.

Om de stora partiernas väljare inte snittmässigt förflyttat sig på vänster-högerskalan gäller inte samma sak för de mindre partiernas väljare. Här kan vi tvärtom iaktta flera relativt tydliga förflyttningar. Vänsterpartiets väljare har blivit något mindre vänster (från 20 1979 till 24 2010) samtidigt som Miljöpartiets väljare blivit klart mer vänster (från 48 1982 till 39 2010). När det gäller de borgerliga mittenpartierna har de i alla tre fallen glidit åt höger – allra tydligast för KD-väljare (från 55 1979 till 70 2010),

men också påtagligt för C-väljare (från 59 1979 till 65 2010) och FP-väljare (från 59 1979 till 66 2010).

Som framgår av figur 12 har vi idag två relativt sammanhållna block av väljare på vänster-högerdimensionen – de Rödgröna och Alliansen. Så såg det inte ut på 1970-talet. Då var de ideologiska åsiktsavstånden klart större inom dåtidens två block – socialisterna respektive de borgerliga.

Figur 12
Genomsnittliga vänster-högerplaceringar för partiernas väljare 1979–2010 (medeltal)

Kommentar: Genomsnittet för samtliga väljare var 49 år 1979, 50 år 1982, 52 år 1985, 50 år 1988, 55 år 1991, 49 år 1994, 51 år 1998, 49 år 2002 och 52 år 2006 och 53 år 2010. Genomsnittet för Ny demokratis väljare var 63 år 1991 och 61 år 1994. För FI:s väljare var genomsnittet 32 år 2006 och 34 år 2010. PP-väljares medeltal var 52 i valet 2010.

Sverigedemokraternas väljare placerar sig själva snittmässigt mot mitten och mellan de Rödgrönas och Alliansens väljare. Men placeringen är tydligare åt höger 2010 (62) än 2006 (54). Andelen SD-väljare som uppfattar sig som ideologiskt till höger har ökat från 49 procent 2006 till 65 procent 2010 samtidigt som andelen som placerar sig i mitten gått ned från 36 till 22 procent. Få sverigedemokratiska väljare uppfattar sig som vänster, 15 procent 2006 och 13 procent 2010. När Sverigedemokraternas väljare får klassificera sig själva ideologiskt lutar det alltså klart mer åt höger än åt vänster.

Sakfrågeåsikter

Sambandet mellan väljarnas subjektiva vänster-högerplacering och valet av parti har som framgått alltid varit mycket starkt i Sverige och har förändrats mycket lite. Men om vi närstuderar vår mätserie tillbaka till 1979 visar det sig att vissa smärre förändringar kan iakttas. Korrelationen (η) mellan den ideologiska självplaceringen och partivalet var som högst 1979 och 1982 med η -värden på .75 respektive .77. Därefter minskade sambandet till .74 1985, .73 1988 och till det lägsta värdet .71 i valet 1991. Nedgången

bröts sedan i valet 1994 när den ideologiska åsiktsröstningen ånyo började öka något – till en korrelation på .72 1994, .75 1998, .72 2002 och .74 både i valet 2006 och 2010. Den ideologiska vänster-högerröstningen i Sverige var enligt dessa resultat som högst åren 1979-82, minskade sedan fram till början av 1990-talet för att sedan åter förstärkas med början i valet 1998. Under 2000-talet har ökningen i ideologiröstningen inte fortsatt, men den har heller inte försvagats. Den har förblivit på en stabilt hög nivå.

Frågan är om vi kan observera ett motsvarande mönster i åsiktsröstningen när vi mer konkret ser på sambandet mellan väljarnas olika sakfrågeåsikter och hur de röstar. Två frågeställningar står i fokus. En som gäller utvecklingen över tid. Var sambandet mellan åsikter och partival i Sverige starkast åren kring 1980 för att sedan först minska och sedan ånyo börja gå upp igen? Den andra frågeställningen gäller om den starka kopplingen mellan vänster-höger och röstning också återfinns när vi studerar sambandet mellan väljares mer konkreta sakfrågeåsikter och val av parti. En tredje extrafråga som mer specifikt gäller 2010 års val är vilka sakfrågeåsikter de olika partiernas väljare har i valet, och hur mycket olika väljargrupper skiljer sig åt åsiktsmässigt. Vad tycker S-väljare jämfört med M-väljare? Och vilka åsikter har Sverigedemokraternas väljare?

Vi börjar analysen med att i rangordnad form se på hur starka sambanden är mellan väljarnas åsikter i ett fyrtiotal sakfrågor och ett tiotal mer ideologiska frågor om olika framtida samhällen (se tabell 24 och 25). Det sambandsmått som används är som tidigare eta med 1.00 som maxvärde och .00 som minvärde. I de båda tabellerna redovisas också vad olika partiers väljare har för åsikter i de olika sakfrågorna. Dessutom visar resultaten för fullständighetens skull även vad blankröstare, icke-röstare och samtliga svarande har för åsikter.

Starkast samband med valet av parti återfinns mycket tydligt för ett antal sakfrågor som är av vänster-högerkaraktär. Om vi ser på de sex sakområden som uppvisar de allra starkaste samband mellan väljarnas åsikter och hur de röstar (eta=.50 eller större) visar det sig att de alla är traditionella vänster-högerfrågor som har att göra med offentligt kontra privat, skatter och välfärdsstatens bidrag. De sex sakfrågeåsikter som är mest tydligt kopplade till hur väljarna röstade 2010 är: inställning till marknadsekonomi och privat företagsamhet, till utförsäljning av statliga företag, till skatteavdrag för hushållsnära tjänster, till mer privat sjukvård, till fastighetsskatt för de högst taxerade villorna och till omfattningen på sociala bidrag. Ytterligare tre klassiska vänster-högerfrågor har också mycket starka åsiktssamband med röstningen 2010 även om eta-värdena hamnar strax under .50. Det gäller frågan om allmänt sänkta skatter (eta=.48), frågan om en minskning av sociala bidrag (eta=.48) och frågan om att minska den offentliga sektorn (eta=.46).

Tabell 24
Sambandet mellan sakfrågeåsiikt och partival 2010 (procent och eta)

Sakfrågeåsiikt	Andel mycket eller ganska bra förslag											Samband, åsiikt och partival (eta)
	Parti i riksdagsvalet 2010								blankt	icke-röstare	samtliga	
	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD				
Sälja statliga företag och affärsverk till privata köpare	6	4	8	29	32	49	37	13	0	24	21	.56
Avskaffa skatteavdraget för hushållsnära tjänster	57	39	28	8	9	4	6	10	15	34	22	.55
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	11	8	12	45	45	54	61	27	15	25	32	.54
Införa en fastighetsskatt för de allra högst taxerade villorna	81	74	69	23	36	24	19	43	38	53	49	.53
Minska de sociala bidragen	9	8	3	28	28	41	43	20	8	21	23	.50
Det har gått så långt med de sociala reformerna i det här landet att staten i fortsättningen hellre borde minska än öka bidrag och stöd till medborgarna (procent instämmer)	16	23	17	69	57	74	70	51	25	51	45	.48
Sänka skatterna	20	29	15	51	62	65	69	46	43	66	46	.48
I huvudsak för eller emot kärnkraft som energikälla (procent för)	26	39	15	45	55	58	72	68	45	37	46	.47
Minska den offentliga sektorn	9	10	8	28	39	48	40	25	8	17	24	.46
Använd kärnkraften (procent max 10 reaktorer + bygg fler än 10)	17	33	18	46	51	56	71	53	43	40	46	.43
Höja skatten på bensin	32	20	67	11	22	11	11	13	13	18	22	.42
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	73	45	79	47	46	43	23	22	50	39	43	.41
Införa sex timmars arbetsdag för alla förvärvsarbetande	89	62	65	33	29	32	31	45	54	54	48	.40
Avsluta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan senast 2011	69	59	57	28	42	24	27	49	18	55	45	.38
Införa republik i Sverige	62	20	24	5	16	3	9	27	0	23	18	.37
Minska inkomstskillnaderna i samhället	99	80	89	64	59	53	52	76	54	67	69	.36
Sverige bör söka medlemskap i NATO	4	11	3	16	21	26	29	29	7	24	18	.36
Sverige bör utträda ur EU	44	22	13	15	6	12	9	37	7	31	17	.35
Ta emot färre flyktingar i Sverige	18	31	12	23	28	30	36	85	43	57	32	.35
De ledande i bankerna och industrin får alldeles för mycket inflytande om inte samhället har möjlighet att kontrollera det privata näringslivet (procent instämmer)	94	92	89	70	72	77	62	94	88	79	79	.34
Öka det ekonomiska stödet till invandrare så att de kan bevara sin egen kultur	34	16	34	15	11	8	7	2	7	13	15	.33
Inställning till EU (procent positiv)	25	45	55	62	69	53	68	23	25	31	52	.31
Inställning till den så kallade FRA-lagen (procent positiv)	6	14	11	26	28	29	31	27	14	7	20	.30
Införa mycket hårdare fängelsestraff för brottslingar	38	58	32	37	50	53	61	85	86	73	55	.28
Öka arbetskraftsinvandringen till Sverige	28	24	40	49	34	40	37	5	14	19	32	.26
Sänka maxtaxan inom barnomsorgen	66	56	45	30	29	33	38	55	38	62	47	.26
Sverige bör införa euro som valuta	24	27	19	31	42	33	44	17	21	23	32	.25
Minska det svenska biståndet till utvecklingsländerna	11	13	4	9	4	14	15	38	15	17	13	.25
Införa könskvotering till höga chefsbefattningar i stat och kommun	34	33	35	22	17	18	16	25	0	29	25	.25
Höja pensionsåldern	4	6	12	22	19	19	16	5	7	10	12	.25
Öka det ekonomiska stödet till glesbygden	82	79	79	80	55	79	64	79	62	82	73	.23
Minska försvarsutgifterna	67	42	61	32	42	33	35	20	21	53	42	.22
Den svenska vargstammen bör öka i antal	36	24	52	27	30	16	25	44	42	18	28	.20
Personvalsinslaget bör ökas ytterligare i kommande riksdagsval	8	8	7	10	7	21	14	11	0	14	11	.17
Förbjuda alla former av pornografi	49	55	42	49	55	58	39	32	31	47	47	.17
Avskaffa vårdnadsbidraget för småbarnsföräldrar	24	17	17	7	16	4	19	14	17	7	13	.14
Sverige bör arbeta för ökad frihandel i hela världen	62	60	60	63	72	62	67	45	54	56	63	.14
Avkriminalisera all fildelning på Internet	31	30	31	17	30	17	31	49	50	33	30	.12

Kommentar: De flesta sakfrågorna har fem svarsalternativ: mycket eller ganska bra förslag, varken eller och ganska eller mycket dåligt förslag. Resultaten visar andelen personer som svarat mycket eller ganska bra förslag. Procenten har beräknats bland dem som angivit ett av de fem svarsalternativen. Några sakfrågor har andra svarsalternativ och i de fallen har procenten beräknats bland dem som valt något av de explicita svarsalternativen, inklusive i några fall alternativet "ingen uppfattning". Åtta riksdagspartier ingår i eta-beräkningarna. Eta kan variera mellan .00 (inget samband) och 1.00 (maxsamband).

Tabell 25

Sambandet mellan åsikter om olika ideologiskt färgade framtidssamhällen och valet av parti 2010 (procent och eta)

Framtidssamhälle	Parti i riksdagsvalet 2010								blankt	icke-röstare	samtliga	Samband, åsikt och partival (eta)
	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD				
... med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	15	24	36	67	68	82	80	46	21	35	50	.58
... där kristna värden spelar större roll	3	10	10	27	19	68	14	17	8	12	16	.36
... ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder med andra religioner och levnadssätt	71	52	83	68	62	64	52	11	31	38	56	.32
... med mer lag och ordning	45	63	40	61	74	85	75	90	64	65	66	.32
... ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	60	45	78	44	44	36	29	45	54	32	44	.31
... som slår vakt om traditionellt svenska värden	30	50	31	40	46	64	54	80	43	46	49	.26
... som stärker familjens ställning	48	66	41	63	65	88	70	71	62	70	65	.26
... med mer internationell inriktning och mindre av gränser mellan folk och länder	71	48	75	57	59	51	57	18	21	41	55	.25
... där homo-, bi- och transsexuella rättigheter stärks	71	54	84	64	56	45	58	37	29	42	58	.25
... med mer jämställdhet mellan män och kvinnor	91	86	95	82	87	74	82	66	71	84	84	.19
... där makt omfördelas från gruppen män till gruppen kvinnor	46	39	55	44	34	24	32	22	8	32	37	.19
... där ideella organisationer och frivilliga insatser spelar en större roll	48	42	46	56	43	60	44	59	38	48	46	.09

Kommentar: Svarsskalan för *satsa samhällsfrågorna* varierar mellan 0 (dåligt förslag) och 10 (bra förslag). Svar mellan 6 – 10 har definierats som bra förslag i tabellen. Eta-analysen har genomförts på samma sätt som i tabell 24.

I alla dessa nio vänster-högerfrågor återfinns ett tydligt blockmönster i väljarnas åsikter med stora åsiktsskillnader mellan rödgröna och borgerliga väljare. Alliansväljare jämfört med rödgröna väljare är mer positiva till marknadsekonomi, till utförsäljning av statliga företag, till mer privat sjukvård, till skatteavdrag för hushållsnära tjänster, till minskade sociala bidrag, till sänkta skatter, till en minskad offentlig sektor och mer negativa till att införa en fastighetsskatt för de högst taxerade villorna.

Sverigedemokraternas väljare befinner sig i dessa centrala vänster-högerfrågor åsiktsmässigt mellan blockens väljare; inte så långt till höger som Alliansens väljare men heller inte så långt till vänster som de Rödgrönas väljare. På fem områden ligger SD-väljare närmast S-väljare: utförsäljning av statliga företag, privat sjukvård, sociala bidrag, sänkta skatter och inställning till marknadsekonomi. Tre andra sakfrågor uppvisar det motsatta mönstret med SD-väljare åsiktsmässigt närmare M-väljare: skatteavdrag för hushållsnära tjänster, fastighetsskatt för de högst taxerade villorna och att sociala bidrag hellre borde minska än öka. En fråga uppvisar ett lika stort åsiktsavstånd mellan S- och SD-väljare som mellan M- och SD-väljare. Det gäller frågan om den offentliga sektorns storlek. Sverigedemokraternas väljare är alltså inte åsiktsmässigt långt ut på högerkanten i vänster-högerfrågor. De tenderar istället att befinna sig mellan de Rödgrönas och Alliansens väljare.

Det är på andra sakområden än vänster-högerfrågor som Sverigedemokraternas väljare åsiktsmässigt skiljer ut sig mest från övriga partiers väljare. Om vi jämför SD-väljares åsikter med samtliga väljares åsikter i tabell 24 är det följande fem frågor som uppvisar störst åsiktsskillnader: SD-väljare vill

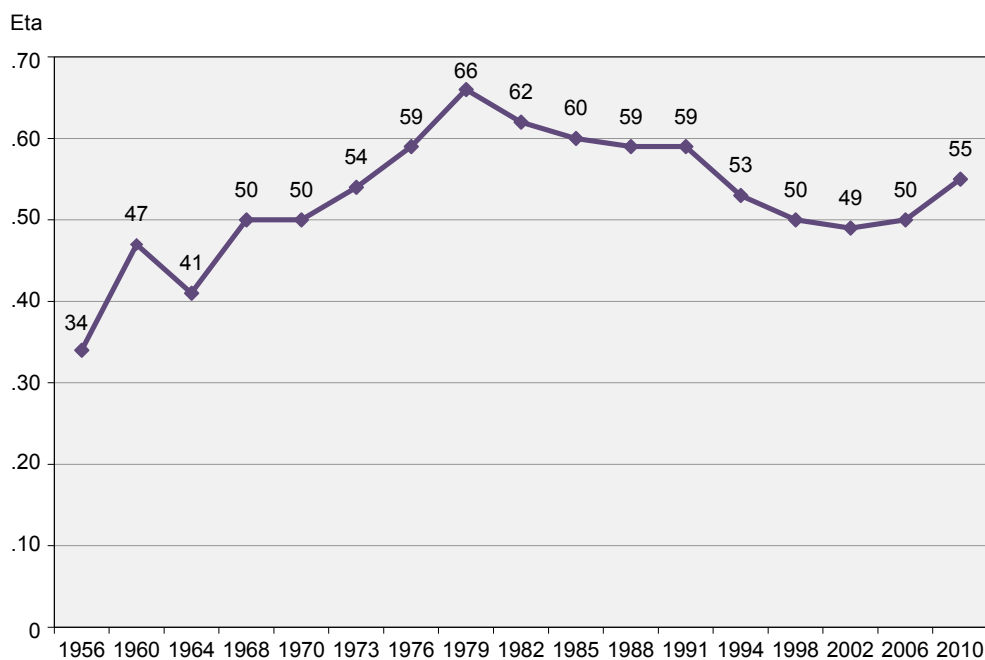
ta emot färre flyktingar i Sverige (85 procent mot 32 procent bland samtliga svarande=+53), införa hårdare fängelsestraff (+30), är mer negativa till EU (+29), är *mindre* positiva till arbetskraftsinvandring till Sverige (+27) och mer positiva till att minska u-biståndet (+25). När det gäller vilka framtida samhällen man vill satsa på har SD-väljare mest skilda prioriteringar när det gäller dessa fyra samhällen: SD-väljare vill satsa mindre på ett mångkulturellt samhälle (+46), mindre på ett internationellt inriktat samhälle (+37), mer på ett samhälle med traditionellt svenska värden (+31) och mer på ett samhälle med mer lag och ordning (+24). Vi känner igen områdena från tidigare studier. Sverigedemokrater särskiljer sig mest när det gäller flykting- och invandringspolitik och mångkulturalism, men också när det gäller frågor om lag och ordning, bistånd och EU. Sverigedemokrater tenderar att sätta Sverige först. De är nationalister.

Bland rödgröna väljare är det oftast Miljöpartiets väljare som åsiktsmässigt ligger närmast väljare från något alliansparti i de centrala vänster-högerfrågorna. Men inte överväldigande så. Bara i fem frågor av nio. I övriga fyra ligger S-väljare åsiktsmässigt närmast alliansväljarna i tre frågor och V-väljare i en. Bland alliansväljare är det främst C- eller FP-väljare som ligger närmast väljare från något rödgrönt parti när det gäller vänster-högeråsikter: fyra frågor för C-väljare, tre frågor för FP-väljare och två frågor där C- och FP-väljare åsiktsmässigt står lika nära väljare från något rödgrönt parti.

Tendens att åsiktsrösta har ökat något i valet 2010 jämfört med 2006. Av sammanlagt trettiotre jämförbara sakfrågor i tabellerna 24 och 25 uppvisar en klar majoritet (tjugotvå) ett högre Eta-värde för sambandet mellan åsikt och parti i valet 2010 än i valet 2006. Mest märks förstärkningen i frågor som har att göra med invandring, EU och kärnkraft där Sverigedemokrater intar åsiktsmässiga flankpositioner, men också i en fråga som införande av sextimmarsdag där åsiktsskillnaderna mellan rödgröna väljare och alliansanhängare blivit större. Åsiktsröstningen har också ökat något i de tunga vänster-högerfrågorna som att sälja statliga företag eller att privatisera mer av sjukhusvården. Antalet sakfrågor som tvärtom uppvisar en något försvagad åsiktsröstning 2010 är tio. Bland dem märks eurofrågan och frågan om personval, där åsiktsskillnaderna alltså minskat mellan de olika partiernas väljare.

Vi kan se svenska väljares tendens att åsiktsrösta i ett längre perspektiv om vi konstruerar ett sammanhållet åsiktsröstningsmått för varje val. Ett sätt att göra det på är att beräkna genomsnittliga eta för de tre sakfrågor som i varje valundersökning uppvisar starkast samband med valet av parti. Gör vi så kan vi skapa ett mått som går ända tillbaka till valet 1956. De frågor som kommer att ingå i måttet är inte desamma genom åren, men de är de frågor som vid varje tidpunkt uppvisar de starkaste korrelationerna mellan åsikt och partival. Det visar sig att alla sakfrågor som kommer med i måttet i alla val är vänster-högerfrågor. Det betyder att vi i praktiken skapat ett tidsseriemått för graden av samband mellan vänster-högeråsikt och röstning i Sverige. Resultatet återges i figur 13.

Figur 13
Åsiktsröstning 1956–2010. Samband mellan vänster-högerrelaterade sakfrågeåsikter och partival (eta)

Kommentar: Resultaten är genomsnittliga eta-värden hämtade från variansanalyser där partival är oberoende variabler (5-8 partier) och de tre högst korrelerade åsiktsfrågorna är beroende variabel. I samtliga fall är det fråga om vänster-högerrelaterade frågor. De åsiktsfrågor som använts i analysen är inte desamma vid varje tidpunkt. Satsa samhälls-frågor ingår inte i analysen.

Åsiktsröstningen har gått upp bland svenska väljare. Åtminstone sett i ett längre perspektiv tillbaka till 1950- och 1960-talen. Kopplingen mellan vad människor tycker i olika sakfrågor och hur de röstar är starkare idag än för femtio-sextio år sedan. Men åsiktsröstningen är inte som allra starkast på 2000-talet, även om den ökat något i de två senaste valen. Rekord i åsiktsröstning hade vi för trettio år sedan i valen 1979 och 1982. Då diskuterades fortfarande socialisering av banker och näringsliv, löntagarfonder var en mycket omstridd fråga och kärnkraftsfrågan var het. När sedan socialiseringsfrågan dog på 1980-talet och fondstriden avmattades minskade vänster-höger motsättningarna i Sverige och åsiktsröstningen började sjunka tillbaka. I valen 1985 till 2002 ser vi en minskande åsiktsröstning i Sverige. Det är först i valen 2006 och 2010 som graden av åsiktsröstning ånyo börjat gå upp igen bland svenska väljare. Väljarna som i Valundersökningen vittnar om mer åsiktsröstning i valet 2010 har alltså rätt. Åsiktsröstningen har ökat.

Och eftersom den åsiktsröstning vi mäter i praktiken är vänster-högerröstning har åsiktsmotsättningen mellan rödgröna väljare och alliansväljare ökat i centrala vänster-högerfrågor. Vänster-högerdimensionen är inte avsmnad. Alla har inte samlats i mitten. Den klassiska svenska konflikten mellan vänster och höger lever bland väljarna och den har ökat i betydelse vid de senaste valen – inte minskat som det ibland har hävdats i debatten.

Nio åsiktsdimensioner

Femtio olika sakfrågor som i tabellerna 24 och 25 är mycket att ta ställning till. Men som tur är inte frågorna totalt oberoende av varandra. Många av dem hänger ihop innehållsligt – de handlar om samma saker – och många av

dem hänger dessutom ihop åsiktsmässigt när väljarna tar ställning. Det finns underliggande åsiktsdimensioner som är med och strukturerar väljarnas ställningstaganden i de olika frågorna. Det gör att vi kan reducera antalet unika uppfattningar från femtio sakfrågeåsikter till nio åsiktsdimensioner. Dessa nio dimensioner mäter inte bara innehållsligt olika saker. I de flesta fall mäter de också förhållandevis orelaterade attityder bland de många människorna. De statistiska sambanden mellan de olika åsiktsdimensionerna är i de allra flesta fall modesta eller mycket svaga.

Endast fyra av totalt trettiosex åsiktskorrelationer mellan dimensionerna överstiger .30 och bara två har höga värden över .50. Starkast koppling finns mellan en dimension som gäller inställning till globalisering och en som mäter åsikter om flyktingmottagning (.63). Människor som är negativa till globalisering tenderar också att vara negativa till en generös flyktingmottagning. Näst starkast hänger en dimension som mäter inställning till offentlig sektor kontra marknadslösningar samman med en annan dimension som gäller attityd till sociala bidrag och välfärdssatsningar. Korrelationen är här .52. Vi kan tala om två varianter av vänster-högerkonflikten.²⁸ Den ena med fokus på offentliga lösningar eller privata, eller som man sa förr – staten mot kapitalet. Den andra gäller graden av jämlikhet och omfattningen av välfärdsstaten.

Två ytterligare halvstarka samband mellan olika dimensioner är den mellan offentligt-privatdimensionen och inställningen till EU (.31) och den mellan EU-dimensionen och attityden till globalisering (.32). Människor med en positiv inställning till EU tenderar att föredra privata lösningar och vara positiva till globalisering.

Resterande fyra åsiktsdimensioner är inte starkt förknippade med varandra eller med någon av de fem nämnda dimensionerna. Dessa fyra dimensioner gäller miljö, jämställdhet, postmaterialism och religion/moral.²⁹

I figur 14 redovisar vi de olika väljargruppernas genomsnittliga positioner på de nio åsiktsdimensionerna. Dessutom redovisas hur starkt det statistiska sambandet är mellan åsiktsposition och partival för var och en av dimensionerna. Sambandsmättet är det samma som tidigare, det vill säga eta. Ett snabbt sätt att läsa figuren är att se efter hur utspridda partiväljarna är utefter de olika dimensionerna. Ju mer utspridda desto högre eta och desto större sannolikhet att den relevanta åsiktsdimensionen påverkat

²⁸ Korrelationen mellan offentlig-privatdimensionen och den subjektiva vänster-högerdimensionen är .66. Motsvarande korrelation för välfärdsdimensionen är .53. Bland övriga åsiktsdimensioner är korrelationen följande med väljarnas självplacering på vänster-höger-skalan: Miljödimensionen .30, EU-dimensionen .27, postmaterialimsdimensionen .26, moral-dimensionen .20, jämställdhetsdimensionen .20, invandringsdimensionen .17 och globaliseringsdimensionen .13.

²⁹ Åsiktsdimensionerna är sammansatta utifrån följande intervjufrågor: Offentligt-privat (sälja statliga företag, mer privat sjukvård och samhälle med mer marknadsekonomi), positiv-negativ till sociala bidrag (minska sociala bidrag, gått för långt med sociala reformer), grön-grå miljöideologi (miljövänligt samhälle, inställning till kärnkraft), generös-restriktiv flyktingmottagning (ta emot färre flyktingar, mer mångkulturellt samhälle), negativ-positiv till EU (Sverige ut ur EU, inställning till EU), postmaterialism-materialism (Ronald Ingleharts skala byggd på fyra frågor), positiv-negativ till globalisering (samhälle med mer internationell inriktning, samhälle som slår vakt om traditionellt svenska värden), moral-liberal-moralkonservativ (samhälle med mer kristna värden, förbjuda all pornografi) och positiv-negativ till jämställdhet (mer jämställt samhälle, samhälle med mer makt åt gruppen kvinnor).

väljarnas röstning. Eftersom strax över sextio procent av väljarna röstar på S eller M kommer deras genomsnittliga positioner att väga extra tungt i kalkylen av eta. Om S-respektive M-väljare har klart skilda åsikter på någon dimension kommer eta med nödvändighet få ett högt värde.

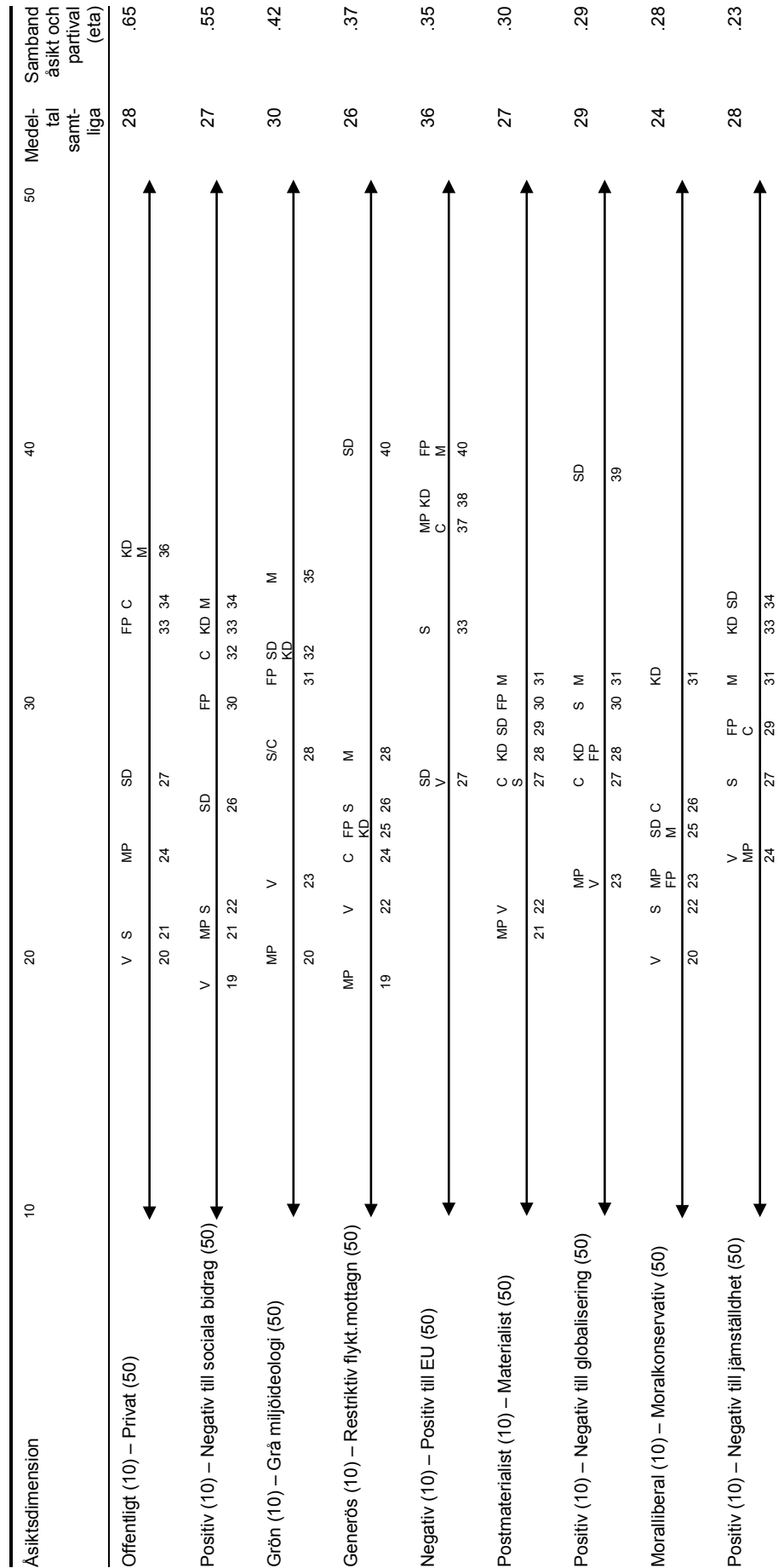
Resultaten är mycket entydiga på en punkt. Och det är att det framför allt är två åsiktsdimensioner som strukturerar svenska väljares val av parti, i valet 2010 likväl som tidigare. De båda dimensionerna är de två varianterna av vänster-högerkonflikten – offentligt-privatdimensionen och välfärdsstatsdimensionen. Eta-värdena är .65 och .55, något starkare än motsvarande värden i valet 2006 då de var .62 respektive .54. Vänster-höger-röstningen är något mer markerad 2010 jämfört med 2006.

V-väljare och M-väljare innehar flankpositionerna på båda varianterna av vänster-högerdimensionen. När det gäller offentligt-privatdimensionen har dock moderaterna sällskap längst till höger av KD-väljare. Sverigedemokraternas väljare befinner sig i bägge fallen på en position mellan de Rödgröna och Alliansen. Dock något närmare S-väljare åsiktsmässigt än M-väljare.

De övriga sju åsiktsdimensionerna uppvisar klart svagare samband med väljarnas röstning. Bland dem har den grön-grådimensionen starkast koppling till valet av parti ($\eta = .42$). Miljöpartiets väljare är grönast medan Moderaternas är mest gråa. Sverigedemokraternas väljare ligger nära moderaterna på den gråa sidan. Flyktingdimensionen har ett något svagare samband med partivalet (.37), men här skiljer sig SD-väljare klart från de andra partiernas väljare. Sverigedemokraternas väljare är genomsnittligt påtagligt mer negativa till invandring än övriga väljare. Mest positiva till en generös flyktingmottagning är Miljöpartiets väljare, följda av personer som röstar på Vänsterpartiet. Svagast samband med röstningen har jämställdhetsdimensionen (.23). Vänsterpartister och miljöpartister är mest positiva till jämställdhet medan Sverigedemokraternas väljare är minst positiva, tätt följda av personer som röstar på Kristdemokraterna.

Om vi ser på vilka dimensioner som de olika partiernas väljare har åsiktsmässiga ytterpositioner säger det någonting om vilka frågor och åsikter som speciellt kan ha motiverat respektive väljares val av parti. Vänsterpartiets väljare är de som är mest för offentliga lösningar och för en stark välfärdsstat. De är också de mest moralliberala. Socialdemokratiska väljare intar ingen ytterposition på någon dimension. Närmast är de dock på offentligt-privatdimensionen där de lutar klart åt den offentliga hållet. Miljöpartisterna är mest gröna på miljödimensionen. Men de är också de mesta postmaterialisterna och mest för en generös flyktingmottagning. Tillsammans med V-väljare är de även mest för jämställdhet och globalisering. Centerväljare befinner sig inte åsiktsmässigt på någon ytterposition. Folkpartiets väljare intar en flankposition. De är tillsammans med M-väljare de mest positiva till EU. Kristdemokrater är de som är klart mest moralkonservativa. Men de delar också ytterpositionen med M-väljare på offentligt-privatdimensionen. KD- och M-väljare är de som är mest positiva till olika privata lösningar. Moderata väljare är mest för privata lösningar (tillsammans med KD-väljare), mest negativa till sociala bidrag, mest gråa på miljödimensionen, mest positiva till EU (tillsammans med FP-väljare) och de mesta materialisterna. Sverigedemokraterna, slutligen, intar fyra olika ytterpositioner. De är mest negativa till flyktingmottagning, mest negativa till globalisering, mest negativa till EU (tillsammans med V-väljare) och minst positiva till jämställdhet.

Figur 14
Partiväljarnas positioner på nio olika åsiktsdimensioner i valet 2010 (medeltal)

Kommentar: Medeltalen på åsiktsdimensionerna kan variera mellan 10 och 50. Åsiktsdimensionernas sammansättning redovisas i fotnot 29. Åtta riksdagspartier ingår i eta-analyserna. Eta kan variera mellan .00 (inget samband) till 1.00 (maxsamband)

Åsiktsdistansen mellan de två stora partiernas väljare på de olika dimensionerna ger en bild av var det är trångt i mitten i svensk politik och var det är mindre trångt. När det gäller de två vänster-högerdimensionerna är avståndet mellan S- och M-väljare relativt stort, 15 enheter på offentligt-privatdimensionen och 12 enheter på välfärdsdimensionen. Men sedan blir det trängre och mindre avstånd. På EU-dimensionen och miljödimensionen är avståndet 7 enheter, på flykting-, jämställdhets- och postmaterialismdimensionerna 4 enheter, på globaliseringsdimensionen 1 enhet och på moral-dimensionen ingen skillnad alls (0 enheter). Det är på de två vänster-högerdimensionerna som S- och M-väljare framförallt skiljer sig åt. Det är där huvudkampen står. På övriga åsiktsdimensioner är motsättningarna klart mindre.

Åsiktsförändringar mellan 2006 och 2010

Det kan vid först påseende tyckas paradoxalt, men när vi ser på väljarnas sakfrågeåsikter och hur de förändras visar det sig att det blåser mer vänstervind än högervind mellan 2006 och 2010. I valundersökningen har vi trettio tre sakfrågor som ställs på samma sätt i de båda valen. I de flesta fall förändras inte valmanskårens åsikter med mer än +/- 5 procentenheter. Det sker i tjugofyra fall. Så små förändringar är inte statistiskt säkra. Vi får dra slutsatsen att opinionen inte ändras i dessa frågor. Stabilitet råder.

Men i resterande nio frågor kan vi registrera större åsiktsförskjutningar. De fem sakfrågor som uppvisar störst åsiktsförskjutningar mellan 2006 och 2010 återfinns i tabell 26.³⁰

Tabell 26
Fem sakfrågor med störst åsiktsförändringar mellan valen 2006 och 2010 (procent)

förslag/satsa på ett samhälle...	Andel bra förslag		
	2006	2010	förändring
• Det har gått så långt med sociala reformer i här landet att staten i fortsättningen hellre borde minska än öka bidrag och stöd till medborgarna (procent instämmer)	59	45	-14
• ... med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	61	50	-11
• Sverige bör utträda ur EU	28	17	-11
• Sänka skatterna	56	46	-10
• ... som stärker familjens ställning	75	65	-10

Kommentar: Procentbasen utgörs i samtliga fall av dem som besvarat respektive fråga med något av de explicit angivna svarsalternativen. Övriga sakfrågor som fanns med i de båda valundersökningarna 2006 och 2010 uppvisade mindre åsiktsförskjutningar än 10 procentenheter.

³⁰ Övriga fyra sakfrågor med större åsiktsförskjutningar än 5 procentenheter mellan 2006 och 2010 är: Samhälle med mer lag och ordning, andel bra förslag -9, hårdare straff, andel bra -7 enheter, mer privat sjukvård, andel bra -7 enheter och minska de sociala bidragen, andel bra -7 enheter. De två sistnämnda sakfrågorna är centrala vänster-högerfrågor där stödet för högerpositionen minskade i båda fallen. Alla åsiktsförändringar återfinns också med motsvarande storlekar i panelstudien 2006-2010. Det betyder att de åsiktsförändringar vi noterar i urvalen 2006 och 2010 inte har åstadkommit av slumpen. Vi kan iakta riktiga åsiktsförändringar på individnivå i panelstudien.

I fyra av de fem frågorna har stödet för högerpositionen minskat sedan valet 2006. Uppfattningen att det gått för långt med sociala reformer omfattas av 45 procent av de svarande 2010. Vid valet 2006 var motsvarande andel 59 procent, en nedgång med 14 procentenheter. På samma sätt har andelen som tycker en satsning på ett samhälle med mer marknadsekonomi minskat från 61 procent 2006 till 50 procent 2010 (-11). Stödet för att satsa på ett samhälle som stärker familjen har gått ned från 75 till 65 procent (-10), liksom stödet för att sänka skatterna (från 56 till 46 procent (-10)).

Den femte frågan gäller Sveriges EU-medlemskap där åsikten att Sverige bör lämna EU fått ett minskat stöd från 28 procent 2006 till 17 procent 2010 (-11). Här har snarast en gammal vänsterposition fått ett minskat stöd.

Det paradoxala är alltså att Alliansen går fram och vinner valet 2010 samtidigt som det blåser en viss vänstervind i ett antal centrala vänster-högerfrågor. Och den vänstervinden syns också i våra två sammanvägda dimensionsmått för områdena offentligt-privat respektive positiv-negativ till sociala bidrag. I båda fallen förskjuts opinionen något till vänster mellan 2006 och 2010.³¹

Men det motsägelsefulla försvinner när vi ser närmare på hur dessa åsiktsförändringar är kopplade till röstningen och partibytena 2010. Vi har tack vare panelstudien med samma väljare mellan 2006 och 2010 goda möjligheter att följa hur åsiktsbyten och partibyten hänger samman. Det visar sig att väljarna beter sig enligt åsiktsröstningsmodellen. Byter man åsikt tenderar man att också byta parti i enlighet med åsiktsbytet. Alliansväljare från 2006 som bytt åsikt åt vänster har en större tendens att rösta med de Rödgröna 2010 jämfört med alliansväljare från 2006 som *inte* bytt åsikt åt vänster. På ett motsvarande sätt har rödgröna väljare från 2006 som blivit mer högerinriktade en större benägenhet att rösta med Alliansen 2010 än rödgröna väljare från 2006 som förblivit trogna sina vänsteråsikter. Blockens nettovinster och nettoförluster på dessa båda bytarströmmar åt båda hållen visar att de Rödgröna gör en liten nettovinst. Vänstervinden gynnade de Rödgröna i valet 2010. Men den lilla nettovinsten bland åsiktsbyterna elimineras av en större nettoförlust för de Rödgröna bland väljare som inte byter vänster-högeråsikt utan tvärtom förblir i sina gamla ståndpunkter från 2006. Bland Rödgröna väljare från 2006 som både 2006 och 2010 intar högerpositioner förlorar de Rödgröna klart fler bytare till Alliansen än Alliansen på ett motsvarande sätt förlorar bytare till de Rödgröna bland alliansväljare som såväl 2006 som 2010 intar vänsterpositioner. Summaeffekten av alla dess olika åsikts- och partibyten blir att Alliansen nettovinner röster 2010 trots att det blåser en viss vänstervind. Högervridna väljare bland de Rödgröna har en större tendens att byta till Alliansen än vänstervridna alliansväljare har att överge Alliansen.

En kontrafaktisk slutsats är att om det inte hade blåst en viss vänstervind hade de Rödgröna förlorat ännu mer än de gjorde. En annan slutsats är att regeringen gick fram i valet men det berodde inte på ett ökat stöd i vänster-högerfrågor. Ideologiskt och åsiktsmässigt har inte Alliansen ett förstärkt mandat för olika högerlösningar. Men naturligtvis kan det hävdas att ett

³¹ Medeltalet på offentligt-privatdimensionen är 31 2006 mot 28 2010. På välfärdsdimensionen är medeltalet 30 2006 och 27 2010. Ju lägre medeltal desto mer positiv till offentliga lösningar och sociala bidrag, det vill säga till vänsterståndpunkter.

riksdagsval inte är en folkomröstning om ideologi. Det är partistöd som gäller. Hur man röstar väger tyngre än vad man tycker.

Vänster-höger och invandring

De stora politiska nyheterna 2010 är att alliansregeringen går fram i valet och sitter kvar och att Sverigedemokraterna blir invalda i riksdagen. Bakom dessa händelser ligger flera olika väljarförändringar i valet, men två av dem är mest centrala. För det första partibytena från de Rödgröna 2006 till Alliansen 2010 och för det andra partibytena från *icke* SD-röstare 2006 till SD-röstare 2010. Dessa båda väljarströmmar avgör valet 2010. I tabell 27 har vi förvandlat dem båda till beroende variabler och försöker förklara vad som hände genom att i regressionsanalyser se vilken inverkan våra nio olika åsiktsdimensioner har på tendensen att genomföra de båda relevanta partibytena.

Tabell 27

Åsikteffekter bakom partibytet från de Rödgröna 2006 till Alliansen 2010 respektive från *icke* SD-röst 2006 till SD-röst 2010 (regressionskoefficienter)

Åsiktsdimension	Från RG 2006 till A 2010 (b-värden)			från icke-SD 2006 till SD 2010 (b-värden)		
	Multi	Bivariat	R ²	Multi	Bivariat	R ²
Offentligt (1) – privat (5)	1,42***	1,56***	.15	.14	-.21	.00
Pos (1) – neg (5) till sociala bidrag	.96***	1.13***	.11	-.49**	-.15	.00
Pos (1) – neg (5) till globalisering	.22	.26**	.01	.18	1.13***	.02
Morallib (1) – moralkonservativ (5)	.36*	.37**	.01	.26	.21	.00
Generös (1) – restriktiv flyktingmottagn (5)	-.40	.40***	.02	1.17***	1.43***	.04
Grön (1) – grå (5) miljöideologi	.46***	.48***	.03	.32	.58***	.01
Pos (1) – neg (5) till jämställdhet	.39**	.43***	.02	.03	.32*	.00
Postmaterialist (1) – materialist (5)	.17	.38**	.02	-	-	-
Mot (1) – för (5) EU	.28	.36***	.02	-.47**	-.77***	.02

P>|t| = .01***, = .05**, = .10*

Kommentar: Resultaten kommer från en serie logistiska regressionsanalyser med partibyte från V/S/MP 2006 (1) till C/FP/KD/M (5) 2010 resp. från icke-SD 2006 (1) till SD 2010 (5) som beroende variabler och nio åsiktsdimensioner kodade mellan 1 och 5 som oberoende variabler. Resultaten för postmaterialism-materialismdimensionen kommer från eftervalsstudien enbart. Alla övriga resultat kommer från den kombinerade förvals-/eftervalsstudien 2010. R²-värdena för de multivariata analyserna är .24 när det gäller bytena från RG till A och .05 för bytena från icke-SD till SD.

Om vi börjar med bytena från de Rödgröna 2006 till Alliansen 2010 visar resultaten mycket tydligt att det i första hand är de båda varianterna av vänster-högerdimensionen som har starkast koppling till överströmningen från oppositionen till regeringen. Tydligast effekt har offentligt-privatdimensionen, följd av välfärdimensionen. Rödgröna väljare från 2006 som lutar åt privata lösningar och ett något mindre utbyggt välfärdssamhälle byter till Alliansen 2010 och ger alliansregeringen segern.

Utöver de två vänster-högerdimensionerna uppvisar ytterligare tre åsiktsdimensioner ett visst signifikant samband med byten från de Rödgröna till Alliansen. Det gäller miljön, jämställdheten och moralen. Rödgröna väljare från 2006 med en grå miljöideologi, med en mindre positiv inställning till ökad jämställdhet och med en mer moralkonservativ attityd har en oberoende tendens att gå över till Alliansen 2010.

När det gäller framgången för Sverigedemokraterna är det inte några vänster-högerfrågor som är huvudorsaken bakom vinsten. Det är invandningsfrågan. Bakom väljarövergångarna till SD 2010 ligger främst personer som är för en restriktiv flykting- och invandringspolitik. Framgången för

Sverigedemokraterna kom trots att opinionen i flyktingfrågan snarare blir *mindre* negativ mellan 2006 och 2010, inte mer negativ. Andelen personer som vill ta emot färre flyktingar i Sverige minskar från 26 procent 2006 till 21 procent 2010. Men enkelt uttryckt – de 21 procenten flyktingnegativa 2010 har en större tendens att rösta på SD än motsvarande 26 procent flyktingnegativa 2006.

Regressionsanalysen visar också att två andra dimensioner har signifikanta effekter på bytena till Sverigedemokraterna. Svagare effekter än invandringensfrågan, men dock statistiskt säkra effekter. Det gäller EU-dimensionen och välfärdsdimensionen. Byten till SD 2010 har – förutom kopplingen till invandringsmotstånd – ett visst samband med EU-motstånd och en positiv inställning till välfärdsstaten.

Sakfrågeägarskap

För att åsiktsröstning skall bli riktigt effektiv bör den kombineras med röstning baserad på bedömning av vilket parti som har bäst politik på de relevanta områdena. En rationell väljare röstar inte bara på ett parti som har samma åsikt som väljaren själv. Hon röstar också på ett parti som hon tycker har den bästa politiken i de aktuella frågorna. Med forskningsjargon kallas det att rösta utifrån sakfrågeägarskap. Ett parti som av väljarna bedöms ha den bästa politiken på ett område sägs ha sakfrågeägarskapet.

I valundersökningarna har vi sedan 1979 systematiskt mätt hur väljarna bedömer vilka partier som har sakfrågeägarskapet i olika frågor. Svarspersonerna presenteras för två helt öppna intervjufrågor där de för olika politiska sakområden ombeds att ange vilket eller vilka partier som har en bra respektive en dålig politik. Ett eller flera partier kan anges både för en bra politik eller för en dålig politik. Resultaten i tabell 28 visar utfallet av mätningen 2010.

Tabell 28

Sakfrågeägarskap i nitton sakfrågor 2010. Parti och andelen som bedömer aktuellt partis politik som bra/dålig (procent)

Alliansen har sakfrågeägarskapet	Starkaste A-parti	Starkaste utmanare bland RG-partier	De Rödgröna har sakfrågeägarskapet	Starkaste RG-parti	Starkaste utmanare inom Alliansen
1. Svensk ekonomi	M 57/11	S 21/17	1. Miljö	MP 62/7	C 23/8
2. Sysselsättning	M 46/13	S 28/13	2. Social trygghet	S 56/7	KD 20/18
3. Skola/utbildning	FP 45/17	S 23/17	3. Sjukvård	S 40/10	KD 22/18
4. Skatter	M 44/25	S 29/21	4. Äldrevård	S 37/10	KD 21/16
5. Företagens villkor	M 43/6	S 12/16	5. Jämställdhet	S 30/4	FP 19/7
6. Utrikespolitik	M 40/6	S 17/7	6. Barnomsorg	S 28/9	KD 22/13
7. Lag och ordning	M 38/7	S 18/10	7. Flyktingar/invandrare	S 25/11	FP 24/9
8. Glesbygdsfrågor	C 35/7	MP 11/10	8. Pensioner	S 22/11	M 21/24
9. EU	M 26/5	S 16/4			
10. Energi/kärnkraft	M 26/11	MP 25/19			
11. Afghanistankriget	M 24/16	S 16/11			

Kommentar: Resultaten bygger på en serie öppna intervjufrågor där de svarade får ange partier med bra eller dålig politik inom nitton politikområden.

Totalt ingår nitton olika sakområden i mätningen. I elva av dem har något alliansparti sakfrågeägarskapet (=högst andel anser att det partiet har en bra politik), oftast Moderaterna. Övriga åtta sakområden har ett rödgrönt parti som sakfrågeägare, oftast Socialdemokraterna. I redovisningen återfinns också de starkaste utmanarpartierna från motsidans block – för

Alliansen där de har sakfrågeägarskapet och för de Rödgröna där de äger frågan.

Alliansen har tydligast sakfrågeägarskap i sex frågor, där alltså något alliansparti av högst andel väljare bedöms ha en bra politik. Först och främst ekonomin (M), sedan sysselsättningen (M), skola/utbildning (FP), skatter (M), företagens villkor (M) och utrikes- och säkerhetspolitik (M). På alla dessa områden är Socialdemokraterna den starkaste utmanaren bland de Rödgröna partierna, ehuru klart distanserad av starkaste alliansparti. När det gäller ekonomi och sysselsättning slår Moderaterna Socialdemokraterna för andra valet i rad när det gäller sakfrågeägarskapet.

De Rödgröna har ett tydligt sakfrågeägarskap i tre frågor – miljön (MP), social tryggheten (S) och sjukvården (S). Starkaste alliansutmanare är här inte Moderaterna utan Centern när det gäller miljön och Kristdemokraterna när det gäller social trygghet och sjukvård.

När vi ser på i vilken utsträckning som olika ägarskapsbedömningar är kopplade till partibytan från Socialdemokraterna 2006 till Alliansen/Moderaterna 2010 visar det sig att det i första hand är tre sakområden som uppvisar störst bedömningsskillnader mellan partibytare och icke-partibytare. Dessa tre områden är skatterna, sysselsättningen och ekonomin.

Tabell 29
Tre sakområden där S-bytare till Alliansen/M 2010 skiljer sig mest från stabila S-röstare i bedömningen av Socialdemokraternas respektive Moderaternas politik (procent)

Sakområde	Bedömning av S-politik 2010 bland stabila S-väljare 2006–2010		Bedömning av S-politik bland bytare från S 2006 till Alliansparti 2010		Skillnad	
	% positiv	% negativ	% positiv	% negativ	% positiv	% negativ
1. Skatter	57	5	10	37	-47	+32
2. Sysselsättning	56	4	8	15	-48	+11
3. Svensk ekonomi	45	5	12	15	-33	+10

Sakområde	Bedömning av M-politik 2010 bland stabila S-väljare 2006–2010		Bedömning av M-politik bland bytare från S 2006 till M 2010		Skillnad	
	% positiv	% negativ	% positiv	% negativ	% positiv	% negativ
1. Skatter	14	47	71	6	+57	-41
2. Svensk ekonomi	26	24	87	0	+61	-24
3. Sysselsättning	14	24	48	3	+34	-21

Kommentar: Analysen omfattar allt som allt de nitton sakområden som redovisas i tabell 28. Resultaten i den övre tabellen kan tolkas i "push"-termer: Ju större minskning i andelen positiv eller ökning i andelen negativ desto större sannolikhet att S-väljare från 2006 stöts bort 2010 av S-politiken i den aktuella frågan. I nedre tabellen gäller en "pull"-tolkning: Ju större ökning i andelen positiv eller minskning i andelen negativ desto större sannolikhet att S-väljare från 2006 dragits till M 2010 på grund av M-politiken i de relevanta frågorna.

Vi har jämfört hur stabila S-väljare bedömer Socialdemokraternas och Moderaternas politik i nitton sakområden med hur bytarna från S 2006 till M 2010 gör motsvarande bedömningar. Där bedömningsskillnaderna är störst antar vi att de aktuella områdena spelat en stor roll för beslutet att byta parti. Det bör observeras att analysen både omfattar en "push"-effekt,

det vill säga S-väljare som stötts bort från Socialdemokraterna på grund av att de inte längre tycker att S-politiken är bra i de aktuella frågorna, och en "pull-effekt, som innebär att S-väljare har dragits till Moderaterna därför att de uppfattar M:s politik som bra när det gäller skatter, sysselsättning och ekonomi. Båda effekterna återfinns, men i den mån de kan jämföras är "pull"-effekten av Moderaternas politik något starkare än "push"-effekten bort från S-politiken.

Ekonomi avgjorde

Huvudresultatet av ägarskapsanalysen är att den i allt väsentligt ger samma resultat som flera av våra andra analyser i detta och tidigare kapitel. Som alltid avgörs svenska val av kampen utefter vänster-högerdimensionen. I valet 2010 är det Alliansens (läs Moderaternas) sakfrågeägarskap och politik när det gäller skatter, sysselsättning och ekonomi som ger valsegern. Det är på dessa tre frågor som de största partibytarvinsterna görs från de Rödgröna.

Att dessa frågor kom i centrum för valdebatten från och med de Rödgrönas budgetutspel i maj 2010 kom att avgöra valet. Innan dess ledde de Rödgröna i opinionsmätningarna, ofta mycket klart. Alliansen gick om på upploppet på grund av större trovärdighet när det gäller skatter och sysselsättning, men framförallt när det gäller ekonomin. Som en amerikansk kampanjkonsult så träffande sa: "It is the economy, stupid".

Partiernas starka och svaga fästen

En av de mest väldokumenterade utvecklingstrenderna inom samhällsvetenskaperna är att politiska partiers tidigare mycket stabila sociala väljarbaser sakta håller på att urholkas av långsamma moderniserings- och individualiseringsprocesser. De samband mellan väljares socio-ekonomiska grupptillhörighet och partival som tidigare kunnat härledas tillbaka till grundläggande materiella förhållanden och livsvillkor är betydligt svagare idag än vad de var för ett halvsekel sedan (Thomassen 2005). Gruppintressen och väldefinierade sociala skiljelinjer äger inte längre samma centrala plats i partiernas konkurrens om allt rörligare och mer självständiga väljare.

Men förändringarna går mycket långsamt. Röstning i val är ett starkt vane-skapade beteende och ett resultat av livslång politisk socialisation. Därför existerar fortfarande tydliga samband mellan industrisamhällets kategoriseringar och partival. I det här avsnittet genomför vi en systematisk kartläggning av partiernas röststöd i olika väljargrupper. Vi närstuderar samtidigt också hur partiernas stöd i olika väljargrupper har förändrats mellan 2006 och 2010 års val.

I tabell 30 redovisar vi en översikt av sambanden mellan väljares partival och socioekonomiska och demografiska grupptillhörighet för 14 olika gruppindelningar så långt tillbaka det är möjligt med hjälp av Valundersökningarnas data. Urvalet av kategoriseringar är typiska för industrisamhället och bär vittnesbörd om vilka livsvillkor som haft störst betydelse för väljares partival under sex decennier. Många av dem har med människors ställning på arbetsmarknaden att göra. De flesta av tidsserierna går ända tillbaka till 1956 och den första Valundersökningen (se även Holmberg & Oscarsson 2004:kap 3).

Klassröstningen är fortfarande starkare i Sverige än i våra nordiska grannländer (Aardal 2011). Sambanden mellan klass-/yrkestillhörighet och partival är i huvudsak oförändrade mellan 2006 och 2010 trots att de två arbetarrörelsepartierna – Vänsterpartiet och Socialdemokraterna – gjorde ett så dåligt val. Trots scenförändringen i svensk politik med ett dramatiskt försvagat Socialdemokraterna och ett klart större Moderaterna har sambandet mellan yrkestillhörighet och partival endast försvagats marginellt. Personer med arbetaryrken har fortfarande en klart större tendens att rösta på partier till vänster än partier till höger. Som exempel kan nämnas att bland LO-anslutna röstade 52 procent på Socialdemokraterna i 2010 års val. Bland industriarbetare var motsvarande andel 51 procent. Den viktiga förändringen över tid är istället strukturell: 1976 kategoriserades närmare hälften av valmanskåren som arbetare i Valundersökningarna (48 procent). År 2010 är motsvarande andel 26 procent (se Hedberg, Holmberg & Oscarsson 2011).

Tabell 30
Utvecklingen av bivariata samband mellan socioekonomisk struktur och partival 1956–2006
(Cramers V)

Kategorier	År																
	56	60	64	68	70	73	76	79	82	85	88	91	94	98	02	06	10
Klass (2 kat)	.53	.55	.47	.41	.39	.44	.39	.42	.39	.35	.33	.28	.32	.31	.28	.28	.28
Yrke (7-kat)22	.23	.23	.23	.21	.19	.22	.19	.19	.17	.17
Fackförening (5-kat)	.34	.	.34	.25	.26	.23	.20	.23	.27	.23	.25	.21	.22	.18	.19	.20	.18
Utbildning (3-kat)	.28	.27	.29	.23	.25	.27	.25	.25	.27	.23	.25	.24	.22	.21	.20	.21	.24
Stad-land (4-kat)	.25	.19	.1816	.17	.19	.20	.20	.18	.15	.14	.15	.12	.12
Inkomst (5-kat)	.	.20	.16	.12	.12	.11	.13	.16	.14	.13	.14	.12	.13	.13	.15	.14	.14
Sektor (2-kat)05	.10	.17	.15	.11	.17	.15	.11	.15	.14	.15
Bostadstyp (2-kat)	.3017	.18	.16	.15	.11	.09	.16	.14	.17	.14	.20
Region (8-kat)11	.10	.09	.10	.09	.09	.10	.11	.11	.09	.10	.10	.10	.11
Kyrkogång (4-kat)	.17	.	.22	.2327	.25	.24	.22	.17	.19	.21	.22
Civilstånd (4-kat)	.08	.09	.08	.08	.07	.09	.07	.12	.06	.08	.08	.08	.08	.09	.11	.08	.11
Ålder (7-kat)	.07	.09	.07	.06	.08	.09	.07	.10	.10	.08	.08	.09	.09	.10	.11	.09	.12
Kön (2-kat)	.07	.09	.12	.08	.12	.06	.05	.09	.09	.10	.09	.12	.13	.14	.10	.10	.15
Nationell uppväxtbakgr (4-kat)07	.09	.07	.09

Kommentar: Resultaten bygger på svenska valundersökningar 1956–2010. Det valda sambandsmättet, Cramers V, visar den statistiska samvariationen mellan olika gruppindelningar och partivalet (antalet kategorier som använts för partivariabeln vid respektive val framgår av Hedberg, Holmberg & Oscarsson (2011) som finns att ladda ned från www.valforskning.pol.gu.se). Mättet visar hur stor relevans för partivalet olika indelningar har. Om det inte hade funnits några skillnader alls mellan olika grupperns röstning hade sambandet varit 0. Ju högre Cramers V-mått desto mer relevant är den sociala stratifieringen. Samtliga koefficienter i tabellen är statistiskt signifikant större än noll. Följande kategorier har använts: Ålder (18-21, 22-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-69, 70+) där den yngsta kategorin alltid är förstagsängsväljarna, Kön (man, kvinna), Utbildning (låg, medel, hög) där kategorin hög utbildning har reserverats för högskole/universitetsexamen under hela perioden, Civilstånd (ensamstående: aldrig gift, ensamstående: fränskild, gift/sammanboende, gift, ensamstående: änka/änkling), Kyrkogång (uppgiven kyrkogångsfrekvens), Yrke (industriarbetare, övriga arbetare, lägre tjänstemän, mellan tjänstemän, högre tjänstemän, företagare, jordbrukare) bygger på Valundersökningarnas yrkesklassificering 1976–2006, Klass (arbetarklass, medelklass) bygger på olika yrkesklassificeringar, studenter borttagna ur analysen, Fackförening (ej fackansluten förvärvsarbetande, LO, TCO, SACO, arbetsgivarförening, övrig sammanslutning), Inkomst (indelad i fem percentiler 15-20-30-20-15, Stad-land (ren landsbygd, mindre tätort, större tätort, Sthlm+Gbg+Malmö), Bostadstyp (hyr bostad, äger bostad), Sektor (offentlig sektor, privat sektor), Region (Stockholm, Östra Mellansverige, Småland med öarna, Sydsverige, Västsverige, Norra Mellansverige, Mellersta Norrland, Övre Norrland). För mer detaljer om hur partiernas röststöd utvecklats inom olika kategorier, se appendix A. För nationell uppväxtbakgrund används en kategorisering som bygger på svaren på en fråga om var någonstans intervjupersonen i huvudsak har vuxit upp (Sverige, annat land i Norden, annat land i Europa och land utanför Europa).

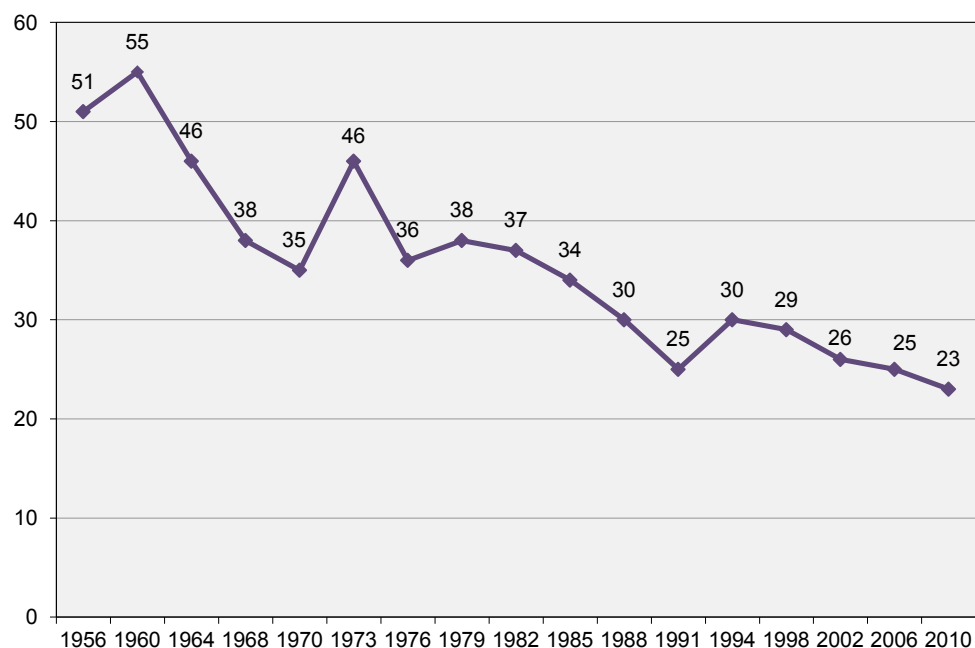
Det mest klassiska måttet på styrkan i klassröstningen, Alford's index, (AI) minskar 2010, till sitt lägsta värde hittills (se figur 15): Värdet tjugotre betyder att andelen röstande på Vänsterpartiet och Socialdemokraterna i arbetarklassen (53 procent) är tjugotre procentenheter högre än i medelklassen (30 procent) (se även tabell 32).

När det gäller fackföreningstillhörighet och bostadsort talar vi alltså om i huvudsak oförändrade samband med partival (se tabell 30). Men det finns också exempel på ökade skillnader mellan grupptillhörighet och valet av parti. Vi ser i valundersökningen 2010 ett något starkare samband mellan utbildningsnivå och partival (.24) än vad vi gjort i de senaste valen. Som exempel kan nämnas att bland lågutbildade stödde 34 procent de fyra allianspartierna i valet 2010, medan motsvarande andel bland medelutbildade var 49 procent och bland högt utbildade 57 procent (se tabell 32).

Andra socioekonomiska indelningar som fått ett starkare samband med partival 2010 är bostadstyp, det vill säga om man hyr eller äger sin egen bostad (CV=.20). En klar majoritet av de som äger sin bostad valde att rösta på den sittande alliansregeringen (55 procent). Bland väljare som hyr sin bostad var stödet för alliansen klart svagare, 39 procent.

Även sambanden mellan ålder och partival och mellan kön och partival uppvisar det starkaste vi sett i svenska valundersökningar (CV=.12 respektive .15): män och kvinnor och yngre och äldre har aldrig röstat mer annorlunda. Jämfört med män hade kvinnor hade en högre sannolikhet att stödja Miljöpartiet och Socialdemokraterna men en klart lägre sannolikhet att stödja Moderaterna och Sverigedemokraterna (se tabell 32).

Figur 15
Alfords klassröstningsindex 1956–2010 (AI)

Kommentar: Resultaten är hämtade från Valundersökningarna 1956–2010. Data är oviktade, vilket innebär att klassröstningen överskattas eftersom andelen socialdemokrater tenderar att överskattas något i Valundersökningarna. Sociologen Robert Alfords klassröstningsindex (1962) är det i särklass flitigast använda måttet på klassröstning i jämförelser över tid och mellan länder (se t ex Nieuwbeerta 1995). Styrkan i Alfords index är dess enkelhet: indexet (AI) representerar procentdifferensen mellan andelen röstande på socialistiska partier i arbetarklassen och motsvarande andel i medelklassen. (Som socialistiska partier räknas vänsterpartiet och socialdemokraterna). De många teoretiska och statistiska invändningar som kan anföras emot användandet av Alfords index uppväger inte det faktum att indexet effektivt sammanfattar utvecklingen av klassröstningen över tid – och detta resultat förändras inte heller av vilka metoder som används. Klassindelningen bygger på objektiv yrkeskodning, men den har inte varit exakt densamma genom hela perioden. Industriarbetare och övriga arbetare förs till arbetarklass, medan tjänstemän, företagare och jordbrukare förs till medelklass. Studerande ingår inte i analysen.

Religionsskiljelinjen har aldrig varit särskilt stark i Sverige. Det beror till stor del på att Sverige tillhör ett av de mest sekulariserade länderna i världen. Men vi har ett Kristdemokratiskt parti. Och kristna värden och livsåskådningar har ett tydligt samband med partival. Kristdemokraterna har ett mycket starkt stöd bland personer som ofta går i kyrkan (29 procent) och ett klart svagare bland personer som aldrig går i kyrkan (2 procent). Valundersökningen 2011 visar att sambandet mellan kyrkobesök och partival var som svagast 1998 när KD gjorde ett mycket starkt val (CV=.17) men har sedan dess vuxit sig något starkare igen (CV=.21). En förklaring till de starkare sambanden är Sverigedemokraternas riksdagsinträde: Bland regelbundna kyrkobesökare är stödet för SD mycket svagt (1 procent) jämfört med personer som aldrig går i kyrkan (6 procent).

De regionala skiljelinjerna i svensk politik som skillnader i väljarbeteende mellan stad och land och mellan söder och norr, visar små förändringar. Centerpartiet har alltså ett klart starkare stöd på landsbygden (13 procent) än i de stora städerna (5 procent). Även Sverigedemokraterna har ett klart starkare stöd på landet än i staden (5 procent jämfört med 2 procent). Miljöpartiet och Folkpartiet erhöll ett klart starkare stöd i städerna än i Socialdemokraternas väljarförluster mellan 2006 och 2010 är koncentrerade till de medelstora städerna där partiet alltid haft sina starkaste fästen. Samtidigt noterar partiet den lägsta väljarandelen någonsin i de tre storstäderna: enligt Valundersökningen fick partiet 21 procent.

Den stora nyheten i sammanhanget är att Centerpartiet inte längre är det parti som har den största regionala variationen i röststöd (se tabell 31). Vår analys av spridningen av partiernas röststöd över landets valkretsar visar att det nu istället är tre partier – Centerpartiet, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna – som tillsammans uppvisar störst regionala variationer i röststöd (VK=.24, .24 respektive .26).

Tabell 31

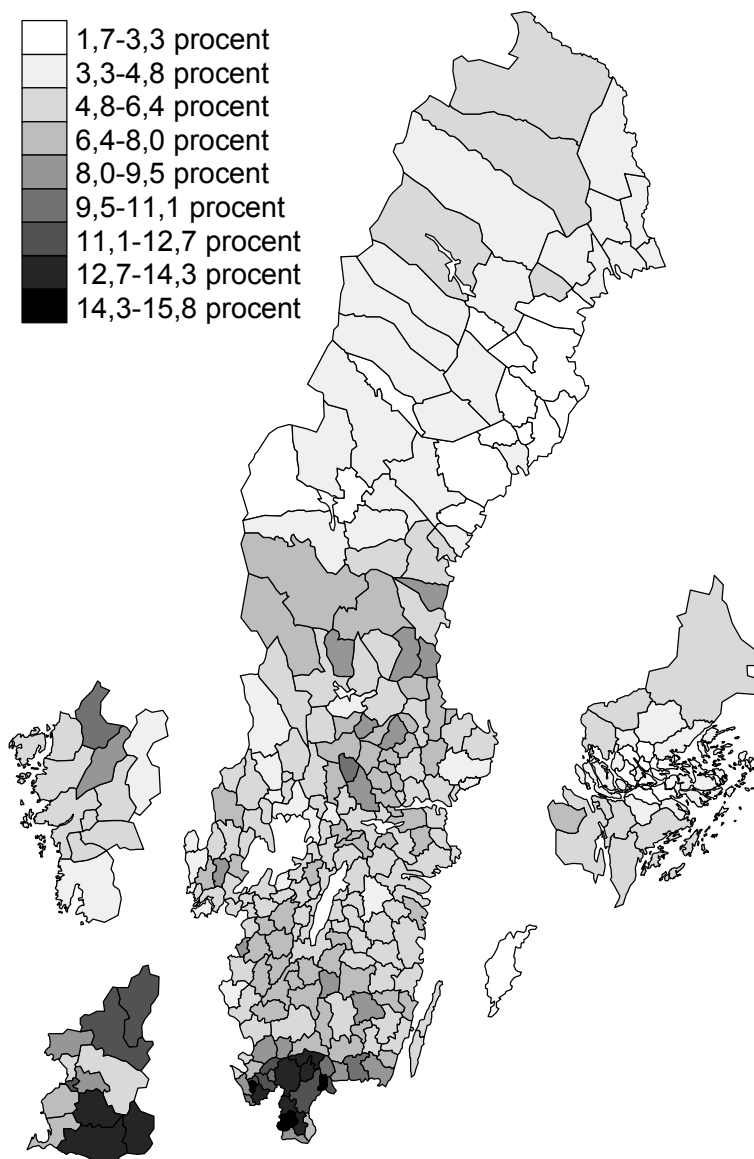
Spridningen av partiernas regionala stöd i landets 29 valkretsar, 1991–2010 (Variationskoefficient).

År	Parti								
	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	NyD
1991	0,24	0,13	0,16	0,31	0,17	0,24	0,22	-	0,16
1994	0,10	0,13	0,21	0,33	0,20	0,26	0,22	-	-
1998	0,20	0,11	0,14	0,35	0,22	0,20	0,22	0,49	-
2002	0,19	0,09	0,15	0,38	0,22	0,23	0,21	0,51	-
2006	0,22	0,13	0,21	0,29	0,22	0,23	0,18	0,21	-
2010	0,21	0,17	0,18	0,24	0,18	0,24	0,15	0,26	-

Kommentar: Resultaten bygger på officiell valstatistik från de olika valen. Variationskoefficienten för ett parti beräknas genom att dividera genomsnittsavvikelsen för ett partis röststöd i de 29 valkretsarna med partiets genomsnittliga röststöd. Variationskoefficienten kan ta hänsyn till att partier är olika stora. ND=Ny demokrati

Med hjälp av en kartbild kan vi tydligt illustrera att Sverigedemokraterna har ett klart starkare stöd i söder än i norr och ett klart starkare stöd i kommunerna i Skåne än i kommunerna utmed Norrlandskusten (se figur 16).

Figur 16
Sverigedemokraternas röstandel i riksdagsvalet 2010 i Sveriges kommuner (procent)

Kommentar: Kartan visar Sverigedemokraternas röststöd i riksdagsvalet 2010 för varje kommun. De 290 kommunerna har delats in nio grupper med lika många kommuner i varje.

I tabell 32 har vi åstadkommit en informationsrik sammanställning av partiernas röststöd i ett stort antal olika väljargrupper i samband med 2010 års val. Den visar tydligt var i väljarkåren partierna har sina starka och svaga fästen. Vi presenterar också i vilka befolkningsgrupper partierna gjorde väljarvinster respektive väljarförluster i samband med 2010 års val. Förutom en skattning av partiernas röststöd i olika grupper redovisas också förändringen mellan 2006 och 2010 (i procentenheter) och resultatet av ett statistiskt signifikanstest. De förändringar mellan 2006 och 2010 som är statistiskt signifikanta har markerats med stjärnor (**).

Tabell 32
Partiernas röststöd 2010 och förändringar 2006–2010 i olika väljargrupper (procent, procentenheter)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	ÖVR	Sum- ma	Antal	Andel Allians- väljare
Kön												
Kvinna	5 -1	33 -2	10 +2**	9 +1	8 +1	5 -3**	27 +2	2 +1**	1 -1**	100	1 992	49
Man	6 +1	29 -7**	8 +4**	4 -4**	7 -1	5 -1	35 +7**	5 +2**	1 -1**	100	1 195	51
Ålder												
18-22 år (förstagångsväljare)	3 -3	30 -4	10 +2	5 0	7 +1	4 -2	26 -2	12 +8**	3 0	100	149	42
26-30 år	9 +3	26 -2	17 +5**	5 -3	5 -3	5 0	24 -1	6 +1	3 0	100	282	39
31-40 år	4 -1	22 -12**	15 +8**	6 0	7 -1	5 -4**	38 +10**	2 0	1 0	100	405	56
41-50 år	5 -3**	30 -2	8 +2	7 -1	9 +2	3 -3**	33 +4	4 +2**	1 -1	100	435	52
51-60 år	8 +1	35 -5	6 +1	6 -1	5 -4**	6 0	32 +9**	2 +1	0 -2**	100	416	49
61-70 år	5 +1	36 -2	6 +4**	8 -2	9 +2	7 -1	24 -3	4 +2**	1 -1	100	427	48
71-80 år	2 0	39 -1	2 +2**	8 -3	8 +2	6 -6**	33 +7**	2 +2**	0 -3**	100	273	55
Kvinna												
18-22 år (förstagångsväljare)	3 -6	32 -4	9 -4	11 +6	6 +1	2 -1	23 0	11 +7**	3 1	100	65	42
22-30 år	9 3	25 -8**	20 +12**	8 +1	6 -3	6 -3	20 -4	2 0	4 2	100	143	40
31-40 år	4 -2	22 -11**	18 +10**	7 0	7 -2	5 -4**	35 +11**	1 -1	1 -1	100	212	54
41-50 år	6 -4	33 2	10 +3	8 -1	11 +5**	5 -2	24 -2	3 +1	0 -2**	100	222	48
51-60 år	6 -1	40 -1	7 -1	6 +1	5 -3	5 -1	30 +8**	1 +1	0 -3**	100	205	46
61-70 år	4 -1	38 2	7 +5**	11 -1	11 +2	7 -1	18 -7**	2 +1	2 0	100	206	47
71-80 år	1 -1	41 3	1 0	9 -1	6 0	7 -6**	34 +6	1 +1	0 -2**	100	139	56
Man												
18-22 år (förstagångsväljare)	4 +2	27 -7	9 +4	1 -4	7 +1	6 -1	29 -3	13 +8**	4 0	100	84	43
22-30 år	8 0	27 0	15 +6**	2 -6**	4 -4	3 -1	28 +1	11 +5	2 -1	100	139	37
31-40 år	5 +2	23 -11**	11 +5**	5 0	7 0	5 -3	40 +7	3 +1	1 -1	100	193	57
41-50 år	10 +5**	30 -6	6 +1	5 -1	5 -3	7 +3	35 +3	2 0	0 -2**	100	211	52
51-60 år	5 -2	33 -7	5 +3**	5 -3	8 -2	7 +2	30 +5	6 +4**	1 0	100	205	50
61-70 år	5 +1	33 -6	5 +3**	5 -4	8 +3	7 -1	30 +2	6 +3	1 -1	100	221	50
71-80 år	2 0	37 -5	3 +3**	6 -6	11 +4	4 -6**	31 +9**	5 +4**	1 -3	100	134	52

Tabell 32 (forts.)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	ÖVR	Summa	Antal	Andel Alliansväljare											
Hyr/äger bostaden	7	0	36	0	15	+5**	6	-1	5	-3**	2	-4**	21	+2	5	+2**	3	-1	100	462	34		
Hyr bostaden	5	0	28	-4**	8	+3**	7	-2**	9	+1	7	-1	32	+4**	3	+1**	1	-2**	100	1389	55		
Äger bostaden																							
Bostadsort	5	-1	32	-1	8	+5**	13	-3	4	-1	4	-5**	28	+5**	5	+2	1	-1	100	409	49		
Ren landsbygd	3	-2**	36	-5**	7	+1	5	-3**	5	-1	5	-2	33	+12**	5	+2**	1	-2**	100	576	48		
Mindre tätort	6	+1	32	-5**	9	+4**	5	0	10	+2**	5	-2**	29	0	3	+1	1	-1**	100	1022	49		
Större tätort	7	0	21	-4	14	+4**	5	-1	9	-2	5	-2	34	+4	2	0	3	1	100	376	53		
Sthlm/gbg/malmö																							
Civilstånd	5	0	29	-5**	9	+3**	7	-1	8	-1	6	-1	32	+6**	3	+1**	1	-2**	100	1351	53		
Gift & sambo	5	0	37	-5	8	0	12	+1	11	+5	6	+1	21	-1	2	0	1	-1	100	65	50		
Änka/änkling	8	-1	31	0	13	+4**	5	-2	7	0	3	-4**	24	0	7	+5**	2	-2**	100	445	39		
Ensamstående/ogift																							
Kyrkobesöksfrekvens	2	-1	22	6	9	+4	10	-1	4	-7**	29	-6	21	+6	1	0	2	-1	100	139	64		
Minst en gång i månaden	4	0	27	-7**	8	+2	14	+1	8	2	5	-3**	31	+6**	2	0	1	-1	100	358	58		
Några gånger om året	3	-1	34	0	10	+4**	4	-4**	8	0	5	0	33	+3	3	+1	0	-3**	100	655	50		
En gång om året	9	0	29	-7**	10	+3**	5	0	8	-1	2	-1	28	+4**	6	+2**	3	0	100	707	43		
Aldrig																							
Fackföreningstillhörighet	4	0	14	-6**	9	+3	9	0	8	+1	7	+1	42	0	4	+1	3	0	100	389	66		
Förvärsarbetande, ej fackanslutna	8	0	52	0	6	+1	4	-2	2	-2**	3	0	17	+4	7	+1	1	-2**	100	367	26		
Samtliga LO-anslutna	6	-2	30	-4	12	+5**	6	-1	8	-2	6	-2	31	+9**	1	0	0	-3**	100	358	51		
Samtliga TCO-anslutna	6	+1	19	2	19	+5	10	-4	12	-1	5	-2	29	+2	0	0	0	-3**	100	220	56		
Samtliga SACO-anslutna																							

Tabell 32 (forts.)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	ÖVR	Sum- ma	Antal	Andel Allians- väljare
Taxerad inkomst												
15% lägsta inkomsterna	5 +1	29 -1	16 +4	7 +1	7 +1	6 -1	20 -7 **	7 +4 **	3 -2	100	276	40
15-35 percentilen	8 +1	36 -4	8 +4 **	7 -4 **	5 0	6 -4 **	24 +5 **	5 +4 **	1 -2 **	100	415	42
35-65 percentilen	4 -2 **	39 -2	8 +2	7 -1	7 +1	5 -1	25 +3	4 +1	1 -1	100	743	44
65-85 percentilen	6 0	29 -9 **	9 +5 **	6 -1	7 -3 **	4 -2	35 +9 **	3 +2 **	1 -1	100	531	52
15% högsta inkomsterna	4 0	16 -6 **	6 +2	6 -1	12 +1	6 -1	47 +4	2 +1	1 0	100	422	71
Anställningssektor 2 kategorier												
Offentlig sektor	6 -3 **	34 -1	11 +4 **	9 +2	8 -1	6 0	23 +2	3 +1	0 -4 **	100	671	46
Privat sektor	5 +1	27 -5 **	9 +4 **	6 -3 **	7 0	5 -3 **	34 +5 **	5 +2 **	2 -1	100	1122	52
Anställningssektor 4 kategorier												
Statlig sektor	4 -6 **	39 1	4 -1	4 -2	9 0	8 +2	30 +8 **	1 0	1 -2	100	213	51
Kommunal sektor	8 0	33 -4	14 +5 **	9 +2	7 -1	6 0	19 +1	3 0	1 -3 **	100	491	41
Landstingskommunal sektor	6 -2	27 4	12 +9 **	12 +3	8 -2	5 -3	26 -8	4 +1	0 -2	100	103	51
Privat sektor	5 +1	27 -5 **	9 +4 **	6 -3 **	7 0	5 -3 **	34 +5 **	5 +2 **	2 -1	100	1122	52
Utbildningsnivå												
Låg utbildning	5 0	51 1	2 0	5 -3 **	4 -1	4 -3 **	21 +4	7 +4 **	1 -2 **	100	361	34
Medel utbildning	5 -1	31 -6 **	8 +2	6 -1	8 +1	5 -1	30 +4 **	5 +2 **	2 0	100	786	49
Hög utbildning	7 +1	18 -2	16 +6 **	8 -2	10 -2	6 -2	33 +3	1 0	1 -2 **	100	706	57
Utbildningsnivå												
Förgymnasial utbildning < 9 år	3 -2	52 -2	2 +1	6 -4	6 +4 **	2 -3	24 +7 **	5 +2	0 -3 **	100	177	38
Förgymnasial utbildning 9 (10) år	4 -3	41 -1	6 +1	4 -2	5 0	4 -1	25 +1	8 +4 **	3 1	100	227	38
Gymnasial utbildning	5 0	34 -6 **	6 +1	6 -1	6 0	5 -2 **	32 +7 **	5 +2 **	1 -1 **	100	1090	49
Eftergymnasial utbildning < 2 år	10 +2	23 -7	11 +1	7 +2	13 +6 **	6 -1	28 -2	1 +1	1 -3 **	100	151	54
Eftergymnasial utbildning => 2 år	6 -1	20 -1	15 +7 **	8 -2	10 -1	6 -1	33 +0	1 0	1 -1	100	704	57
Forskarutbildning	3 -1	20 2	20 +7	7 -6	7 -19 **	10 +10	33 +11	0 0	0 -4	100	30	57

Tabell 32 (forts.)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	ÖVR	Summa	Antal	Andel Alliansväljare
Utbildningsinriktning												
Allmän utbildning	4 -2	42 0	6 +1	4 -3**	6 0	4 -2	26 +3	6 +3**	2 0	100	585	40
Pedagogisk & lärarutbildning	8 0	25 0	18 +5	10 +2	8 -6**	7 0	24 +1	0 -1	0 -1	100	200	49
Humaniora & konstutbildning	10 +3	19 -1	15 -7	8 +4	6 -2	9 +2	24 +1	3 +1	8 1	102	105	47
Samhällevet, juridisk, handels, adm. utb.	6 +1	25 -5	9 +4**	6 -2	11 +2	4 -2	36 +3	3 +1	0 -2**	100	433	57
Naturvetenskaplig, mat. & data utb.	4 -3	9 -24**	16 +10	11 +4	20 +5	7 +1	33 +11	0 0	0 -4	100	45	71
Teknik & tillverknings utbildning	4 0	32 -6**	8 +4**	4 -1	6 -1	5 0	36 +4	4 +2**	1 -2**	100	513	51
Lant-/skogsbruks & djursjukvårds utb.	6 +2	16 -7	10 +6	25 -14	0 -6**	2 -2	29 +9	12 +12**	0 0	100	51	56
Hälsa- & sjukv samt social omsorgs utb.	5 -4**	34 0	9 +2	8 +1	9 +3	5 -5**	25 +3	3 +1	2 -1	100	278	47
Tjänsteutbildning	3 -2	22 -13**	7 +4	9 -1	7 +4	6 +1	42 +11**	4 -1	0 -3**	100	135	64
Yrkesgrupps tillhörighet												
Industriarbetare	4 0	51 -8	6 +2	3 -1	2 -1	2 -1	21 +7**	9 +4	2 -2	100	143	28
Övriga arbetare	5 -2	45 -3	5 0	7 0	4 -3**	6 0	20 +7**	7 +3**	1 -2**	100	307	37
Lägre tjänstemän	7 -1	40 3	6 +3	7 +1	7 +1	3 -5**	25 -1	4 +2	1 -3**	100	203	42
Medel tjänstemän	6 -1	27 -3	14 +6**	7 -1	9 -2	7 0	28 +2	1 0	1 -1	100	494	51
Högre tjänstemän	4 +1	15 -4	10 +4**	8 -3	13 +3	5 -4**	43 +4	1 +1**	1 -2**	100	404	69
Företagare	6 +1	16 -3	6 +2	6 -5	1 -3	7 -1	45 +1	8 +6**	5 2	100	139	59
Jordbrukare	9 +9	4 -3	4 +4	31 -25**	0 -7	13 -2	35 +24**	4 +4	0 -4	100	23	79
Studenter	7 +3	29 -1	18 +2	5 -1	9 0	4 -2	17 -7	7 +5**	4 1	100	136	35
Klass tillhörighet												
Arbetarklass	5 -1	47 -5	5 +1	6 0	4 -1	4 -1	20 +7**	8 +3**	1 -3**	100	450	34
Medelklass	6 0	24 -3**	10 +4**	8 -1	9 0	6 -2**	34 +3	2 +1**	1 -2**	100	1263	57
Subjektiv klass tillhörighet												
Arbetsfamilj	7 -1	47 -4	7 +2**	5 -1	3 -2**	3 -1	20 +7**	7 +3**	1 -3**	100	750	31
Tjänstemannafamilj	4 0	21 -6**	13 +5**	8 +2	13 +3	6 -4**	33 +2	1 0	1 -2**	100	678	60
Högre tjänstemannafamilj	3 -2	10 0	8 -1	6 -5**	12 0	9 0	50 +8	1 +1**	1 -1	100	141	77
Jordbrukarfamilj	4 -1	11 -4	7 +2	31 -9	4 +1	7 -7	34 +20**	2 +1	0 -3	100	55	76
Egen företagare	3 +1	11 -3	5 +2	11 -1	5 -1	7 -3	50 0	3 +1	5 4	100	129	73

Tabell 32 (forts.)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	ÖVR	Sum- ma	Antal	Andel Allians- väljare
Arbetsmarknadsställning												
Förvärsarbetande	5 -1	31 -1	9 +2**	7 -2**	7 -1	5 -1	31 +4**	4 +1	1 -1**	100	2310	50
Arbetslösa	8 -4	43 -2	15 +5	1 -3	5 +2	1 -3	12 -2	12 +10**	3 -2	100	77	19
Sjukskrivningsfrekvens												
Aldrig sjukskrivna senaste året	5 0	26 -4**	11 +4**	7 -2	7 -2	5 -1	33 +4**	4 +2**	2 -1	100	905	52
Max en månads sjukskrivning per år	8 0	31 -2	12 +3	7 +1	6 -2	4 -2	26 +3	4 0	2 -1	100	391	43
Mer än 1 månads sjukskrivning per år	9 +1	35 -5	11 +5	2 -7**	7 +2	6 -1	23 +3	5 +3	2 -1	100	125	38
Födelseland												
Sverige	5 0	30 -5**	9 +3**	7 -1	8 0	5 -2+	31 +4**	4 +2**	1 -1**	100	2208	51
Annat land	8 0	48 +3	6 +1	4 0	3 -3	4 -1	25 +1	1 0	1 -1	100	179	36
Uppväxt												
Ren landsbygd i Sverige	4 0	30 -7**	8 +3**	13 -2	5 -2	5 -3**	29 11**	5 +2	1 -2+	100	442	52
Mindre tätort i Sverige	5 -2	33 -1	10 +3**	4 -3**	7 -1	6 -2	29 +5**	5 +3**	1 -2+	100	516	46
Stad eller större tätort i Sverige	6 +1	31 -4	11 +5**	5 -1	9 +2	5 -2	28 -1	3 +1	2 -1	100	518	47
Stockholm, Göteborg eller Malmö	6 0	17 -4	10 +1	8 +2	11 0	6 -1	37 +2	3 +1	2 -1	100	305	62
Annat land i Norden	23 +12	31 +14	7 +1	8 -3	15 +4	8 -3	8 -14	0 -6	0 -5	100	13	39
Annat land i Europa	10 +7	43 +2	5 +2	5 +2	7 +1	5 -1	25 -10	0 0	0 -3	100	40	42
Annat land utanför Europa	15 -2	58 +8	8 +3	0 -5	0 -9	0 -2	15 +3	0 0	4 4	100	26	15

Kommentar: Tabellen är en bearbetning av de resultat som finns redovisade i en längre tabellrapport (Hedberg, Holmberg & Oscarsson 2011) som finns att ladda ned från Valforskningsprogrammets hemsida: www.valforskning.pol.gu.se. För en motsvarande analys av förändringarna mellan 2002 och 2006, se Oscarsson & Holmberg (2008). Procentalen är skattningar av partiets röststöd i den aktuella gruppen i samband med 2006 års riksdagsval och de summerar till hundra procent rövdis. Förändringstalen (+/-) avser förändringar i partiets andel av rösterna mellan 2006 och 2010 års val. Förändringarna har signifikantstests med hjälp av ett test för skillnad mellan två procenttal. Två stjärnor (**) betyder att skattningarna för partiets röststöd i den aktuella gruppen har förändrats signifikant mellan 2006 och 2010 (95 procents signifikansnivå, tvåsidigt test). Uppgifterna om antalet svarspersoner som presenteras i tabellen är hämtade från 2010. Notera att antalet svarspersoner är mycket litet för några av grupperna som redovisas i tabellen.

Resultaten kan ligga till grund för många tänkbara analyser av socio-ekonomi och politiskt beteende vid valurnorna (se Oscarsson & Holmberg 2012 *kommande*). Socialdemokraternas valförluster och Moderaternas väljarvinster mellan 2006 och 2010 liksom Sverigedemokraternas framgångar står här i fokus för vår analys av vilka strukturerande krafter som verkat på kort sikt på svenskt väljarbeteende. Det är dessa rörelser som hade störst påverkan på valutgången 2010 och det parlamentariska läget som råder efter valet.

Socialdemokraterna tycks ha fått större väljarförluster bland medelålders män än bland andra köns- och åldersgrupper. Bland män tappade Socialdemokraterna hela sju procentenheter från 36 till 29 procent mellan 2006 och 2010 års val (se tabell 32). Väljarförlusterna var störst i åldersgruppen 31–40 år och var här lika stor bland kvinnor som bland män (-11 procentenheter). Socialdemokraternas största förluster kom bland medelålders. Tappet var klart mindre i andra åldersgrupper.

Resultaten visar tydligt att det var bland mer välbeställda väljare som Socialdemokraterna tappade mest mellan 2006 och 2010 års val. Bland de femton procent väljare med högst taxerad inkomst fick S stöd av endast 16 procent 2010 jämfört med 22 procent vid valet 2006 (-6 procentenheter).

Moderaternas framryckning i 2010 års val (+3,8 procentenheter) var inte lika stor i alla väljargrupper. Moderaternas största väljarvinster kom i huvudsak i de grupper där Socialdemokraterna tappade väljare, bland män (+7 procentenheter), bland 31–40-åringar (+10 procentenheter), bland TCO-an slutna (+9 procentenheter),

Moderaternas röstvinster bland arbetare är historisk. Vid valet 2010 vann Moderaterna ett starkare stöd bland industriarbetare och övriga arbetare än vad de haft någonsin tidigare. Var femte arbetare röstade på Moderaterna i 2010 års val (+7 procentenheter), vilket är den högsta noteringen hittills. Samma framgång kan konstateras för den betydligt större grupp väljare som själva definierar sig som "arbetarfamilj" (+7 procentenheter).

Moderaterna gjorde också tydliga framryckningar bland anställda i statlig sektor, från 22 till 30 procent (+8 procentenheter) och bland anställda i privat sektor, från 29 till 34 procent (+5 procentenheter) medan förändringarna i övriga anställningssektorer var för små för att nå statistisk signifikans.

Den enda väljargrupp där Moderaterna tycks ha tappat många väljare mellan 2006 och 2010 års val är bland väljare med de allra lägsta inkomsterna. Bland låginkomsttagare (de 15 procent av valmanskåren med lägst taxerad inkomst) nådde M endast ett stöd på 20 procent (-7 procentenheter). Moderaternas positiva trend gäller gruppen förvärvsarbetande men tycks ha uteblivit helt bland arbetslösa.

Sverigedemokraterna gjorde ett mycket bra valresultat bland förstagångsväljare. Enligt valundersökningarna röstade 12 procent av 18–22-åringarna på SD 2010, vilket innebar ett tredubblat stöd jämfört med 2006 (+8 procentenheter). De tidigare mycket tydliga könsskillnaderna i röstning på SD bland unga människor tycks i huvudsak ha utjämnats 2010. Partiet nådde en nästan lika stor uppslutning bland unga förstagångsväljande män som bland unga förstagångsväljande kvinnor (13 respektive 11 procent).

Den största framgången för Sverigedemokraterna noteras för gruppen arbetslösa där partiet ökade sitt väljarstöd från 2 till 12 procent (+10 procentenheter). I övrigt stärktes de röstningsmönster vi känner igen från 2006 års val. Sverigedemokraternas framgångar var statistiskt signifikanta i de väljargrupper som aldrig besöker kyrkan (+2 procentenheter) bland låginkomsttagare (+4 procentenheter), privatanställda (+2 procentenheter), i mindre tätorter (+2 procentenheter), bland lågutbildade (+4 procentenheter) och personer med teknik- och tillverkningsinriktning på sin utbildning (+2 procentenheter). Sverigedemokraterna nådde relativt större framgångar bland arbetare (+3 procentenheter), bland företagare (+6 procentenheter), men även bland studenter (+5 procentenheter).

I 2010 års riksdagsval röstade väljarna fram en minoritetsregering bestående av Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Bryter man ned resultatet som i tabell 32 blir det uppenbart att många väljargrupper hade önskat sig en annan valutgång, en annan regering och en annan statsminister. Det samlade röststödet för allianspartierna var mycket svagt i grupper som utrikes födda (36 procent), arbetslösa (19 procent), LO-anslutna (26 procent), lågutbildade (34 procent), arbetarklassen (34 procent), unga (42 procent) och väljare med allra lägst inkomster (40 procent).

Kampen om regeringsmakten avgörs i de numerärt större medelinkomstgrupperna och i den växande gruppen högutbildade tjänstemännen i storstäderna som har en fast förankring på arbetsmarknaden. I samtliga dessa grupper fanns vid valet 2010 en klar röstövertikt för Fredrik Reinfeldts moderatledda alliansregering. Bland storstadsväljarna stödde 53 procent alliansregeringen. Motsvarande andel bland förvärvsarbetande var 50 procent, bland friska 52 procent, medelklass 57 procent, SACO-anslutna 56 procent, mellantjänstemän 51 procent, högre tjänstemän 69 procent, högutbildade 57 procent, medelålders 31–50 år 54 procent, högre tjänstemannafamiljer 77 procent.

Betraktar man 2006 och 2010 års val ur ett historiskt perspektiv och tar ledning av den komparativa ekonomiska policy-litteraturen har Alliansregeringen lyckats att bygga en ny elektoral koalition på väljarmarknaden som säkrar regeringsmakten. Alliansens väljarmajoritet består av dels den socialt välintegrerad och etablerad medelklass, dels samhällets mest välbärgade och förmögna höginkomstgrupper. Socialdemokraternas röstförluster bland tjänstemän och i medelinkomstskikten har därmed brutit arbetarrörelsens framgångsrika elektoral koalition bestående av medelklassen och svagare socialt etablerade låginkomstgrupper. Det förändrade koalitionsbygget har tydliga kopplingar till förd politik. Slutsatsen på basis av forskningen om effekter av ekonomisk politik är måhända cynisk i överkant, men likväl korrekt när regeringsmakten står på spel: Lika litet som Socialdemokraterna tidigare behövde ta hänsyn till de allra rikaste när de utformade sin politik, lika litet behöver Alliansen ta hänsyn till de allra fattigaste när de utformar sin politik. En majoritet väljare räcker för att regera.

Bakom den trögrörliga och sakta föränderliga sociala strukturen i samhället ser vi stor dramatik. De förändrade väljarbeteendet i olika sociala grupper har tydliga konsekvenser för möjligheterna att säkra väljarmajoriteter i kommande svenska riksdagsval. Politik är övertygandets konst.

Appendix – Valundersökningen 2010

Jämförbara väljarbeteendeundersökningar har genomförts vid alla ordinarie riksdagsval sedan 1956 i samarbete mellan Statistiska centralbyrån (SCB) och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Kostnaderna för fältarbetet finansieras av riksdagen via anslaget till valstatistiken. Primärforskarna vid Valforskningsprogrammet i Göteborg ansvarar för undersökningarna inom ramen för sina universitetsanställningar. De forskare som är knutna till programmet finansierar sin forskning på materialet genom egna forskningsprojekt. Data görs tillgängligt för forskning via Sveriges Nationella Databaser (www.snd.gu.se) efter kvalitetssäkring och databasvård.

Valundersökningarna genomförs alltid med stora urval och i huvudsak som besöksintervjuer. Med start vid valet 1973 är undersökningarna utformade som rullande tvåstegspaneler. Hälften av svarspersonerna 2010 intervjuades också 2006, och den andra hälften kommer att intervjuas en andra gång vid nästa riksdagsval 2014. Varje valundersökning omfattar också en mindre valrörelsepanel för att möjliggöra undersökningar av väljarrörlighet och kampanjeffekter under valspurten. Hälften av samtliga svars personer intervjuas före valet, den andra hälften efter valet. De som intervjuas före valet får efter valet besvara en kort brevenkät.

Valundersökningarnas population består av röstberättigade svenska medborgare i åldrarna 18–80 år boende i Sverige. Röstberättigade utlandssvenskar ingår alltså inte i undersökningen. Urvalet 2010 drogs från SCB:s befolkningsregister (RTB) som ett obundet slumpmässigt urval omfattande 3 963 personer (nettourval). Urvalets tre delar består av: 1) Panelurvalet med start 2006 omfattande 1 771 personer, 2) ett tilläggsurval om 184 förstagångsväljare (eftersom panelurvalet inte innehåller några unga förstagångsväljare 2010) och 3) ett nytt urval om 2 008 personer, som alltså kommer att intervjuas igen i samband med 2014 års riksdagsval.

I 2010 års valundersökning genomfördes totalt 2 736 intervjuer, 1 175 före riksdagsvalet den 19 september och 1 561 efter, vilket innebär en svarsfrekvens på 69,0 procent. Av de som intervjuades före valet besvarade 978 personer (83 procent) eftervalsenkäten. Arbetet med intervjuerna påbörjades i mitten av augusti och avslutades i slutet av november. De allra flesta intervjuer genomfördes ansikte mot ansikte, ofta i svars personernas hem. Många upptagna eller svårträffade personer ställde dock enbart upp efter det att de erbjudits nedkortade telefonintervjuer. Sammanlagt gjordes 1 336 fullskaliga intervjuer, 696 förkortade intervjuer och 704 extremt förkortade. En genomsnittlig besöksintervju tog strax över en timme att genomföra. De förkortade intervjuerna genomfördes på 22 minuter och de extremt förkortade intervjuerna på i snitt 3 minuter (se tabell A.2).

Svarsfrekvensen i valundersökningen 2010 är den lägsta i mätserien. Svarts bortfallet uppgår till 31,0 procent vilket är något större än motsvarande siffra från 2002 (30,7 procent). Det ökade svarts bortfallet beror inte på att fler vägrar delta i undersökningarna. I likhet med andra liknande undersökningsserier är det inte i första hand andelen vägrare som ökar utan andelen personer som Statistiska centralbyrån trots stora insatser inte

lyckas anträffa. En geografiskt rörligare befolkning som reser mera, bor på andra platser än där de är skrivna och som befinner sig utomlands är några förklaringar till de ökade svårigheterna att ta ens en första kontakt med utvalda personer.³²

Träffsäkerheten i valundersökningarna påverkas inte av det ökade svarsbortfallet. Valundersökningen 2010 blev en av de mest träffsäkra i valundersökningarnas femtioåriga historia (se tabell A.1). De summerade genomsnittliga avvikelserna mellan vår viktigaste beroende variabel – partivalet – och det officiella valresultatet var endast 0,64 procentenheter. Det betyder i praktiken att andelen partiväljare i undersökningen överensstämmer mycket väl med fördelningen i hela väljarkåren. En jämförelse visar som mest en underskattning av Sverigedemokraterna (-1,9 procentenheter) och som mest en överskattning av Miljöpartiets röststöd (+1,6 procentenheter). Med tanke på att vi aldrig använder oss av några som helst eftervikningar (som numera är legio för flertalet opinionsinstitut) handlar det totalt sett om en god träffsäkerhet.

Tabell A.1
Partifördelningen i Valundersökningen och i valmanskåren 2010 (procent)

Parti	2010 års valundersökning	2010 års riksdagsval	skillnad
Vänsterpartiet	5,3	5,6	-0,3
Socialdemokraterna	31,1	30,7	+0,4
Miljöpartiet	8,9	7,3	+1,6
Centerpartiet	6,4	6,6	-0,2
Folkpartiet	7,4	7,0	+0,4
Kristdemokraterna	5,2	5,6	-0,4
Moderaterna	30,6	30,1	+0,5
Sverigedemokraterna	3,8	5,7	-1,9
övriga partier	1,3	1,4	-0,1
summa procent	100,0	100,0	
antal intervjuade	2 387		

Kommentar: Antalet intervjupersoner i 2010 års valundersökning som röstade i riksdagsvalet var 2 511. Av dem uppgav 92 (3,7 procent) inte vilket parti de röstade på medan 32 (1,3 procent) angav att de hade röstat blankt. Uppgifterna om valdeltagandet har kontrollerats mot de officiella röstlängderna. Data från Valundersökningen 2010 är oviktade här, liksom i samtliga analyser i den här rapporten. Valmyndighetens summerade röstandelar ger 100,1 procent. I tabellen har vi justerat ned Folkpartiets röstandel från 7,1 till 7,0 procent.

³² Bortfallet 2010 (31 procent) fördelar sig på följande sätt: 17 procent svarsvägran, 12 ej anträffade och 2 procent förhinder. Skillnaderna i svarsbortfall mellan olika sociala grupper är generellt små. Bortfallet är exempelvis lika högt bland kvinnor som bland män (31 procent). Men vissa systematiska skillnader återkommer alltid. Åldersmässigt finns det största bortfallet bland de yngsta mellan 18–30 år (36 procent). Människor med en låg deklarerad inkomst (39 procent) uppvisar ett högre svarsbortfall än människor med en hög inkomst (24 procent). I likhet med tidigare valundersökningar återfinns de största bortfallsskillnaderna dock inte mellan olika sociala grupper utan mellan röstare och icke-röstare. Det beror på att röstberättigade svenskar som avstår från att delta i valet har en tendens att också avstå från att delta i valundersökningarna. I sedvanlig ordning samlade SCB in uppgifter om svarspersonernas valdeltagande från offentliga röstlängder. Bortfallet 2010 bland personer som röstade i valet var 27,4 procent. Motsvarande svarsbortfall var hela 55,0 procent bland icke-röstare. De stora men förväntade avvikelserna leder till att vi viktar upp icke-röstarna i analyser av valdeltagande.

Kampen mot växande bortfall i alla slags frågeundersökningar har pågått åtminstone sedan 1970-talets början. I internationell jämförelse har svenska valundersökningar fortfarande anständiga svarsfrekvenser, vilket i huvudsak beror på justeringar av undersökningarnas upplägg. Exempelvis har de fullständiga besöksintervjuerna blivit kortare under det senaste kvartsseket. Snittlängden på en hel intervju i 1985 års undersökning var hela 79 minuter. I 2010 års undersökning var den genomsnittliga intervjutiden för en hel intervju blott en dryg timme (69 minuter).

I samband med 1979 års valundersökning infördes möjligheten att i uppföljningsarbetet efter avslutat fältarbete erbjuda svarspersonerna en förkortad eller extremt förkortad version av frågeformuläret. Syftet med de förkortade versionerna är att nå upptagna och svårantäffade personer.

Möjligheten att besvara förkortade versioner av frågeformuläret utökades i samband med 2006 års undersökning. SCB:s intervjuare instruerades att redan under fältarbetsfasen erbjuda förkortade intervjuer till personer som uttryckte stor tveksamhet eller osäkerhet om medverkan i undersökningen. Därmed har andelen förkortade (12/17 procent) och andelen extremt förkortade intervjuer (19/18 procent) vuxit i valundersökningarna 2006 och 2010 (se tabell A.2).

Tabell A.2

Svarsfrekvens i svenska valundersökningar 1956–2010, andelen fullständiga, förkortade och extremförkortade intervjuer 1979–2010 samt träffsäkerhet för partival (procent, antal minuter, snittfel per parti i procentenheter)

	1956	1960	1964	1968	1970	1973	1976	1979	1982	1985	1988	1991	1994	1998	2002	2006	2010
Svarsfrekvens	95	92	92	88	85	82	74	81	82	78	75	76	80	81	69	78	69
Intervjutyp																	
fullständig intervju	-	-	-	-	-	-	-	75	75	71	68	69	69	62	55	47	34
förkortad intervju	-	-	-	-	-	-	-	4	3	3	3	4	7	10	6	12	17
extrem förkortad int	-	-	-	-	-	-	-	2	4	4	4	3	4	9	8	19	18
bortfall	5	8	8	12	15	18	26	19	18	22	25	24	20	19	31	22	31
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal urvalsper- soner (nettourval)	1 146	1 603	3 109	3 356	1 602	3 179	3 580	3 498	3 597	3 704	3 694	3 558	3 340	2 901	3 788	3 976	3 963
Intervjutid (min)																	
fullständig förval									-	75	79	74	80	-	-	70	65
fullständig efterval									-	72	77	70	79	-	-	69	62
förkortad									-	26	22	15	-	-	24	24	22
extrem förkortad									-	6	6	6	7	-	5	5	3
Träffsäkerhet: Snittfel per parti	2,1	1,9	1,7	1,8	1,8	1,2	1,0	0,7	0,4	0,8	0,7	0,3	0,6	0,4	1,2	0,4	0,6

Kommentar: Uppgifter om svarsfrekvens 1956–2002 har hämtats från SND:s dokumentation. Från respektive undersöknings totala urval har personer som emigrerat, blivit sjuka eller avlidit tagits bort. Resultaten för svarsfrekvens och intervjutyp baseras på valundersökningarnas nettourval. I SND:s dokumentation för valet 1991 redovisas 73 procent svarande vilket inte är korrekt. I 1991 års valundersökning var nettourvalet 3 558 personer och antalet intervjuer 2 696, vilket ger en svarsfrekvens på 75,8 procent. Valundersökningen 1970 bestod av flera urval och begränsades till en eftervalsundersökning. I tabellen redovisas svarsfrekvensen för de urval där intervjuerna skedde genom besök. För de urval där undersökningspersonerna besvarade frågor på telefon eller i postenkät var svarsfrekvensen 85 respektive 89 procent. Totalt för samtliga urval var svarsfrekvensen i 1970 års valundersökning 84 procent.

Användningen av förkortade och extremt förkortade intervjuer har alltså ökat i valundersökningarna. Andelen fullständiga besöksintervjuer utgör numera endast en tredjedel av det totala antalet genomförda intervjuer (se tabell A.2). En tröst i sammanhanget är att det växande antalet förkortade intervjuer fortfarande är relativt omfattande (22 minuter). Den förkortade intervjun täcker in valundersökningarnas centrala frågeställningar.

Valundersökningen 2010 är en urvalsundersökning som bygger på slumpmässiga urval. Det betyder att de procenttal, medeltal och koefficienter som presenteras i den här rapporten handlar om uppskattningar vars säkerhet kan beräknas. I tabellen nedan redovisas hur stora felmarginalerna kring procenttalsskattningar är vid olika gruppstorlekar.

Tabell A.3
En lathund för procenttalsskattningar vid olika gruppstorlekar (felmarginaler; procentenheter)

Skattning	Gruppstorlek					
	100	200	400	800	1 000	2 000
50 procent	±9,8	±6,9	±4,9	±3,5	±3,1	±2,2
40 procent	±9,6	±6,8	±4,8	±3,4	±3,0	±2,1
30 procent	±9,0	±6,4	±4,5	±3,2	±2,8	±2,0
20 procent	±7,8	±5,5	±3,9	±2,8	±2,5	±1,8
10 procent	±5,9	±4,2	±2,9	±2,1	±1,9	±1,3
8 procent	±5,3	±3,8	±2,7	±1,9	±1,7	±1,2
6 procent	±4,7	±3,3	±2,3	±1,6	±1,5	±1,0
4 procent	±3,8	±2,7	±1,9	±1,4	±1,2	±0,9
2 procent	±2,7	±1,9	±1,4	±1,0	±0,9	±0,6

Referenser

- Aardal, B., Ed. (2011). *Det politiske landskap. En studie av stortingsvalget 2009*. Oslo, Cappelen Damm Akademisk.
- Alford, R. B. (1962). "A Suggested Index of the Association of Social Class and Voting." *Public Opinion Quarterly* 26: 417–425.
- Asp, K. (2011). *Mediernas prestationer och betydelse. Valet 2010*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Berg, L. & H. Oscarsson, [Red.] (2012 kommande). *Omstritt omval*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Brady, H. E. & R. Johnston (2006). *Capturing campaign effects*. Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Campbell, A., P. E. Converse, et al. (1960). *The American Voter*. New York, Wiley.
- Farrell, D. M. & R. Schmitt-Beck (2002). *Do political campaigns matter? : campaign effects in elections and referendums*. London ; New York, Routledge.
- Franklin, M. (2004). *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies Since 1945*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Fredén, A. (2011). *Tactical voting. A study of voters' tactical considerations in the 2010 Swedish general election*. University of Gothenburg, Department of Political Science.
- Gilljam, M. (1990). Sex förklaringar till valet av parti. *Rött blått grönt. En bok om 1988 års riksdagsval*. M. Gilljam & S. Holmberg. Stockholm, Bonniers.
- Gilljam, M. & S. Holmberg (1995). *Väljarnas val*. Stockholm, Fritze.
- Hagevi, Magnus [Red.] (2011) *Den svenska väljaren*. Umeå: Boréa bokförlag (kommande).
- Holbrook, T. M. (1996). *Do campaigns matter?* Thousand Oaks, Sage Publications.
- Holmberg, S. (1984). *Väljare i förändring*. Stockholm, Liber.
- Holmberg, S. (1999). Down and Down We Go: Political Trust in Sweden. *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. P. Norris. [Ed.] Oxford, Oxford University Press: 103–122.
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull [Red.] (2009). *Svensk höst*. SOM-rapport 45. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull [Red.] (2010). *Nordiskt ljus*. SOM-rapport 50. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson [Red.] (2011). *Lycksalighetens ö*. SOM-rapport 52. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Holmberg, S., P. Näsman, K. Wännström (2012). *Väljarnas röst*. Stockholm, Sveriges Television (SVT).
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, Princeton University Press.
- Kiss, Z. & S. B. Hobolt (2011). The Emotional Voter: An Experimental Study of the Moderating Effects of Emotions on Partisan Behavior. Paper prepared for the 6th ECPR General Conference, Reykjavik, August 25–27, 2011.
- Lazarsfeld, P. F., B. Berelson, et al. (1944). *The people's choice. How the voter makes up his mind in a Presidential campaign*. New York / London, Columbia University Press.
- Marcus, G. E., W. R. Neuman, et al. (2000). *Affective intelligence and political judgment*. Chicago, University of Chicago Press.
- Neuman, W. R. (2007). *The affect effect : dynamics of emotion in political thinking and behavior*. Chicago, University of Chicago Press.

- Nieuwbeerta, P. (1995). *The Democratic Class Struggle in Twenty Countries 1945–1990*. Amsterdam, Thesis Publishers.
- Oscarsson, H. (1998). *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956–1996*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, H. & S. Holmberg (2006). *Europaval*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, H. & S. Holmberg (2008). *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Oscarsson, H. & S. Holmberg, [Red.] (2011). *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik (2011). Mätningarnas mätning. www.henrikoscarsson.com
- Oscarsson, H. & S. Holmberg (2012 kommande). *Nya svenska väljare*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Petersson, O. (1977). *Väljarna och valet 1976*. Stockholm, Statistiska centralbyrån.
- Redlawsk, D. P. (2006). *Feeling politics : emotion in political information processing*. New York, NY, Palgrave Macmillan.
- Sautter, J. A. (2007). *The emotional voter : how empathy drives political behavior*. Saarbrücken, VDM Verlag Dr. Müller.
- Särlvik, B. (1970). *Electoral Behavior in the Swedish Multiparty System*. Göteborg University, Department of Political Science.
- Thomassen, J., [Ed.] (2005). *The European Voter*. Oxford, Oxford University Press.

In English

Summary

Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2011) *The eight party election. The 2010 election study in cooperation between Statistics Sweden and the Department of Political Science at Gothenburg University.*

The Riksdag election in 2010 goes down in history as the election without a clear winner. Never before have two so clear government alternatives been up against each other in a Riksdag election. However, none of the alternatives received their own majority and the Swedish people elected eight parties to the Riksdag. Prime Minister Fredrik Reinfeldt and the Alliance maintained their power in a minority position thanks to high ratings from the voters in the political areas that were given considerable attention in connection with the election. Issue ownership and policies concerning taxes, employment and economics were the most important factors.

Reduced voter mobility

Voter mobility did not hit any new record in 2010. The percentage of those who switched parties since the last election fell from 37 percent in 2006 to 33 percent in 2010. The largest net voter flow (about 100 000 voters) went from the Social Democrats to the Moderates, closely followed by voter flows from non-voters in 2006 to the Moderates (about 96 000 voters). The Sweden Democrats made net wins of an equal number of votes from the Alliance (about 34 000) as from the Red-Greens (about 33 000).

The economy, taxes and immigration issues motivated most of the party switches of the type that explains the results of the election. Government competency, like the government handling of the financial crisis and the criticised cooperation between the Red-Green parties are among the reasons for switching parties. The same applies to the weak popularity of the Socialdemocratic leader Mona Sahlin and the considerable popularity of the Moderate leader Fredrik Reinfeldt. Switches to the Alliance parties were mainly motivated by the economy and taxes. The party switches to the Sweden Democrats were mainly driven by issues about immigration and asylum, but also by pensions/care for the elderly and taxes.

The share of convinced party supporters continues to decrease (28 percent). A consequence of decreasing party identification is that a large share of voters has not voted for its best party in connection with the 2010 election. Tactical voting was at a record level in 2010. One of the Alliance parties (KD) and Sweden Democrats would have been dangerously close or just below the 4 percent threshold requirement if they did not receive supporting votes on election day.

Return of confidence for politicians

The election of 2010 was yet another election of mobilisation with increasing voter participation (84.6 percent). The election campaign was a positive experience for the Swedish voters. The election was considered to be more important than previous Riksdag elections. The differences

between the parties were clear in the eyes of the voters and the election campaign was thought to be more interesting, factual and informative than previous elections. Confidence for politics increased drastically in Sweden between 2006 and 2010. Actually, the confidence of Swedish voters for politicians has been on the upswing for about ten years. Confidence in politicians is back at the same level as it was in the mid 1970s. Election democracy is very strong according to all traditional indicators. Politics is not a crisis industry any more. In connection with the 2010 election, it is clear that a growing confidence favoured the Alliance.

The election campaign did not bring forth any strong expressions of feelings among Swedish voters. The election survey shows that the Social Democrats aroused stronger feelings of distress among voters than the Moderates did. At the same time the Moderates aroused stronger feelings of hope than the Social Democrats. The voters were mainly worried about increasing crime, high unemployment, worsened conditions between Swedes and immigrants, worsened healthcare and increased social divisions.

Clear socioeconomic differences in voting

The struggle for government power is determined in the numerically larger middle income groups and in the growing group of highly educated white collar workers in the large cities. In the election in 2010, the Moderates and the Alliance continued to strengthen their position in these groups. Support for the Alliance government was broken down as follows: 53 percent among large city voters, 50 percent among the gainfully employed, 52 percent among healthy persons, 56 percent among those in the SACO (academics) union, 69 percent among senior white collar workers, 57 percent among highly educated persons, 54 percent among those aged 31–50, and 77 percent among senior white collar families. The total support for the Alliance parties was much weaker in these groups: foreign born (36 percent), the unemployed (19 percent), blue collar union members (26 percent), persons with a low level of education (34 percent), blue collar workers (34 percent) and voters with the lowest incomes (40 percent) as well as among young people aged 18–30 (40 percent).

Left against right

The share of people who ideologically consider themselves to the right politically has never been so high before in Sweden. Forty seven percent of Swedish voters choose to place themselves to the right of the middle on an 11-grade left-right scale. The opposition of views between the Red-Green voters and the Alliance voters has become stronger, especially on issues that deal with the traditional left-right dimension. The views on privatisation and welfare strongly influence the behaviour of Swedish voters at the ballot boxes. Elections in Sweden are still determined by the left-right dimension.

It is paradoxical that between 2006 and 2010 the left was stronger when we study how the views of voters have changed for specific issues. The Red-Green parties were favoured by the turn of opinion towards the left, but they did not succeed to turn that advantage into votes. The Red-Green parties would have lost to an even greater extent had there not been this leaning towards the left prior to the election.

A note of thanks

We would like to express appreciation to our survey respondents – the people, enterprises, government authorities and other institutions of Sweden – with whose cooperation Statistics Sweden is able to provide reliable and timely statistical information meeting the current needs of our modern society.

List of terms

	<i>Partinamn</i>		<i>Party names</i>
M	Moderata samlingspartiet		The Moderate Party
C	Centerpartiet		The Centre Party
FP	Folkpartiet liberalerna		The Liberal Party
KD	Kristdemokraterna		The Christian Democratic Party
MP	Miljöpartiet de Gröna		The Green Party
S	Socialdemokraterna		The Social Democratic Party
V	Vänsterpartiet		The Left Party
SD	Sverigedemokraterna		The Sweden democrats
ÖVR	Övriga partier		Other parties
A		L	
allmänna val	general elections	landsting	county council
annat än	other than		district
antal	number	landstingsfull-	county council
av	of	mäktige	
		län	county
D		M	
därav	of which	mandat	seats
E		mandatfördel-	distribution of seats
efter	by	ning	
eller	or	med	with
erhållna mandat	seats received	män	men
F		O	
fasta mandat	permanent seats	ogiltig	invalid
fler än	more than	olika	different
fördelade	distributed	P	
förstagångs-	entitled to vote	parti	party
väljare	for the first time	partibeteckning	party name
förtidsröst	advance votes	personröst	personal vote
förändring från	change from	poströster	postal votes
G		procent	per cent
giltig	valid	procentuell	percentage
giltiga valsedlars	distribution of	fördelning	distribution
fördelning	valid ballot	R	
efter partier	papers by party	riksdagsval	election to the
H			Riksdag
hela riket	the whole country	riksdags-	members of the
I		ledamöter	Riksdag
ingenting	nothing	räknade	counted
K		röstande	voters
kommun	municipality	röstberättigade	entitled to vote
kommunfull-	municipal	röster	votes
mäktige	council	röstlängd	electoral roll
kommunvis	by municipality	rösträttsålder	voting age
kvinnor	women	S	
kön	sex	samtliga	total
		summa	total

T		valdistrikt	electoral district
tillhöra	belong to	valgrund	reason for election
totalt	total	valkrets	constituency
tre	three	valkretsvis	by constituency
typ av val	type of elections	vallokal	polling station
två	two	Valmyndigheten	The Election Authority
U		valsedlar	ballot papers
Utjämnings- mandat	adjustment seats	Å	
		år	year
V		Ö	
val	election	övriga partier	other parties
valda	elected		
valdeltagande	electoral partici- pation		

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Kundservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Customer service, phone +46 8 506 948 01